

Kurukh_ folk-lore

Ferdinand Hahn

GIFT OF
HORACE W. CARPENTIER

KURUKH FOLK-LORE

IN THE ORIGINAL.

Collected and Transliterated

BY

REV. FERD. HAHN,

(I)

GERMAN EVANGL. LUTH. MISSION, CHOTA NAGPUR.

CALCUTTA :

THE BENGAL SECRETARIAT BOOK DEPOT.

1905.

[*Price—Indian, Rs. 2 ; English, 3s.*]

CARPENTIER

Published at the **BENGAL SECRETARIAT BOOK DEPÔT,**
Writers' Buildings, Calcutta.

OFFICIAL AGENTS.

In India—

Messrs. THACKER, SPIKE & Co., Calcutta and
Simla.
Messrs. NEWMAN & Co., Calcutta.
Messrs. HIGGINBOTHAM & Co., Madras.
Messrs. THACKER & Co., Ltd., Bombay.
Messrs. A. J. COMBRIDGE & Co., Bombay.
THE SUPERINTENDENT, AMERICAN BAPTIST
MISSION PRESS, Rangoon.
Mrs. RADHABAI ATMARAM SAGOON, Bombay.
Messrs. R. CAMBRAY & Co., Calcutta.
Rai SAHIB M. GULAB SINGH & SONS, Proprietors of the Mufid-i-am Press, Lahore, Punjab.
Messrs. S. K. LAHIRI & Co., Printers and Book-sellers, College Street, Calcutta.
Messrs. V. KALYANARAMA IYER & Co., Book-sellers, &c., Madras.
Messrs. D. B. TARAPOREVALA SONS & Co., Book-sellers, Bombay.
Messrs. G. A. NATHSON & Co., Madras.
Mr. N. B. MATHUR, Superintendent, Nazair Kanum Hind Press, Allahabad.
THE CALCUTTA SCHOOL BOOK SOCIETY.

In England—

Mr. E. A. ARNOLD, 41 & 43 Maddox Street, Bond Street, London, W.
Messrs. CONSTABLE & Co., 16 James Street, Haymarket, London, W.
Messrs. KEGAN PAUL, TRENCH, TRÜBNER & Co., Charing Cross Road, London.
Mr. B. ALFRED QUARITCH, 15 Piccadilly, London.
Messrs. P. S. KING & SON, 2 & 4 Great Smith Street, Westminster, London.
Messrs. H. S. KING & Co., 65 Cornhill, London.
Mr. B. H. BLACKWELL, 50-51 Broad Street, Oxford.
Messrs. DIGHTON BELL & Co., Cambridge.

On the Continent—

Messrs. R. FRIEDLANDER & SOHN, Berlin, N. W. Carlsstrasse, 11.
Mr. OTTO HARRASSOWITZ, Leipzig.
Mr. KARL HIRSCHMANN, Leipzig.
Mr. ERNEST LEROUX, 35 Rue Bonaparte, Paris.
Mr. MARTINUS NIJHOFF, The Hague.

24

PL4704
#3

INTRODUCTORY REMARKS.

DURING more than twenty years' residence at Lohardaga in the midst of an Orāṅ population the author of the "Kurukh Grammar" and "Kurukh-English Dictionary" has made a collection of about seventy stories, more than one hundred and fifty songs, besides a large number of riddles in use among the Orāṅs of that part of Chotā Nāgpur. This collection had to be sifted on account of the ambiguousness of some of the stories, the triviality of many of the riddles and the doubtful morality in most of the songs, before it could be made known to the general public, for whom a translation into English is being made by the author. The present volume contains therefore only a selection of Kurukh folk-lore, which however will be sufficient to answer the purpose of placing into the hands of the student of the Orāṅ language a text-book, which has been written entirely by members of the people to whom it is the mother-tongue. The transliteration of this "Kurukh Folk-lore in the original" has been made by the author in accordance with the rules laid down in the first four sections of his "Kurukh Grammar." As a text-book this selection of Orāṅ stories and songs in the original will be found to be most useful for the study of a language which is spoken by more than half-a-million of people; and all who take an interest in them will be thankful to Government or its publication.

PURULIA,
The 7th August 1904.

FERD. HAHN.

CONTENTS.

PART I.

No.	A.—STORIES = KATHĀ.	PAGE
1.	Ort Bankō ālas	1-2
2.	Ontā rapdī paccō darā tanghai landiā khaddas	2-3
3.	Bidrā hasli	4
4.	Barotā ohayā ālas	5-6
5.	Khudang dibru raskas	6
6.	Pattāanā lekh'ā mukā	7
7.	Paogī darā paccō gahi asmā mal mōkhā	8-9
8.	Bokkhō pādes	9-10
9.	Kāās darā naās	11
10.	Aghnū kumbhras	11-13
11.	Paegis gane paccō gahi khēnā	13
12.	Irb sagrī nanur	14
13.	Lūr-akhū kukkos	15-16
14.	Mukkā nēkhāi khēkhā ti sindu occā, āsghi dīm āli	16-17

B.—TALES = KHĪRĪ.

15.	Ort kukkos darā āsghi bandrā	18
16.	Tetengā darā lakrā	19
17.	Ort kukkos gahi bachū	19-21
18.	Sirū pādē	21-22
19.	Liti bīri chatrī kukkos	22-24
20.	Ort andras darā kubras	24
21.	Ort kuko'e gahi kendrā mannā	24-26
22.	Ort dhiḍhras	26-27
23.	Timbu paccō gahi khēr	27-30
24.	Bāriyā kukos gahi āli	30-32
25.	Irb khaddar gahi khīrī	32-33

No.	PAGE
26. Birbal	33-34
27. Ontā lakṛā darā teteṅgā	34-36
28. Cigalō	36
29. Irā bhairā bahin	37
30. Oākhū ālas	37-39
31. Turā khaddar darā taṅgrī	39-40
32. Raṇḍī pacoḍ gahi taṅgdaś	40-42
33. Ort kukkos arā lakṛā	42
34. Ort Babhnas gahi kathā	43-44
35. Irā bhair gahi khiri	44-45
36. Sate bhair gahi kathā	45-48
37. Onta lakṛā darā bariyas	46-47
38. Pacoḍ pacoḍi darā cigalō	47-49
39. Ort cihut ālas	49-50
40. Ontā lakṛā darā ālkhadd	50-51
41. Dānō dāit	52-53

O.—TRADITIONS AND LEGENDS.

42. Rūidāstā Kurukh bēlas	54-55
43. Cie oēp	55-56
44. Lodhā darā Asur gahi khiri	56-57
45. Rūidās ti Kurukhar gahi boṅgnā	57-59
46. Karmā darā Dharmā	59-60

D.—DESCRIPTIONS OF KURUKH CUSTOMS AND USAGES.

47. Pacbā ālar	60-61
48. Karam parb	61-62
49. Kurukh jātrā	63
50. Kurukh beṭjā	63-66
51. Khaddi parb	67-68
52. Kurukhar gahi kuṇḍi	69-70

E.—RIDDLES = AKHNĀ KATHĀ.

1—34	70-73
----------------	-------

PART II.

No.	SONGS—DANDĪ.	PAGE
1—43.	1. Sarhūl jātrā gahi daṇḍī	74-81
1—69.	2. Chirdi-daṇḍī	81-92
1—25.	3. Karmdaṇḍī	93-99
1—12.	4. Beñjā-daṇḍī	99-102
1—19.	5. Jēth-jātrā gahi daṇḍī	102-105
1—25.	6. <u>Khaddar</u> gahi daṇḍī	105-108

KURUKH FOLK-LORE.

PART I.

A.—STORIES = KATHĀ.

1. BAṆKŌ ĀLAS.

ORT ālas Sasurār ka'alagyas darā oṇṭā poṭom nū jok asmā hō'alagyas; kánum kánum taṅghai ēkhan kirr īryas darā bujhras: "ort nannā ālas ēngane barālas." Ās ēkhan ānyas: "kalā bhāi kir'a eṅghai sasurār nū kirā ra'anar, endran cior?" Antile kālā helras. Jok gechā kēras kī oṅghōn kirr īryas kī ānyas: "Īs asman īryas kī ērā puttdas." Ātūgē oṇṭan kullyas darā asan uiyas kī kēras. Jok gechā kēras khane ērdas, ās anuhō barālas; anti ānyas: "Īs embā sāras, ātūgē malā kiryas." Annē annē nū urmī asman, kiorin darā ṭempan hō uinutim kēras, oṇṭā bhagoā nidi baohrkī ra'cā; ādin hō munjā nū ḍaherē nū uiyas. Āganem puttyā; khane ērdas, ās malkas. Anti ba'a helras: "Ohrē, oṇṭā bhagoā gē ēngan pachrāras." Akkū gā ās thotham ra'as. Khane ārsyas kī collā tarā kaprkas kuddas. Taṅg sās sasuras oṇḍar mokhar, ā gūṭī ās gahi pāb ērālagyar. Paccō bācā: "Kukos gē ēō gōṭā asmā ui'on?" Pacgis ānyas: "Ēōn uiyoe? oṇṭā darā kocā uiyai." Ennē ba'anan ās menālagyas. Anti paccō ānyas: "Jaund khadisīn ērā kadan" bācas kī collā tarā urkhas. Baṅkō gahi kaprnan īryas kī bācā: "Nē harō, nē harō?" Ās bācas: "Īnim gā." Taṅg sās ānyā: "Endrnā erpā mal kōrokai." Baṅkos ānyas; "kiorī hō malā, ekāsso kāon?" Antilē urmin tīngyas. Khane sasuras oṇṭā kaṇeyan othras kī bāchrā cicas, khane erpā ūlā kōrcas darā khedḍ khakkhan nōrhar kī ukyas, khane taṅg sās asmā ciocā, munjyas khane menjā "Jok ind'rim mōkho'e kā huru?" Ās bācas "Endrā ra'i ēn mōkhon. Īōram gā ra'cā, endr ēn baldan?"

I kathāti ar ajgut manjar ki bácar “Is jok ind’rim akhdas.” Ās gahi aiyā ra’anum bēlas gahi khara baggē chippā lōtā sanjgi khalb kērā. Ātge bēlas dēorā bhagtārin ēdā taiyas taŋghai ālon beddāge. Ā paccō bhakwas gahi bārenū ānyā “Ēng jaundkhadis gā ennē ennen khōb akhdas.” Bēlas cāde āsin ēd’ā taiyas; paikar barcar darā ānyar “guēā niŋgan bēlas ēdālagdas.”

s bácas “Ēn endran hō baldan babā, malā kāon.” Ar malā pattācar, backam bariyam occar. Bēlas bhakuāsin bácas “Enghai ālō guṭṭhin beddō’e, hole niŋāgū kharā baggē baksis cion, backan polkoe beddā, hole garherā cion.” Ās kollam manjas darā ullā nēcas, khane āsin oṇṭā erpānū mucyar kī sathē ullā ciocar; ās khobrār khobrār ānā helras “ābnai nindiyā ab to jitē garherā hoi.” Khalbū ra’acas āsgē Nindiyā nāmē ra’cā. Ās orgas: “Ēron gā is ekāse dēorai nandas.” Khane geechanti chāchem menā helras. Taŋghai nāmē ho’onan menjas darā ās gusan cūḍē kēraski ānyas “Ānā bhai nāmen ambkē teŋgā niŋgā hō cion.” Ās bácas “Eksan eksan uikai ra’adai?” Ās tiŋgyas “pokhāri nū sajjan ra’adan.” Antile ās “tisga’a! tisga’a!” bā’num barmba’a helras. Khane tisgar; āsin menā helrar; ās ānyas “Kalā pokhāri nū ra’i.” Kērar ki beddā helrar, anti ṭaukam khakhyar. Bēlas ajgut manjas darā āsin dewān kamcas.

2. OṆṬĀ RAṆḍĪ PACCŪ DARĀ TAŊGHAI LANḍĪĀ KHADDAS.

Oṇṭā raṇḍī paccō ra’cā; adigē oṇṭā taŋgdas ra’cas, ās birdō uiyā ka’alagyas pahē endr uiōs? Ās uinan ambas darā ōrā guṭṭhin piṭdas darā erpā ondrdas bardas. Khane taŋgyō khōb sukhmārā darā bāi “ēngdas uiā hō uidas, ōran hō piṭdas, ēn ēngdas gē asman mēkhon arā bali nū asman taŋgon darā uion, holē ēngdas barā khanem ettas darā mōkhō,” bāi darā taŋgdas gahi gōhlā bichrār ki barnā mundim asman mīkhī darā bali nū tāngā darā uii cii. Taŋgdas gōhlā bichirnā bēra nū eṇḍōṭā ōrā piṭyas darā ondras darā bardas arā mund asman ēta’adas kī mōkhdas; annem sagarkhane nanālagyas. Anti bēcnum taŋghai ullan khēpcas. Anutum cūkhnā ullā barcā. Khane taŋgyō taŋgdasin ānyā “Akkūgā cūlhnā ullā barcā bēṭā, ormar cūkhālagnar guēā ēn bihin ho’odan, cūkhā kāot.” Anti taŋgyō uḍḍū nū

khesan kumyá dará kálá helra; taṅgdas hō ugtan cēdas dará aḍḍon khēdnutim kálá helras. Khal heḍḍē ārsyar khane taṅgdas nannar gahi ussá khal nū bihinin cākhdas; khane khal urbar mēkhnar: “Emhai khalnū nē cākhder harō? Emhai khalnū ambā cākhā” ba’anar. Khane taṅgdas taṅgyon āndas: “Id khal namhai malli, ayō; adanū namhai khal ra’i,” ba’as kī nannā khal gusan kánar dará aiyān cākhās. Khane á khal urbar hō mēkhnar “Emhai khal nū nē cākhdar harō? emhai khal nū ambā cākhā,” ba’anar; khane taṅgdas taṅgyon ānyas “Id, namhai khal malli,” bácas dará nannā khal nū cākhā kērá, ará á khal nū bihinin cākhā helras; anutim uḍḍu nū bihinin munjyas. Antile taṅgyō kadrará dará taṅgdasin conhá nannā lekhá ānyá “Ē bēṭá uḍḍun ḍhekan pesá dará nindá; anti taṅgdas uḍḍun ḍhekáti nindas; anti tēṭa’agē báca, khane taṅgdas tēṭa’as cicas; anti taṅgyō á ḍhekáti taṅgdasin kūḍnum khedá helrá; khēdnum khēdnum taṅgdas ḍaṅgrá mūour gusan ārsá helras, khane taṅgyō mikhyá dará ānyá: “Hūsin dharkē! hūsin dharkē!” bá; khane ḍaṅgrá mūour menjar: “Ā mukká endr bá, babū,” bácar; khane ás ānyas “hūsgē ḍaṅgrá pottan ciá, bá,” bácas; khane ár āsgē ḍaṅgrá pottan cicar. Antile á kukos á pottan cōcá dará boṅgi helras; boṅgnutim boṅgnutim onṭá puttá gahi látá khakhyas dará á látanū kōroas. Khane taṅgyō ārsyá dará á látan ḍaṅgti hārá helrá. Khane taṅgdas taṅgyō gahi ḍaṅg nū pottan litpitambácas, khane taṅgyō ckhá helrá: “Ēn eṅdas gahi pottan othorkan” báca dará antile ckhnutim taṅghai erpá kērá. Mākhābīri kalpārnum taṅghai cūtna piṭri nū outyá khandrá kērá. Mākhá taṅgdas baroas dará mēkhá helras. “Anai āyaṅg balin tīg’ao” bácas, khane taṅgyō ānyá: “Eṅgāgē khadd kharrá malkar. Onṭá eṅdas ra’as, āsin gá bhupḍūnū huduckan dará piṭkanki eṅdas gahi pottan othorkan, eṅgāgē akku khadd kharrá malkar” báca dará malá cōcá; khane taṅgdas rusi manjas kī nannā ráji kēras ará onṭá barhias gusan jōkh ra’a helras ará āsgusan ra’num taṅghai mundantá dasan bujhras dará nalakh naná helras. Antile ás taṅgá ujápurti puñji nanjas; antile ás gusti urkhas ará barhias guyē nulakh nanāgē héberkas ra’as, annem nalakh naná helras. Nalakh nannum nannum tān hō urub maná helras ará jōkharin uia helras; antile karē karē kōhá khurji uiyas kī urb manjas dará baggē jōkharin uia helras kī á hedentá álar gahi majhinū bēlar lekhá manjas kēras; antile taṅghai heḍḍē heḍḍentá álar gahi majhinū ráji nānā helras; álar āsin bēlar lekhá maná helrar; anti ás aiyam bēl manjas kēras.

3. BIDRKA HASLĪ.

Ort urbas ra'cas, ās gahi satte jhanā kukkō khaddar ra'car, ārin ās kundur kā lekham pālī pālī biñjyas; arā ormartī khōkhā nā sannī taṅgdāsin biñjyas, ā sannī taṅgskhedō khōkhā mundbhārē gahi khūb bujbrū ra'cā. Ād iryā akkugā kirā manjkam kādam, arā kirā mannum mannum khūb kirā manjar kērar; khane ārgē ōnā mōkhāgē hō malā khakhra ālagyā, antile sannī taṅgskhedō ānyā: "Ī rāji nū gā namhai ujjnā malā kālō, āōgē nām ormat akku ī rājintī cō'ōt kālōt darā nannā rājinū kālōt, hole namhai ujjnā onnā baggē manō." Ī katthā ormargē dau lagyā; khane ār adi gahi ānkā lekḥā tamhai cirkhī piṭrin cōdar darā kālā helrar, pahē kānum kānum onnā mōkhnā munjrā kērā, antile khūb kirā sārā helrar; khane sannī khedō ānyā, "endran hō ambā khārā, endrā endrā nimāgē khakhrō ādinim ondr'ā, nerr, keckā, kā osgā, cottō, kā cigālō khakhrō ādinim ondr'ā, nām ormat mōkhōt darā khe'enanti bacro'ōt kālōt." Khane ār annem nānālagyar. Undul endr manjā? Bēlas gahi ālī idāto bīrī bakhṛē ūlā taṅghai haslī pūn guṭṭhin othrā kī kūbī gusan emā' khajralagyā, ābīrī cīl ādi gahi haslin nerr lekḥā cannā bunnan iryā darā umpyā kī oocā darā kērā. Khane gā ēkēkā gōhār nanjar chorāba'agē, pahē nē hō pollar. Ā cenkhō oocā kī ekā tarā abrā kirā ālar ra'car attaram ṭiddār ciocā. Sannis taṅgkhai iryā darā haslin mankhyā. Antile bēlas ennem bācas kī damuan kōrtācas: "Nējē ā haslin beddor kī ondro'or holē ārgē paficē gōtaṅg paddā ciōn." Ās gahi ālar caugurdā beddā kērar, pahē pollar beddar. Onḍ undul ennē manjā, cīo ondrā kērā, ābīrī damuan kūrnan menjā. Khane ālarin menjā: "Endr gabi dumuā kurri'ī?" Ēnne ād menjā. Khane ālar adin tiṅgyar. Khane ād bācā: "Ēn bidkan ra'dan." Ābīrim ā ālin bēlas gusan oocar. Bēlas bācas: "Endr nīn eṅghai bīrī gahi haslin bidd kī ra'dī?" Khane ād bācā: "Ha'ī." Bēlas bācas: "Ēn niṅāgē pāncē gōtaṅg paddā ci'īdan eṅghai haslī ci'āi." Ād bācā: "Bēlāyō, ēn paddā malā beddan, ēn onṭā katthā ne'edan, sohrāī ullā gahi mākhānū nē hō billī ambnar dagnarnēkā'a, aulā ēm ekā dag'om." Bēlas bācas: "Īd gā ṭṭthā katthā mallī, ennēdim nan'ai." Sohrāī ullā annem nanjar darā addō gāe mankhā bhāis, ērā, mērhō guṭṭhī ūkhan ērā ērā ekā tarā hō malā kērā pahē adi gahi billin ērā ērā sausē rājintā mōkkhō ādigahi ērpā nū kōrcā darā cūndā ādi gahi ērpā nū kērā sōndā ād gahidim manjā. Ennem abrā ālar mundanti kōrhē urbar manjar darā tamhai ullān khēpā helrar.

4. BĀROTĀ CHAYĀ ĀLAS.

Irb paccō pacgī gē khad kharrā malā ra'ear, āḡgē irbārim kaenakharnum anyar "Ān pacgī nām khēr pōs'ot." Antile khēr pōsā helrar. Khēr pūsum pūsum dhēr baggē barhrā, antile pacgis paccōn ṭhakā helras darā anyas "Ānai paccō akkū namhai khēr dhēr barhrā akkū nām onṭā dundū pōs'ot." Khane paccō anyā "Eksan irkae ra'dae darā pacgī?" "Mahūraṅg nū gā ra'i paccō. Kubu'i madgī gahi khodorānū gā paccō, nēlāti carā ci'ot paccō." "Endran ci'ot anti pacgī?" "Kōhā gayan piṭōt paccō." Iōdānū makhābiri oūtyar darā bijyā, khane paccgis khēran piṭyas darā pudgās ki paccō gē oicas darā anyas: "Bēs irrē paccō, khane hūke! ēn uiyā kādan" khodorā nū khandragē kōrcas; antile paccō ahran nagad kunā iriyā ki oca darā anyā "Ondai dundū ahrā," antile khodorānū uiyā ciā. Antile paccgis mokhas darā khodorān ti urkhas ki erpā kēras darā paccōn anyas "Paccō dundūgē ahrā nitki oiikē ahran bēs irrē ci'ikē paccō, iklam amkē khēkhēl erai." Ekā guṭi khēr mal munjrā ā guṭi ennem nanjas.

Khēr munjrā khane paccō khobrārā darā āni: "Ondae dundu," bācā darā khēkhēl iryā, antile gā paccgisin inum khobrārā darā rūsi kālāgē uddūnū ālō gutṭhin sajjā darā isuṅg guthin sajjā ciā pahē tēterā pulli. Khane nannārin eḡā kērā; ifūrum nū paccgis uddūnū kōrcas ki ukkyas. Antile paccōn onṭā ālin eḡdā darā ād tēterā ciā, antile ād kālā helrā, kānum kānum jock geccham kērā darā kānum ra'ca, khane paccgis uddūnū umbulas oicas, khane paccō bā'i: "Ohrē mahraṅglē isuṅg tundrā" bācā ki muṭhi khēkhā khedan khazā helrā, antile onṭā paddā ārsyā ettāroā ki iri gā paccgis. Antile paccgisin kēbā helrā arā ciikhā helrā; ūfrum paccgis gane pollā ki kiryā ās gane kālā helrā. Nannā ullā onṭā jātrā lagālagyā, khane paccgisin āni "ēn hō jātrā erā kālom," paccgis anyas: "Kālā paccō" antile adin kālā ciās ki tām khōkhā nū māc margān hēcas darā pāgan nanjas darā jātrā tām hō kēras darā ekātarā paccō ra'i atrā atrā nāldas arā daṇḍi pārdaas: "Paccō mokhā kanjin, paccgis mokhās ahran tērem rētem tērem rētem." Antile paccgis āndas, "Paccō jātrā kirkī endran irki?" "E pacgī onṭā paccgisin irkan ād kukk nū siṅgār manjkas ra'cas darā eṅghai mundbhārē nālālagyās darā daṇḍi pārālagyas, āsgā niṅg lekham eṭhrālagyas, ās gahi onṭā bāgrkan hō pettkan ondorkan; khane ās bācas "ēnimgā ra'ekan

paccō. “Khanegā alkhā helrā arā bācā “Ēn ningane pollon paccī nin bārotā chayā āi taldae.”

6. KHUDANG ĀIBRU RASKAS.

Ās iūndā kōrhē raskā ra'cas; onđ mākāhā nū satte paddā bēcālagyas darā taŋghai erpā mākham barālagyas. Bēcā kālālagyas khane khelan hō taŋg gane hō'alagyas darā ākhrānū kālar ki ennē assālagyas: “Dhatuŋ daŋg, khudaŋg āibru āibru” idim ās gahi ōr ra'cā. I kharkhnan menarkī jōkhar pellar ba'alagyar “Barcas ko'e khudaŋg āibrus, gucā bēcā kālōt,” arā minjur lekhā jōkhar pellar saprārkā darā urkhālagyar ki bēcālagyar. Bēcnum bēcnum ratyārār kālagyar, khane chāchem nan paddā kā'alagyas anti ās gahi kānan hō ballālagyar; ār ennē ba'alagyar “ās ēm saŋgem bēcnum ra'as” darā rij lagāalagyar; bēcā bēcā khardālagyar, antile tamhai tamhai erpā ka'alagyar; ennem satū paddā nū kālar ki assālagyas darā annem menar saprārār ki bēcā barālagyar, āsin ambar rij malā lagālagyā. Chau thur paddā nū gā khosrā kat'ā malā manālagyā, pahē satoū paddā nū āsgē khosrā kat'ā manālagyā. Khosrā nū “Lau” laŋaŋg jhapeki ra'cā; khosrā nindālagyā annū hō ā “Lau” laŋaŋgnum assnum pārnum bēcnum otkhāsim kaṭṭalagyas; ā paddāntā ālarin hō annem bēcā'ā rijhtaalagyas, ayanti otkhāsim barālagyas; ennem dhēr ullā gūti rijraŋg manjas; ās gahi nāmē hō caugurđā bindrā kērā. Ōŋghōn enne manjā ēkam dokhār kērar darā ā “Lau” laŋaŋgan tāryar cicar darā tamhai erpā kērar. Āsgā munduntā lekh'am abrā chau paddānū bīcyas darā bēcācas darā khosrā pakhentā nū kalā helras darā munduntā lekh'am ā “Lau” laŋaŋg nū argyas ki assnum pārnum jokhnum kālālagyas, pahē majhinū āryas ki khacōrā kērā, ās amn num khatras kēras, ād bōhābācā darā jok gecchā ōcā darā mulkhtā ciccā. Nannā ullā khosrā pakhentā jōkhar pellar beddā helrar, “endr manjā ās emhai paddā malā barcas;” antile beddnum beddnum khosrā gusan kērar darā endr ērnar, laŋaŋg tārkā ra'i; anti ār bācar “Ēkam mudair dāhē enne nanjar, iyam khatras kēras kō!” Khosrānū beddā helrar ki āsin keckā bidyar ki cādem sattō paddāntā jōkhar pellar gusan teŋgā kērar, urmi paddāntā jōkhar pellar barcar darā cikhar darā āsin sattō paddāntā pellor gahi bāgrkā ti basyar cicar.

6. PATTA'ANĀ LEKH'Ā MUKKĀ.

Epđ bha'ir ra'acar, ár pardyar khane tám tám salah nanjar ki bácar: "Nē mund beñjro'ór." Kōhas ba'as "nīn beñjrá bhayá." Mundā sannis ba'as "mund beñjrá dadá, holē ēkam tarti baron holē mañđi amu nēa oñgōn, mundā niñgágē gechā gechā manuā manō;" pahē kōhas malā mancas; khane sannisim beñjras; sannis ēkam tarti bardas hole irbárim kharrá khusmárnum kachnakharárdarā ra'anar; pahē kōhas sarmár sarmár endránim nēdas darā gecchā gecchā mandas arā tañgris gahi āli gecchanti endrá'nim ci'i; kōhas sannis gahi ālin sibā khārcas darā sannisin piťágē dahre beddā helras. Upđul tan'grisān ānyas "ē kō gucā sendrá kālōt." Khane irbárim jhanárim sendrá kērar; kōhas ērteran oecas ki mund addē okkā kēras sannisgā nakhnūti khēdnum kōhas tarā hō'ālagyās darā dhēr māk guťhī kērá, pahē annū hō malā laudas; khanegā saunis bhartācas darā heddē ārsyas, khane kōhas ērťerti laucas ki pityas ki khaikā atkhāti jhapcas darā epā kēras; khane ād menjá: "niñgdīs je da ho'e endrgē malā bardas?" Ās bácas "khōkhā taram ra'acas ās bardas ká;" antile adin tañghai āli nanā beddas; khane ād balin mucyā ki ukki; ās bácas "kōlla'e lolā bīrl rigi cigi balin, ennegē ēn kúl kīrā ammōnkā ti kb'ālagdan" ād báca "dulhas gahi katthāti jiyā sala'i, mundā baēnālas gahi katthāti kollam laggī;" annū hō adin ālin kamā beddas. Khane ād báca "ra'a akkun jōk ullā āsin bassōt bhōje nanōt huđāba'ōt anti sagai manōt pahē. Ibrā khōkhānū gā niñghai ra'ādan," khane mancas darā ād ānyā "tikhīl dāli darā jōkhārin beddā darā kālōt darā nambai nēgeār lekhā nanōt ci'ōt; hole ās gē hō dau manō darā namāgē hō manō pahē;" anti urmi occar ki kērar darā sārān kamcar; adi mēya kañkan bassāgē khopyar darā āsin aiyā lacear, anti cie dagāgē beddnar; ād malki, khane ād báca "jōkhar khardkar ra'anar darā ēn hō cāđē barā pollōn; igē nīnim kālkē cāđē ondrā;" anti ās kēras; ā khōkhānū ijjā darā ennē Dharmēs gusan nēcā, khekhā trū kieri gahi nākh gañđdan dharcā ki báca: "Ē Dharmē cie ciā; ē Dharmē garā gahi mēnā, oñghai ālas gē cie ciā;" ennē nēa hō nēcā anti cie lagyā kērá; ād āsgē laukā ciccā; anti ekhyā darā tñn hō kōrcā, urā ās gane cind manjá kērá antile baēnālas barcas darā iryas ki kiryas kēras.

7. PACGĪ DARĀ PACCŌ GAHI ASMĀ MAL MÖKHNA.

Onṭā kōhā paddā ra'acā, aiyantā paddānū ort paccō paegi ra'car. Paegis ullā ullā tembā kālālagyas. Khess kōdae tikhilan tembar darā ondrālagyas darā ās gahi paccō erpānū ra'alagyā; paegis gahi barāgē amm guṭṭhin ondra'alagyā darā kank guṭṭhin beddarki uiyālagyā. Anti paegis tembarki ondrālagyas adin ouñjarki maṇḍin bita'alagyā, anti irbarim nagad saṅgem pāti pāti okkarki sukhmārnūm onā mōkhālayar. Ā paddānū onṭā kōhā bēlas hō ra'acas, ā paegis bēlas guyā hō nitki nitki tembāgē kālālagyas; undlim undlim ā paccō taṅg paegisin ānyā, "Ē paegi asmā mōkhā tukki, iḍgē kalā jok'em ābdā tikhlan tembkē darā ondrkē," bācā. Khane paegis taṅg paccōn ānyas: "Ha'i anti paccō innāgā ābdā tikhil nim jōksari nēonki ondro'on" bācas. Anti nannā ullā hō paegis pairim tembāgē urkhas darā kēras. Anti sankā sankā erpānū gā koda'en cicar, khesan cicar, guḍulun cicar adin hō oca pahē; timbnum timbnum onṭā kōhā erpānū ārsyas. Antile ār gusan nē'ābelras khane ār gā kodaen ci'inar, adin malā ho'odas; khane khesan ci'inar adin hō malā ho'odas; khane ondkā tikhlan ci'inar adin hō malā ho'odas, khane dālin ci'inar, adin hō malā ho'odas, khane dhiban ci'inar adin hō malā ho'odas. Ās ābdā tikhlan bed'das, khane jok ābdā tikhlan onḍ muthi kem cicar. Khane ondras ki erpā barcas; anuntile paccō ā ābdā tikhlan iṛyā ki kharā sukhmārā, anunti tikhlan oppā darā gundā kasā helrā, anti opkā tikhlan kasā munjyā anunti asman mikhya, khane mund aurkā tikhil gahi asmā mundōtā manjā; asmā mēkhna gūṭi taṅg paegis kuddā kēras ra'acas. Paccō taṅghai jiyānū āni "ēn enḍōtā mōkhon darā paegisgē onṭā ci'on" bā'i, anunti khōkhānū paegis barcas. Khane tām tām kaohnakra'a helrar, paccō āni "Ēn enḍōtā mōkhon paegi nīn onṭā mōkhoe" bā'i. Paegis āndas "Ēn taman kud'dan ēn enḍōtā mōkhon paccō nīn onṭā mōkhoe," ennem irbargahi maj'hinū khatarnā malā bani'i. Khane paegis darā paccō irbarim gaohrnakhrar "lagē, irbātim piṭrin bācro'ot ki cūtōt nē khōkhānū co'or ārin enḍōtā asmā mōkhor," bācnakhrar; anunti asman uiyar ki cutyar darā bēgar khandrnū hō irbarim cūtkar ra'anar, ulmūnd guṭi paegis taṅghai jiyā nū āndas "paccō mund co'o holē ēn khōkhānū co'on ki enḍōtā asman mōkhon" bā'as ki paegis mund malā co'odas; anti paccō āni "paegis mund co'os

hole ēn khōkhānū co'ou ki eñdōtā asmā mōkhon" ba'i ki paccō mund malā cūf. Ennem ār ērānakbrnūm ulmund gūti cūtkārim ra'anar Khane bēlas a paegisin beddā helras, "oñtā ālas nitki nitki tembā barālagyas, ās ulmundti endrnā tembā malā bardas, endr manjas kā"; enne bācas ki tañghai ālarin taiyas ā tembūsin beddāgē; khane bēlas gahi jōkhar beddāge kērar, ā paccō paegi gahi erpānū ērnar gā irbārim piṭrin jhaprā darā keekā lekha'a cūtkar ra'anar; khane gā bēlas gahi ālar akhar "ir irbarim keecar kērar" bācar ki kērar arā bēlasin tiñgyar: "paccō paegi piṭrin jhaprar ki tamhaiñ erpānū keekar ra'anar. Khane bēlas ānyas "kalar ki ār gahi erpantā kankan, būsan ujhrā'ar ki sūrā kama'a darā masrā gusan ceḍ'r ki hō'ar darā bassar ci'a" bācas; khane ār ā paccō paegi gahi erpan ujhrā'ar ki sūḍē kamcar darā irbarinim ceḍḍar ki masrā gusan oocar ki kankgutṭhin dāran murakyar ki khuppar arā ā kank māiyā paccō paegi irbarinim lacear, ciṭti utagyar. Khane irbarim ciyār. num cōcar darā ennē ba'āhelrar "Ēn eñdōtā mōkhon" ennē ba'anum irbarim co'āhelrar; khane basāgē kērar ār ileyar ki bongā helrar darā kērar ki bēlasin darā ālarin tiñgyar: "ār gā^a irbarim eñdōtā mōkhon ba'anum emtarā bara'a helrar." Paccō paegi irbarim ālar tarā kānar khane ālar elonar ki bongnar "eman mōkhor" ba'anar darā. Khane ā paccō paegi irbarim bēlas gaue kērar ki tamhaiñ katthan tiñgyar. Khane bēlas ārin tañghai cālī balinū uiyas arā ār irbarim bēlas guyā ra'āhelrar.

8. BOKKHO PĀDES.

Bokkhō pāḍe nāmē ort ālas ra'cas, ās gahi paccō hō ra'acā. Paddānū ār kiṭra'acar. Āsgē lasiyā na'kh malā uchyā. Ās īryas nē likha'a parh'a akhnar ārgē baggē khakirii, ār ārin ormar majhi majhi nannar. Khane ās hō sikhra'āgē kalā biddyas, darā tañghai ālin ānyas "Ē paccō eñgā jok'em tikhil darā sattū kama'ae ci'ae ēn sikhra'a kādan." Paccō tikhil dālī sattū urmin musgyā cicoā. Pāḍes abrā kharōa gutṭhin ceḍḍas ki kēras. Candō ēḍ mund gūti nantarām ra'acas, pahē sikhra'a pollas. Dhērkunā paccā kagaj gutṭhin ekēsti ekēsti khondas injyas ki erpā kiryas. Bipi puthiri dhūghur manjkauti erpā ārsyas, ā biri paccō malā ra'acā, ās khaṭi ki ā ūkhānū cūtkas ra'as. Paccō barōa darā mikhyā mōkkhā. Anti paegisgē hō bācā "oñtā darā

koča uiyon, bar'os holē mōkhos, makhle ēn pairi mōkhon" bācā. Ibran urmin ās chāchēm mendas, ād khandrā khane chāchem urkhas darā mōkhā helras. Ād cōcā billi ūrōā darā kheḍ nōḍhra'āgē amm ciocā, nōḍhras kī ukkyas khane ā asman ciocā, munjyas khane menjā "arā jokendrim mōkhoe kā hurū?" Ās bācas "ōkhō ra'ī anti oi'ōe?" ād bujhrā, "parhasas kī teyār manjas ā ūgem akhḍas." Ātī aḡgut khusmara'ā helrā.

Irb ālar gad'hā beddnum beddnum ṭhaukam ār gusanim kērar. Pacō cāḍē cāḍē tiṅgya "emā pacgis gā sagri gutṭhī nanā akhḍas." Khane ār āsin menā helrar; "ērā gā atgar nanā gad'hā ekātārā ra'ī." Ās ā gad'han oṇṭā rahri khālnū mennan irkas ra'acās. Taṅghai pūthin bēgarnum bīridkas kudiyas darā ānyas, "pūrb dishā kalā dahrē heddēnum rahri khālnū menālaggi." Ār kērar darā ekāse menjkar ra'acar annem khakhyar. "Ṭhaukam teṅgā oṅḡdas" bācar kī ās gahi ōhmā nanjar. Ānnū annum bēlas gahi sōnā gahi pānbatā khālb kērā, adin bēlas emā kēras darā kūbī gusan pakhnā kīyā uiyas kī mōḍhras kēras. Adin beddāgē kharā baggē dēorā bhagtarin sagri nanāgē eḍḍas pāhē nēhō pollar teṅgā. Ā pacō taṅghai ālas Bbokkhō pāḍēs gahi bārē nū tiṅgyā. Bēlas cāḍē āsin eḍṭācās kī ānyas, "eṅghai ālon beddoe hōle niṅgā kharā baggē annem ci'on." Ās balnāti eloā helras. Kūbī tarā pūp beddāgē kēras. Saifṭgahi pakhnā kīyā ṭhaukam iryas, asānum uiyas ciocas, antile gā taṅghai pūthin iryas darā achat ghī'in dhūan arā endrā endrā ondrāgē bācas. Ār urmī ondrar. Khane ās barmba'ā helras darā boṅkas kēras darā "pakhnā nū ērā" bācas. Ār iryar kī ṭhaukam biddyar. Bēlas aḡgut khusmānum darā kharā baggē ālo annem ciocas kī taṅghai kōhā mantri kamcas. Undul bēlas Bbokkhō pāḍēsīn bācas "guā sendrā kā'ot, patran ērā gā māk laggō kā malā?" Ās ānyas, "laggō." Saifṭ gahi mākan piṭyar. Erpā kirrō bīri irbarim pāti pāti ghōrōnū barā'alagyar. Bēlas gahi ēḍkhnū oṇṭā bokkhō urhyānum kērā darā ukyā. Adin bēlas cāḍem dharcas darā mutṭṭhas. Antile Bbokkhō pāḍē mantrisin menjas, "teṅgā pānbatā pālīnū tiṅkae, akkun eṅghai mutṭṭhīnū endrā ra'ī?" Ās akbakkas kēras darā uruṅ chāchem ra'acās kī jīyānū bujhras "aulā gā ekāsem tiṅkan pahē akkun endrā bā'on, akkun eṅghai katthā jhūṭh manō," bācas: "ē urbayō ēḍ ullā niṅgan phasto'on akkūgā Bbokkhō pāḍēs gahi jīyā kālō," "ṭhaukam tiṅgyas" bācas kī bēlas eḍḍas ciocas. Khanegā oṇṭā bokkhō mānim keekī ra'ī. Khane bēlas ā Bbokkhō pāḍē mantrisin jok endrim kōhā nanjas darā urmī katthā nū ātī salah hō'alagyas.

9. KŪĀRS DARĀ NAŪAS.

Ort naŭas darā ort kŭārs iyār nanjkar ra'acar. Kŭārs uṇḍul naŭasin bācas "ana iyār gucā eṅghai sasurār kálot." Naŭas ānyas "ṭhaukam gucā kálot." Kŭārs taṅghai urmi saprāran attyas darā ghōrōnū argyas ki kēras. Naŭas hō taṅghai pothan taṅgeas. Kānum kānum ḍahrēnū ond aḍḍā kŭārsḡ erkḥā capcā. Aōḡē naŭasin bācas, "ana iyār ondā uṇṇḡ ghōron dharā ēn bāhri urkhā kādan." Taṅg iyāras ghōron dharoas. Kŭāras taṅghai kicri gutṭhin urmin uiyas darā bāhri urkhā kēras. Khane naŭas taṅg iyāras gahi kicrin attyas darā ghōrō nū argyas darā taṅghai pothan asanim ambyas ki kēras. Khōkhānū kŭāras baroas, darā pothan taṅgeas ki khōkhā khōkhā "khokkha'a iyār, khokkha'a iyār," ba'anum calras. Naŭas ghōrō nū argkā bāri ārsyas darā ālar jaunkhaddiō bācar ki parchācar ki mānkhyar. Naŭas bācas "khōkhānū ort ālas barālagdas paghā gutṭhi ās gusan ra'i, ās ārsōs holē ghāsi khoyāḡē taikē." Ās ārsyas darā ba'āhelras, "Ēn jaun khaddin, ēn jaunkhaddin." Ālar āsin ānyar "kalā naŭa ning urbas gahi ghōrōḡē ghāsi khōyā." Ās kharā kollam manjas darā ghāsi khōyā kēras. Ās gahi taṅg iyāras asal naŭā ra'acas, erpā ūlā piṭri nū kha'i babū cūtkar ra'anar darā bīri argnā gūṭi malā co'onar. Kōhāle biī manjā ā gūṭi mal co'onar; khane balin tisgar ki ērnar gā irbar gahi mēd asigki ra'i, khane dēorā bhagtārin eṇḍta'āḡē eḍdar. Khane ā kŭāras ās pothā gutṭhin taṅgekas ra'acas ānyas, "Ēnim Dharmēs gahi bār cickā bēl ra'adan, hōle ī dēorār gahi lindinū manci saṭrai kālai" annem manjā; ennē ennem ormar nē dēorai nānā barnar ār gahi ennem manī, khōkhānū ā pothā taṅgeka naŭasinim ānyar, "ninim ērā endrḡē ennē manjā," khane ās bācas, "Ēnim Dharmēs gahi bār cickā bēl ra'adan hole chuṭrai kalai," khane chuṭrā kērā, aulantim ā uḡḡ kŭārasim jaund khadi manjas darā naŭasin ujjnam gaṛ'herā ciccar.

10. AGHNU KUMBHRAS.

Onṭā paddānū ort bēlas ra'acas darā ā paddānūm Aghnū nāme kumbhras hō ra'acas, āsim bēlas gahi bhandāri ra'acas. Ās gahi āli ērāḡē khōb dau ra'acā. Ā bēlas gahi taṅdas adi gane rityārkas ra'acas darā jiyānū āndas "ī

kumbhrasin ekāse piṭṭācakan hole adin inim uiyor, adi gane rityārkan.” Aghnūs akkhas darā jiyānū ānā helras “iklā’am eñghai erpānū āsin khakkhon hole piṭā khaccon, darā piṭkantī hō lauta’ācakan hole bēs laggō pahē.” Undul aṛi guṭṭhin bhaṭūri kudda’ā kēras darā barnum barnum ūkhyā. Aulā bēlas gahi taṅgdāsīn taṅghai erpānū ṭhaukam khakkhyas darā lauā helras. Launū launū piṭā khacyas. Ās ā lasan oṇṭā kuiris gahi baṭgīnū occas darā pacrī hedde nū atrā utrā tēmpā gaḍḍas ki ijtāokas ki kēras. Kuiris khanjā guṭṭhin khadnar bācas ki mākham baṭgī tarā kēras āsanum ijjā iryas darā “khalbar talnar” bācas ki sōṭṭā trū laucas attī khatra’ā khacyas. Laukantī cṛdas gā ās bēlas gahi taṅgdas taldas; khanegā ajgut elcā helras. Antile cāḍem Aghnū kumbhras gusan kēras darā chāchem urmi katthan tiṅgyas. Aghnū kumbhras ā kuiris gusti dhibā occas ki ānyas “nekan hō ambkē tēngā ēn isin hebrā hō’odan,” bīcas ki taṅghai erpā occas. Antile ā keckā ālasin mahal gusan occas darā ekā erpānū bīṛi cūtālagyā āsan kēras darā ā bēl kukkoe gahi cāltī “tisga’ā tisga’ā” bācas ki mēkhā helras. Bīṛi mēkhānā menjā pahē bujhrā “is sagar mākḥā khildī kasbir gusan ra’acas darā akkun barcas ki mēkhādas” bācā ki malā tisgacā, khane ā kumbhras oñghon mīkhyas ki ānyas “balin tisga’ā makhle cñ isan taṅgro’ōn ki khāon” bācas ki ā keckā bēl kukkosin khescnū phasrī nanjas ki taṅgeas darā taṅghai erpā kēras. Bijyā khane cṛnar gā bēlas gahi taṅgdas mānim taṅgras darā keckas ra’as. Ormar ajgut cīkhā olkhā helrar. Ā birim kumbhras hō khotorkā aṛi guṭṭhin cēddas ki aṛi bisnā naṅgū ti barcas darā cīkhā guṭṭhin menjas darā “endr manjā endr manjā p” bācas. Khane tiṅgyar “bēlas gahi taṅgdas taṅgras darā keccas.” Khanegā ā kumbhras hō taṅghai cirkhin kacṛācas darā cīkhā helras. Antile bēlas ānyas “akkū kalā murdan ho’ā bassar ci’ā; ālas kocoāsim cōyō kalpār’or.” Āsin cēḍḍar ki occar darā adhar kaṅk guṭṭhin cēḍa’ā kummā helrar. Ār ganem ā kumbhras hō cīkhā cīkhā kaṅk guṭṭhin occas, sarhā kamcar darā āsin aiyā lacear ki cice ūcar darā ormar jok gechā kērar ki ukkyar. Ā Aghnū kumbhras erpā kānā lekha’ā manjas darā geebam kēras darā astlem khēkhelan tūrā helras darā tūrnum tūrnum ā sarhā guṭī barcar darā ekā bīri cice ālasnū laggālagyā ā birim mēkhā helras “adhā belkhan darā bī’in Aghnū kumbhrasgē ci’ikē.” Ār ormar menjar darā ijjarkī surkha’ā helrar, darā tām tām ānyar “menā gā endr ba’as, nē nē ānnar, jiyā palta’ra’ālaggi,” oñghon ās ānyas “adhā belkhan darā bī’in Aghnū kumbhrasgē ci’ike makhle ormar oṅg lekha’am manor.” Antile ās cāḍē cāḍē urkhas darā chāchem taṅghai

erpā kēras darā taṅghai nalakh nū bhajná kurāge lakkas ra'as. Antle masarantā urmī nēgjōg nanjar kī santan pettar darā erpā kērar. Bēlasin tēngā helrar enne enne gā Lālus ānyas. Bēlas ā kumbhrāsīn eḍa'ā taiyas. Ās dhap dhap ra'ā korāgē lakkas ra'as, "Gucā bēlas eḍa'ā lagdas, akkugā nīnim bēl mano'e" bācar. Ās mal pattu'ū darā ajgut manur lekha'ā taṅgan ēdnum kēras. Bēlas ānyas "adhā rāji nīngāgē ci'idan" barā eṅdas gahi addā nū nīnim bēl manā." Ās bācas "babā ēn ekā ortan anti eṅgā rāji khakkhro'ō darā calāba'ā ongon? Ībaggi devān mōshōḍī ra'anar ārin uiyā." Bēlas ānyas "nīngāgem ēn ci'idan eṅdas tānim sarsā mālyā nīnghai nāme nanjas." Antle kumbhras bēlas gahi taṅgskhēdō ganem ra'ā helras.

11. PACGIS GANE PACCŌ GAHI KHE'ENĀ.

Ort pacgis darā paccā ra'acar. Ārgē khaddar malā ra'acar, pahē irbarīm taman dabra'alagyar. Pacgis gollar gane biṭṭhī kānum ār gane Gangā Jamunā khār kuṇḍī kālagyas darā ār gahi nēgoār nannan ērālagyas. Undul ālar gahi khē'enan īryas kī bācas "ān paccō ēn khēon hole eṅgan ambkē bassā pahē khār nindō hole aiyā bohāba'āke ci'ikō" ennē Ag'han cirdī nū bācas. Māghe barcā khane nārī trū keocas kēras. Paccō ās gahi ānkan jīyānū uiyā, taṅg natti bagārin bācā "anā khaddarō nimbas bācas, eṅgan ambkē bassā darā māḍā, eṅgan khārnū dhakkē, endr ba'ādar?" Ār bācar, "uiyae" arā uiāgē ād āsin biṛnānū khandā attācā kī acgānū locoā ciccā. Āsārnū cēp possā darā khār khosrā nindyā, khane ād āsin kumyā luisrā luisrā ho'ā helrā. Ās gahi khekkhā khaiyā kī kōkō manjki ra'cā. Ād ēōkhnū kumyā tamānim gechā occā kī darāngā nū ijjā darā āsin hibrā helrā, hebrō bīri ās gahi khekkhā adi gahi khosran tōrcā darā ammnū sāngem tiḍḍā, khane paccō "ujdas" bācā kī ānā helrā "bichra'ā bichra'ā ba'ādan malā mendae." Anti sāngem bohārar kērar.

12. IRB SAGRĪ NANUR.

Onā ālas mandī gahi sagrī nanus ra'acas arā nannas mukkā gahi sagrī nanus ra'acas. Undul enne manjā ār irbārim iyār nanjar darā rāji ērā kuddāgē urkhar. Kānum kānum kohāle paddānū barcar darā bēlas gahi khatnā erpānū kērar; dērā gahi khāpus khattus ārin menjas" nīmnu endr guṇ ra'i darā ekā gusan kādar." Ār bācar "ēn mukkā caṭār'ū ra'ādan darā is mandī caṭār'ū ra'ādas;" khane urmi gahi sekra nanjas ki urbas gusan occas darā tīngyas "iōdā ālar ond ser unnur arā iōdā ālar sattū gahi mūkhur arā iōdā ālar arkhra gahi arā iōdā ālar dūd'hi gahi arā cīr anni arā iōdā ālar rupaiyā arā iōdā ālar pāo rupaiyā onnu mūkhur ra'anar;" bēlas bhandārisin pēsa'alagyas darā aulā hō ār gahi sekra occas darā bācas "innā irb ālar barcar ra'anar ār nannār nannā tamhai hunar darā mōkhnā gahi rāyan tēngnar," khane bēlas bācas "kōpēdim ārin eḍa'a ēn ārgē o'on."

Anti kōpē kōpē mōkhnā onnā amkhī mandī saprā'tācas darā bita'agē pēsas khat'ūrin, arā urmi bicā, khane āsin onāgē ēḍas darā āsin ānyas "niṅghai mane lekḥā mōkhā asman darā irkan" khane ās mōkhāgē ukyas; asmā gahi ohāhak mū'i nū barcā khane ambyas darā cōcas. Anti bēlas eḍḍas darā bācas "urac niṅga'a mōkhuṇḍi mokhkae." Anti ās bācas "malā ennegē masrā gabi khal ra'i darā adi gahi ciḍ darā kuilā anḍoā darā ātigē malā onḍkan;" khōkhānū ā khess gahi aḍḍan eḍtācas, khane mānim annem ra'acā. Iti bēlas bācas "ṭhaukam ra'i niṅghai hunar. Anti nīn mukkā sagrī nanu ra'adae niṅāgē mane lekḥā mukkā malā khakhri?" Anti ās bācas "nēhō eṅgan beṅjā pollō." Khane bēlas ānyas "eṅghai rāji ra'i darā eōdā ālarin beṅjjdan darā annu ēn niṅgan pollon?" Anti āsgē jāt gahi kukkoen bidyas darā urmi kieri dhibā ciccas darā biṅjyas ciccas; gahbar manjā khane pairi menjas "daule khandrkae?" Anti ās bācas "endr bā'on gamkārnā trū mūi uiyāgē aḍḍā malā khakhra bijimtā'a; ennegē ērā dud'hi ādi gahi bai ti ajgut cā'i." Khane bēlas ānyas, "isīn jānenā cāhi." Ās ādi gahi taṅgyō tamban eḍḍas darā menjas "idin ekāse nanjkar darā pardkar?" khane ār tīngyar "id lēllē rācā, a biri taṅgyō gē nāri kōrōa khane dud'hi batyā, khane ērā dud'hi trū poskam." Idin meṅjas ki bēlas irbārin ekā ekā juljiyā, kōhā kōhā nalkhan ārgē ciccas.

13. LŪRAKHŪ KUKKOS.

Onṭā kukkos ra'acas. Ās gahi taṅgyō tambā malā ra'acar. Taṅgi rot'ō ra'aca. Irb ālar ā dāhrē nū barālagyar. Ār tām tām kaohnakmar, "kukkosgā khōb calāki ra'as; isin nām ṭhak'ot" bācar ki ār irbārim ās gahi erpā kērar, ās gahi taṅgi andhri ra'acā arā erpānū kērar ki bācar, "em i kukkos gahi taṅg māmū bāgam hikdam." Taṅgi andhri ra'acā khane endran ārin cinhō; undul ulend pāhi ra'acar. Khōkhānū ānyar, "ān ayō akkū em kādam, bhagnāsin erpā ēragē arā taṅgtāci bagārin ēragē taikē;" ād manā nanjā, pahē ar malā māncar; khōkhānū ād taiyā. Ās gahi khēkkhā khēser darā khēbdānū sagri sōnā rūpāti jhabrārka ra'acā; paddā hēddē gā kōrem āsin occar, endran hō ma'ā ceḍtācar, pahē paddānti koṛ'hem geochā kērar khane āsinim urmi morā jhapin ceḍtācar darā tām khōkhānū dhirem kānar arā āsin ānyar, "nīn jhapin iklam hō ambkē tīg'a, ayā nerr ra'ī." Ās cirkhin ceḍdas, mund mund kalālagyas. Elkhrnā bēra manjā darā kīrā khōb lagā helrā. Ār khōkhānū dhēr geocham ra'anar, khane ond aḍḍā kēras darā jhapin tīg'sas ki ērdas gā ayā arkharā gullē ra'ī, khane ukyas ki asanim kīl uṛe ninga'ā mōkkhas; urmin munjyas ciocas; khane ar ārsyar darā ārin bācās "māmū nerrgā jhapinti urkhā darā idi puttā gahi lātānū kōroā kēra." Ār ānyar, mōkhāe arā eman ṭhagdae, gucā ceḍa'ā anti oōcas ki ceḍdas ki mund mund kalā helras. Kānum kānum onṭā paddā gusan ārsyar, khane aḇrā ālar ā kukkosin ānyar, "e bhagnā kalā i paddānū niṅghai bālān bisā." Khane ās paddā tarā onṭā erpānū kēras. Khanegā tiliyar aḍḍō ti kūlhū natagta'ānar, khane ās ānyas, "nīn ekāse ālar hikdar aḍḍō ti gā kūlhū malā natagta'ānar, ālan gā u'īnar." Ār ānyar "eksan āl beddom darā kulhū natagta'om?" Ā kukkos bācas" en irb āl oi'dan khendor?" Ār ānyar "ci'āsē endrgē malā khendom." Taṅg māmū baggar āsin balā bisāgē taiyar, khane ās ārinim bisā helras, mullī salyā kēra, ā khōkhānū ānyas "gucā menāgē, bisāgē ba'anar kā malā," anti geocham ijar khane ānyas, "ērā māmū irbārim bison kā?" Ār ānyar, "ha'ī bisā." Onghon ānyas "ērā māmū irb janārin bison kā?" Ār ānyar "ha'ī; irbānim bisā." Ennem kaikōbēr ānyas. Ā khōkhānū rūpaian vēcās. Ārin irbārinim dhartācās ciocas. Anti tām ekā dāhrēnū kēras ayam paddā kirrā helras. Dāhrēnū ṭoraṅg ra'acā, khane āsgē ṭoraṅg ṭoraṅg barnā manjā. Majhā majhī ṭoraṅgnū onṭā bhālū urkhā darā ās gane

arbanakhra'a helrā darā rūpi'a ās gahi chanbācīt manjā kērā. Ā ḍahrēnum ort ālas ghōrōnū argas darā barālagyas asan āsryas darā ijas ki ār gahi arbanakharnan ērā helras. Khane ā kukkos bācas "guchrā guchrā, ēn bhālun rupi'a erkhta'ālagdan, ningāgē hō erkhta'a tukki hole rupi'a eūghai khōṇḍ'ā darā gamechānū hēār ki barā ; nin hō erkhta'ōe." Ās anuēm nanjas, urmi rupi'a khonḍas darā gamechānū hēcas ciccās. Ā kukkos oṇṭā rupi'a bhālū gahi erh cuppinū ghusyācas darā ā ghōrō urbasin dhartācas ciccās. Ās dharcas khane ā kukkos rupi'a dharcas. Anti ās gahi ghōrōnū argyas calā bongtācas. Ā āla's dhēr gahri guṭi ā bhālun igar jigār nanjas. Baretekan nū oṇṭā rupi'a urkhā, khane ās endr ba'a helras, "akkū ēn ghōrō gahi muli ho'om ; pahē tānō laucas darā oṇṭā hō malā urkhā, ā kukkos ḍahrenū barcas darā oṇṭā khār gusan mithā'i mōkhā lagyas. Asanim dhubi'ar hō kieri nōrālagyar. Ār ās gahi mōkhnan ērālagyar, khane ās ānyas, "endran endran paddānū gā mithā'i gahi lūt manjki ra'i," khane ā dhubi'ar bācar, "anā babū emhai kierin ērkē, tani embhō kādam." Ārin kalā ciccās darā nāme tingkas ra'acas "Cērō dupahar." Anti ār kērar khane urmi bēs bēs kierin khōṇḍas ki ghōrōnū argas darā calā ccas. Khōkhānū dhubiar gohār nannar "ērā harō ērā harō emhai kierin Cērō dupaharas ho'ālagdas." Ālar ā dhubiarin ānyar, "cērō dupahartā katthan innā nim gohār nandar?" Ār gahi katthan nēhō malā pat'ācar. Hāri kēras ki oṇṭā khār gusan bar'hi chekoā. Ā ganem oṇṭā paccō tangnatī sārār ho'ar ci'ālagyā. Bar'hi kātā pollar. Khane ā kukkos ānyas, "ē paccō ning natin mund kartādan ā khōkhānū ningan hō kartto'on;" arā nāmen tingyas "Erpājaunkhaddis." Ā paccō ānyā "bēs beṭā karta'a." Antile kartācas darā bongta'ā helras khane ā paccō gohār nanjā, "ērā khaddarō, ērā khaddarō Erpā jaun khaddis eng nattin ho'ālagdas." Ālar ānyar, "ān paccō, ning jaun khaddisim janū, annūhō endrgē gohār nandi." Ādi gahi katthan nēhō malā pattācar. Khōkhānū ās urmi cijan ondras ki tangji gahi erpānū barcas darā urmi hāl ās mat'ā bitcā adin tangjin tingyas darā urmi cijan hō ēdas.

14. MUKKĀ NĒKHAI KHEKHĀ TĪ SINDRĪ OCCĀ, ĀS GAHI DIM ĀLĪ.

Cār jan ālar sāngi guiyā nanjar. Ortos jātnū sindrī bisus ra'cas. Ortos jolhas, ortos kankehul'us, ortos sonār jatiyas ra'cas. Ār sannī nū bienum

bicum guiyā nanjar. Oṅhon ennē bācar “bhairō nām gucā nannā rāji nalakh nanā kālot.” Ār ennē salhā manjar kī taṅga’a kamharan dharcar kī urkhar darā dhērim ullā gahi pāb ikyar darā toraṅg kērar. Ā toraṅgtā mann gutṭhi kīta’ar darā khāikā jhūri khatarkā tī dhīnki man-ālagyā. Aiyam oṇd mākḥā khēpnā manjā, khane tām tām ānyar, “isan toraṅg ra’i namā pālī pālī khāpnā ra’ō.” Anti manḍi ondar kī bācar “bha’i kaṅchul’ū ningā isan ōr nannā ra’i, endrgē nin hēberkae be’edae.” Khane ās bācas, “cūta,” ār cūtyar. Ādhā idhī mākḥā manjā khane ās bācas “cō ukkan ra’on;” kisan oocas darā kaṅkan dharcas darā chulnum ohulnum āli gahi mūṭhan kamcas. Anti ijtācas darā ānyas, “co’a bha’i sōnār.” Ās cōcas darā khāpā helras, khane atrā itrā innum ālin iryas khane bācas “id siṅgrāckā malkā ijjkī ra’i ēn ādigē atnā mundhurnā kam’on;” ennē bācas kī ā birim pasrā nanjas, khesēr gē arā khebdā gē arā khekkhagē darā khedgē darā cuttigē, anti attācas ā khōkhānū jolḥāsin cōdas. Ās dhērim gar’hi ukyas kī iryas darā, ālin iryas kī bācas ādigē urmī ra’i pahē kicrī mallā; cādē sarābācas kī hīditādcas darā kicrī isyas, anti kūrṭācas darā sindrī bisusin ānyas, “co’a niṅghai pālī kiryā.” Sindrī bisus cōcas kī khāpā helras kī atrā raspaeārnā menjas kī iryas kī bācas “urmī ra’i pahē kaprēnū sindrī mallā,” idin iryas kī kiyan otthras darā adi gahi kaprēnū tūdyas; arā ād ujjiyā. Anti bijyā kērā. Ormar cōcar kī bar’hi kukkos āndas “idin ēn uiyon, ēn kamaekau.” Jolḥā kukkos ba’ās “ēn kicrī iskan kī ciokan idin ēn beñjro’on.” Sonār kukkos ānyas “ēn siṅgār nanjtāckan, ēn beñjron.” Sindrī bisus āndas “ēn mānim sindrī tūḍkan ēn beñjerkan enghai āli nē ho’ō?” Ennem laggā nakhrnā manjā. Ānum bīrī argyā khane bācar “koṛēdim ek’am manā necka’a gucā istē kālot.” Kānum kānum kērar darā oṇṭā muni bhagtāsin khakḥyar āsin raibārī nantācar. Ortos ba’ās “kamaekau,” nannas ba’ās “ēn kūrṭāckan,” nannas ba’ās “ēn attāckan.” Khane ās bācas “nē adi gahi kaprēnū sindrī ciocā āsim adi gahi ālas taliyas.” Ār bācar “gucā kālot;” uruṅ tarkārim ra’car; khōkhānū oṅhon laggānakbra’a helrar, “ēn ho’on” ennem mannum hāri kērar kī oṇṭā Dharmes lekkha’a khadāsin khakḥyar. Āsin raibārī nantācar, khane ās bācas “āsim adi mētas nekhai khekkhātī sindrī oocā, kamcas ās tambas, attācas ās bha’is, pūnrtācas ās taṅg kakas taliyas; khane ār ne’okḥyar, sindribisus gahi āli manjā kērā.

B.—TALES = KHIRĪ.

15. OET KUKKOS DARĀ ĀSGAHI BANDRĀ.

Ort āli ra'acā ādigē lauchr mannā ullā āṛski ra'acā, annum ād kharrā ondrāgē ṭoraṅg kērā darā kharrān bidyā, tetteram pulli, khanegā mēkhā helrā “barā nik'im ibragē ra'adar hole tetta'ar ci'ā, engā kukoe manō hole pos'āgē ci'on, arā kukkō manōs hole mōkhāgē ci'on.” Ā ganem onṭā lakrā barcā darā tētār cieccā.

Āli kharrān ondrā ki barcā. Jok ullā khōkhānū lauchrnā manjā, kukkō khaddim manjā. Nitki lakrā cērā kālī darā ānī “okhō paccō pardyas kā argas,” ād ānyā “argas akungā bōlō bōlō lagdas.” Anne annem kukkos pardyas darā onṭā bandrā pōsā helras. Lakrāgē bhētim malā ci'idās. Lakrā erpā bar'i hole ās ṭonkā kādas bhel ṭonkā kālī hole erpā bardas, uiyā kādas khane hō bandras ho'odas kī kādas. Ekā bīri lakrā uinā khal kālī hole mundim ātrī gaddī nū outdas darā jhaprkas ra'as, khane bandrā candilā nū ukk'i “nafi rē tātā rē” bā'i. Annem annem lakrā heddē barcā kī ānī “nīn urbas endr kēras?” Jhunkū bandrā ānyā, “ās erpānū jharā bōr'e on'os kā uiyā bar'os. Hārī mana'ā, aḍḍo iloī, makhle usaṅgin iecōn kī kaprēn lau'on palakro'ō kālō,” lakrā ileī darā kālī. Undul ās bandran occas darā injō piṭā kēras darā tāuā nū ciecc hō occas, injō piṭnar darā bandrā ganem kurnar mōkhnar. Aulā hō lakrā kērā darā ās nukhras bandran ānyā, “ēndran mōkhdae bha'i engā hō ci'ā?” Bandrā ānyā “kierī tarā ambā bar'ā mēṭā, maṇḍi guṭṭhi ra'i emsara'ā hō ongoe.” Khane lakrā elenāti geechā maṇi darā ānī “engā hō ci'ā lē endran mōkhdae?” Khane ās onṭā choṭekunā cōppō injō cieccā darā bā'i “khannan minkhā darā anglā'ā.” Lakrā copkārki ra'cā, bandrā gahi katthan patta'ca darā khannan minkhyā kī anglā. Khanegā bandran sārhin dharcā ki ciccū onṭā kohāle pannā māndkā ra'cā adin otthrā kī lakrā gahi bā'i nū gargarra'ā sajjā darā tam urbasin ānā helrā, “o'ā, dadā, co'ā dadā muṭāsīn sādhan dadā.” Ā ganem ās cōcas kī lakran mugrā trū passas kī pityas; ennem Jhunkūrae muṭas gahi bā'itū tam urbasin bachābācā.

16. TETENGĀ DARĀ LAKRĀ.

Onṭā tētēngā darā lakrā iyāri lagābācā darā ēṇḍdim nūkhur nūkhur bicā kērā; sanni sanni pardkā paṭṭā nū mukunḍi mukunḍi kaparācā; aiyā tētēngā taṅghai khanān mundhrā; khane lakrā nūkhṛā kērā, pahē lakrā kōhā huṇḍole ra'i, khane mukunḍi khopānū ekāse nūkhro'o; khopā gusan kērā darā mukhlidrā anuntī tētēngā “kokrōe cōe” bācā kī kērā darā lakrā gahi khebdānim dharcā darā ānyā: “bidkan gā iyār” bācā, khane lakrā ānyā “oṅghon nūkhurnā r'ai iyār” bācā pārmund nūkhṛāgē cājkar ra'acar āōgē tētēngā khanan mundhrā, khane lakrā kaprā kērā kī mukunḍi khopā gusan nūkhṛā anti tētēngā “kokrōe cōe” bācā dārā kērā kī lakrā gahi khebdānim dharcā; ennem pārmūḍ lakrā nūkhṛā khane tētēngā bidyā; anuntī lakrā taṅghai khan mundhrā khane tētēngā nūkhṛā kērā palū tētēngā paksānū nūkhṛā khane lakrā paksā gahi kharkhan monjā arā “kokrōe cōe” bācā kī kērā darā paksānū kap iryā, khane ṭhaukem bidyā; khōkhān lakrā oṅghon khan mundhrā, khane tētēngā kērā kī tombānū argyā, anti lakrā kērā kī paksānū kapā kudī, lakrā tētēngā tarā ḍikkān nanjā khane tētēngā lakrā gahi ḍikkānā kōrcā kērā, khane lakrā khōb boṅgā helra; orot laṅgras ra'cas boṅgā pollas khane ās gusan kērā kī ḍikkāntī tētēngau othortācā.

17. ORT KUKKOS GAHI BACHU.

Onṭā lipī orā ra'acā ādi gahi nākḥ otēng khadd ra'acā; mūndtā lakrā ēṇḍtā nerr; mūndtā bachu, nākḥtā ālas; urmī khadd pardyā khanem taṅgyō lakran ānyā “nīn patrānū urmī lakrā gahi bēl manā kalao”; nerran ānyā “nīn pokhāri nū urmī nerr gahi bēl manāgē kalae”; bachu darā ālasin ānyā “nīm irbarim eksan kālōr asānim nimhai jinā calro'o nīm iklam hō ambkē cḥṭṭṛ'a.” Taṅgyō gahi ānkā lekḥā ibṛā urmī kērā; ālas bachun occas kī kālā helras; kānum kānum onṭā bāndh āṛsyas ayā bēl khaddar emālagyar, adānim ijjas kī ērā helras; bēl khaddar ānyar “ēṇḍran ērdāe bachu khāpū?” Ās ānyas “nimhai emnā mulkḥnan ērdan.” Ār ānyar “nīn hō saṅgē bēcoo?” “Ha'i bēcoo” anti ānyar “em mulukḥdam nīn eman beddā, bed'oe hole em nīngāgē

ingrin cion, pahē ningan bed'om, hole ninghai bachun ho'om; anti ār mulkkhā helrar; ārin ās cō bē mulkhyar āō bē biddyas; antile ās mulkhyas, khane ās gahi bachū amm onnā lekhā manjā ki āsin amm nū uglācā, khane ās amm ulā ulā kēras ki nantārā urkhas, ennem kaiko bē manjā; ās āsin beddā pollar. Hārcar ki erpā kērar darā khatṭinū cūtyar darā amm maṇḍin ambyar ciccar, taṅgyō tambā ārin menjar “nīm endrgē maṇḍi amm malā ōndar mōkhdar?” Ār ānyar “em bachū khāpus gusan ingrin gachrekam adin cior hole ōnom;” taṅgyō tambas ānyar “cō'ā bētā, ōnā adigē jok tihā malā, ekām kukoen singrot ki hō'ot darā ās gane beṇjot ciot.” Beṇjā ullā oṇṭā nannā kukoen gahnā girā ti jhabrācar dhēr dāu kicin atācar darā taṅdan gullē guṭṭhin khassar ki marakh kā kiorin kūrṭācar darā irbārin bachū khāpus gusan ondrā helrar; taṅdā māyā tingli bhankārī darā ā nannā kukoen cawti dhuknū ti ondrā helrar; bachū taṅghai khāpusin ānki ra'acā “nīk mēyā tingli bhankārō darā marakh kā kiorī ra'ō ādi gahi khekkhā nīm dharkē”; antile ās annem nanjas, idin iryar ki ār kollam manā helrar darā taṅgrī gahi conhāti tām gusanim uiyā helrar. Bēlas taṅghai debānar gusan salah ho'ā helras ekāse i bachū khāpusin piṭā oṅgon? Ār āsin bācar “paṭrānū lakrā gahi dud'hin ondrāgē taiyā hole lakrā āsin mōkhō namhai khadd bachro'ō.” Bēlas dēorar gahi ānkā lekhā bachu khāpusin lakrā dud'hin ondrāgē toraṅg taiyās, ās tharan oas ki kēras darā āsryas ki endran ērdas kharā baggē lakrā pancait nanāgē khoṇḍorkī ra'i arā āsin iryā ki mōkhāgē lameomrā helrā; anti ās gahi kōhā dadā lakrā ra'acā ād āsin iryā ki khōb khus manjā dhēr ulānū ingris gane mulakāt manjā kōrē kōrem urmī menjā ki āsin ānyā “bhaiā nin endr barokae,” ās ānyas “dādā nīmā sukh nū ra'adar emāgē khōb dukh manī, bēlas eṅgan lakrā dud'hin beddā taiyās, adin eksan khakkhrō,” ād ānyā “sannikā jok tihā ambkē nanā, ēn ningāgē cō baggē cār manō āō cion,” arā urmī khadmākhō lakrā gahi dud'hin bintācā darā oṇṭā lakran ceṭṭācā darā oṇṭā nū ārgā ki bēlas gusan taiyā ciccar. Ād mahal gusan āsryā ki garjārā ati paddāntā ormar ajgut manjar ki lakran iryar ki asrā helrar darā ānyar “gecham ra'ā ci'ā ningāgē adhā rāji dahēj ciom,” antile āstem lakran kirtāca ciccas. Dhēr ullā gahi khōkkhā nū āsin oṅghon bēlas debānar gahi ānkāti pokhārintā puṇḍrī pūp ondrā taiyās ekayā kōhā kōhā nerr ra'acā, ās cikhnum cikhnum kēras darā endran ērdas ajgar ajgar nerr bedrā hedrā'ārī'ī arā mōkhāgē lameomr'ī, pahē heddē āsryas ki iryas taṅg dādas hō niyam ra'as; taṅg dādās nerr ās gahi kōrē kōrem menā helrā anti khōkkhā nū ās ānyas “ningā

dādā sukhē ra'adar emāgē khōb dukh nū ra'i bēlas eṅgan pūp ondrā gē taiyas," anti taṅg dādas ānyas "choṭkā jok tihā ambā nanā ēbaggi niōgā gē pūp gahi cāp lagō ā baggē ēn ondrō'on ci'on," anti nerr guṭṭhin pūp ondrāgē taiyas darā khonḍos ki onṭā nerr pūp ceḍḍā arā onṭā nerr tān ārgyas ki epā barcas, mahā gusan barcas khane ālar iryar ki kharā eloā helrar darā āsin ānyar "em niṅāgē adhā rāji dahēj ciom" ās ānyas "onḍ chatkā lauā iryar ki ciā hole endr hō malā manō, ās gahi ānkā lekḥā iryar ki chītoar cīoear darā nerr petṭā mokkhā ki taṅgā aḍḍā nū kērā, antile bēlas hāroas darā ēkam ōr ti āsin piṭā pollas; khane tihā nanjas īs gahi bachūnum urmī bhēḍ ra'i, āḷgē ādin piṭōt bācas ki ānyar "niṅghai bachun darā hāthin laṭto'ot," ās otkḥnum barcas ki bachun tiṅgyas, bachū ānyā: "ambā eloā bhayā ēn jito'on"; laṛnā ullā hāthin siōgrācar ki ondrār. Laṛnum laṛnum bachū enne kūlan kussyā attī hāthi gahi kṛl bidig'rā kērā; ālar irya ki ajgut manjar. Dhēr ullā gahi khōkhānū. āsin ānyar "niṅghai bachūgē pannāti laṛnā manō," khane ās alkḥnum barcas ki tiṅgyas, khane bachū ānyā "bhaīā akkugā eṅgā khe'ēnā manō, āḷge nin akkuntim punā aṛi punā ḍabnā beddar uiyā darā ēn khēōn hole urmī khēson aḥṛan khocolan abṛā nū sajkē ki utkē ci'ikē." Ās bachū gahi ānkā lekḥā urmī nanjas. Bachū laṛnum laṛnum pannā nū iḍḍā bajrārā āti adi gahi kukk bidigrā darā kērā khanegā ālar ajgut riryārā helrā, backan ās otkhā otkhā khēson aḥṛan darā khocolan mocā mocā abṛa aṛi guṭṭhinū sajas ki mundhyas. Abṛā bhītrē bhītrē urmī bhaūrō dumbā darā tinī manjā; jok ullā khōkhānū bēl kukkoen bacchā gē dhēr baggē paikar jumrar ki barcar, khane ās abṛā aṛin calkḥas cīoas, khane kharā baggē bhaūri guṭṭhi dumbā tinī guṭṭhī urkhar darā ār gahi mēḍ nū nindyā darā ajgut utgā helrā, khanegā ormar ās gahi khed nū khatrā khatrā anā helrar "manāba'a bachū khāpū manāba'a niṅāgem bēl kukoen ciom darā ninim saṭisē rāji gahi bēl ra'oe." Khane ās urmin manābācar darā aulantim ās saṭisē rāji gahi bēl manjas.

18. SIRU PAṬE.

Ort alas aḍḍō khendā pēth kēras. Khindyas ki kirrālagyas, ḍahrēnum bīṛi puttā kēra, khane ās ba'a helras "punā aḍḍō ra'i bīṛi puttā ēn mund bhāre onṭā tōlā nū bhar mākhā ra'on; bijjō hole ka'on," ās aḍḍon onṭā kulhū nū khuṭcas darā tān ā chaprinū cūtkas ra'acas. Pairi bīṛi kalāgē

adđon kollalagyas, a ganem kulhū urbas iryas ki ānā helras, “anā bhāi endr-nā adđon koldae?” Ās ānyas “bhāi cērō pēthnū khindkan, puttyā āḡgē isanum ra’ackan.” Ās ānyas, “anā hō luccā i adđōgā enghai tali, i kulhū dim dhanbāca.” Adđō ālas ānyas “malā, ēn cērō khindkan.” Kulhu urbas ānyas, “malā enghai kūlhū dim dhanbāca pēddantā ālarin menā se.” Adđō urbas pēddantārin panc badcas, ār ormar ānyar malā is gahi kulhūdīm dhanbāca,” ās khōkhānū torāngnū kēras panc baddāgē, beddnum beddnum Siru pādēn khakkhyas darā taṅghai urmī katthan tīngyas. Siru pādē ānyā “hā nīm sendrā bardar kī enḡan lihā lihā bādar, kalā ēn malā kādan.” khōkhānū khōb nihorā nanjas; khane Siru pādē ānyā “kalā phalnā ullā ālarin khōṇḍko’e ra’akē ēn kāon kī tēngon cion.” Ās barcas kī idkā ullā nū kharā baggē pancarin khōṇdas, ār ormar Siru pādē gahi pāb ērā helrar. Dhēr gahrī nū Siru pādē jhalaṅg jhulungrā jhulur nūti barī. Adin iryas kī kulhū urbas ānyas “lagē pādē sābeb ābirintim niḡgan ērdam nin baram malā bardae.” Siru pādē ānyā, “ē harō barālakkan, oṇṭā pokhāri nū cicc lagyā injō uliā adinin pesā pesā mokhkan”; kūlhū urbas ānyas, “ērā bhairō menā endr iklam pokhārinū cicc lakkan īrkar kā menjkar ra’adar?” Siru pādē āganem ānyā “menā bhairō iklam kulhū gahi adđō dhanbāckan īrkar kā menjkar ra’adar?” Adđō urbasin ānyā, “kalā niḡnghai adđōn kollar kī ho’ā, bhalā ēn ērdan nē niḡgan chēkoe.” Āganem ās adđōn kulyas kī hō’ā helras arā ormar aṅgal aṅgal ērā helrar, baackan nēhō āsin rokā chekā pollar.

19. LITĪ BĪRĪ CHATRĪ KUKKOS.

Ort paccō ra’acā, adi gahi taṅgdas gē Litī bīrī chatrī nāme ra’acā ās āiyā kādas darā gohlā pundas kī bhūṇḍī ōran piṭāgē sagar khane khēdo-kas kuddas. Bīrī manī khane bardas darā taṅgyō kōhale ṭhethrā lekha asmā mikhī darā balī gusan taṅgac kī ra’i. Ās bardas khane bā’i, “hāirē enḡdas uiyā hōuidas arā bhūṇḍin hō piṭdas” bācā kī khōb khumārī, annem annenum cākhnā ullā barcā taṅgyō hō bihunin occā kī kērā. Ekā khal khōb ussēkā ra’i adin āndas “id namhai khal ayō,” khal urbar ānnar “anākō anākō Litībīrī chatrī emhai khal nū cākhdāe?” Khanegā nannān āndas “id mallī gō abai ād namhai;” anne annem bihinin munjyas ciccās. Khanegā taṅgyō kadrārā darā āsin daṅgtī khēdā helrā. Boṅgnum boṅgnum

onđ adđā daŋgrā mocā lagyar ārin ānyā “dharā khaddarō! dharā khaddarō!”
khane ār āsin menjar niŋgan endrnā khidi; ās ānyas “pottan umbalkhon ciā.”
Khane ār āsgē umbalkhon darā pottan ciocar. Ās kānum kānum oŋtā
 oigālō gahi mandā nū kōreās. Taŋgyō dāngti handrā helrā khane ās ā
 pottan darā umbalkhon dāngnū lerbherambācas. Antile taŋgyō ānyā
 “akkūgā eŋgdāsin piŋkan” darā taŋghai eipā kērā. Mākḥā biri ās barcas darā
 “ayō ayō” bācas. Ād ānyā “ekā ortar mēkhdar? Eŋgdāsin gā piŋkan.”
Khane ās kānum kānum Birindāban khakhaṇḍāpur ŋoraŋgū kēras darā aiyam
 ra’a helras. Asan mankhā kharā baggē ra’acā. Mankhā menā mōkhā kālī
 khane ās khaddan nōrdas mūjdas darā man gahi ḍhodhrō nū kōrekas ra’as.
 Mankhā guṭṭhī barcā darā nūŋkan iryā ki ānyā “anā bēṭā nē niman emtācā
 mūjyā.” Khadd guṭṭhiā ānyā “em āsin teŋgom hole gā nīm āsin kussā kussā
 piŋor.” Mankhā ānyā “malā piŋom bēṭā teŋgā.” Piśā khadd guṭṭhī kiryā
 mankhtācā darā ānyā, “i man nū ort khaddas ra’as āsim eman eṣbā nandas.”
 Mankhā āsin mannanti ettāgē ānyā darā āsin cuŋkhā ṭāṭā helrā. Antile
 ās nitki dud’hi binā binā mōkhā helras darā khōb sauangyā manjas; ās gahi
 cutṭi hō sōnā lekḥā bilcā helrā. Mankhā āsgē tiriyō biddya ciēcā, darā
 menā mōkhā kālī, hole ā tiriyō tim enne ba’a ba’a mēkhālagyas: “Dāngē
 dāngē baṇḍī bhaisā sing lage ḍār ṭūṭe khūri khūnde pathal phūṭe.” Khane
 bhais menā menā barālagyā. Undul khār nū emā kēras darā khajro’o biri
 oŋtā cutṭi caḍrā kērā khāne ās ādin atkhānū ṭipcās darā khār nū ambyas
 ciēcās. Kiyā tarā bēl kukoe khaddar emālagyar, ār adin iryar darā ānā
 helrar “ahae khadiyō endrā barālagi barē adin dharot.” Antile atkhan
 dharear darā kollyar ki ērnar gā oŋtā sōnā gahi cutṭi, ār adin ondrar ānyar,
 “i cutṭi gahi alasin beddor, hole em manḍi amm ōnom makhle malā.” Bēlas
 caugurḍi beddāgē taiyas pahē nēhō pollar beddā. Khōkhānū oŋtā khākhā
 bacā “ēn beddon.” Ār kharā baggē lauan iriyar ciocar, adin pettā mokkhā
 darā Birindāban khakhaṇḍāpur ŋoraŋg kērā ki ās gahi dūḍhi bhandānū
 ukkyā. Ās “kahū rē” bācas darā taŋghai tiriyon libdācas. Khākhā cādem ā
 tiriyon pettā darā hāḍi kērā ki ukkyā; ās khēdā kēras khane hāḍi oēcā; annē
 annenum mahalnū ondrā darā tiḍḍā darā ciēcā. Khane bēlas gahi ālar
 pettar, ās kōreās ki tiriyon nēcas. Khane ār ānyar “iyam ra’a, bēl kukoen
 niŋgā ciom.” Ās bācas “eŋghai kharā baggē mankhā ra’i, adin okāse
 ambon.” Ār ānyar “abran hō isanum ondrā,” ās ānyas “eksan mankho’on?”
Khane ār aɟgar kōhā addā nū kurkhī hēcar, antile ās tiriyon nēcas darā

uráhelras “daṅgē daṅgē baṇḍi bhaīsi siṅg lagē dār tūtē khūri khūnde pathal phūṭe.” Khane adin menā menā khadd darā buḍhi urmi duyārā darā sāesōerā barā helrā.

20. ORT ANDHRAS DARĀ KUBRĀS.

Ort andhras arā ort kubrās ra’acas. Kubrās oṇṭa hō ēkā pollālagyas, andhras oṇṭa hō ērā pollālagyas, kubrās ānyas “eṅgan ghōrō argā hole ēn dahrē ēd’ōn.” Andhras khus manjas. Annem kuddā kuddā ujjālagyar. Undul tembnum tembnum oṇṭā bēlas gahi mahā gusan kērar. Asan endran ērnar, bēlas gahi oṇṭā taṅgdā ra’acā ādi gahi mūnd thōr chatti rāi, “endrgē ennē manjā” bācas ki bēlas paṇḍit guṭhiyarin eḍḍas darā menjas. Ār ānyar “id bēs malli idin piṭar cī’ā makhlē nin khē’oe.” Bēlas conhāti malā pītyas backan ānyas “idin nikim hō’or.” Backan nēhō hō’ā malā biddyar. Khōkhānū andhras darā kubrās gē ciocas; ār oocar ki kērar oṇḍ aḍḍā toraṅg nū ḍērā nanjar darā khaṭā helrā. Bēl kukoe darā kubrās ukkar ra’acar, andhras cico urālagyas. Urum urum mojkha khan nū kōrcā darā ās khannan nīringrā helras, āganem ās gahi khannantā jalā khacārā, ās ērā helras; khanegā andhrā bācas “akkugā i kukoyen ēn oṭkhānum uiyon isin piṭon,” bācas darā kubrāsin lauā korā helras. Launum launum kubrā gusan ennē latthocas ekdanti ās gahi kubrā ujgārā kērā; idin iriya, bēl kukoe, “hae kubrā hae kubrā” ba’anum ēōkhan korā helrā; āganem ādi gahi oṇṭā chati kōrcā kērā. Antile gā iriyar ornat kōre manjkat khane bēlas gusan kirriyar ki tamhai urmi kathhan tiṅgyar. Bēlas ajgut manjas ki andhras gē nantarti khai biddyas darā ārinum khadd lekḥā uiyas darā saṭṭē rājin ārgē ambyas.

21. ORT KUKO'E GAHI KENDRĀ MANNĀ.

Oṇṭā paddā nū chau bhair ra’acar; ormarti sannī ort kukoe ra’acā; ādin ār kharrā conhā nanālagyar. Ondul ād amkhī irt’āgē arkhā mocālagyā, khane taṅghai āṅglin mocārā darā bācā “i khēsōn eksan cīcro’ōn, eṅgdā baggar ēror, hole endr khēsō bāor. Enne malā, ēn arkhā num cīcro’ōn;” arā ād arkhā num cīcro. Ā amkhin taṅgdā baggar mokhar khanegā ajgut embālagyā aūgē ādin menā helrar, “ān koe innā amkhī nū endrā sajiki?” Ād ānyā

“endran hō gā malā.” Ptsā malam patta’anar khane tīngyā cieca anglin mocorkan khane arkhānūm cīcīrkan. Ār bujhā helrar : “bhairō, idī gahi khēsō i kōrhē embā laggi hole gā ahṛā adkā kōrhēm laggō.” Antle ormar thag-carkī ādin tōrang tarā occar, asan oṇṭā macā kamcar darā punā kīerin kūrṭācar kī macā nū ādin okṭācar; ormar gechantī adin eṛetōar tī injā’a helrar. Kōghar ormar salah nanjar darā bariyam nantarā cenīcar ekāse cōkhor nakarkar ra’acar anne annem injar; khōkhānū sannis gahi pālī manjā, khane ānā helrar, “bēs lau’ā kāṛā, makhle ningānim lauom kī piṭom.” Ās elenāti mānim injā’a helras, mund i daṇḍīn pāriyas, “Sāmbhar sāmbhar bainī koe lesār lūgā, bainī koe lesār lūgā.” “Bindhū bindhū dādā tōr ekan bairī dādā, tōr ekan bairī,” ennē taṅḍī ānā helrā; ennem pāriyas darā cāran injas, ād ādi gahi majhī khōkhānū lagyā, ād kecā kōrā; khanegā taṅg dādā baggar ānā helrar “kalā kūrā mōcā, nīn janū piṭkae,” khane mucyas antle ānyas “kaṅk mallā dādā bagārō.” Ār bācār “nīn janū piṭkae kādāe kā,” bēgar ēp āsin kaṅk oṇḍrā taiyar, kaṅkan biddyas kī cīkhḍas, ā ganem oṇṭā nerr barcā kī menjā, “endruā cīkhḍae?” Ās urmī tīngyas, khane nerr ānyā “ēn nīnghai kaṅknū pojJordan eṅan ho’okē darā alghem uikē cī’ikē.” Ās annem nanjas; antle iriyār gā amm malā ra’acā, khane aṛin satte uddū nanjar kī taiyar, tasā gusan kēras kī cīkhā helras, mūkhā menā helrā “edruā cīkhḍae?” Ās taṅghai urmī katthan tīngyas, mūkhā ānyā, “injō darā kakṛō piṭā,” ās piṭyas darā mūkhā bācā : “aṛī gahi tokānū ēn okdan ho’okē darā alghem uikē cī’ikē. Ār ahṛā mōkhor hole nīn injon mōkhkē darā khocolan mōkhor hole kakṛon mōkhkē,” ās urmin iriyas khattyas, ār ahṛā mōkhnar khane injon mōkhḍas, khocolan cābnar, khane kakṛon cābdas darā taṅghai bakhrā ahṛan darā khocolan oṇṭā puttā nū sajjas. Ā puttāntī būs kundyā. Ā ujgom oṇṭā jugiyas tembā kālālagyas darā asan orkhā ukkyas. Bās ānyā “Ambā erkhā, ambā erkhā; idgā bhaiyas gahi idkā bās.” Antilo jugiyas cōcas kī ānyas “idgā kendrā bēs banō.” Ās tāryas kī kendrā gah daṇḍī kameas. Antile kōhas gahi eṛpānum tembā kēras. Kendrā kharkhā helrā : “Āmbae kharkhae ambae kharkhae kendrā idgā dokhas gānī eṛpā tali.” Anne annem kōghar gahi ormar gahi eṛpā nū bācā. Khōkhānū sannis gahi eṛpā nū kēras khane bā’ī : “Kharkhae, kharkhae kendrā, idgā bhaiyas gahi idkā bās.” Khane sannis menjas kī jugiyasgē arkhī jharā ciecas kī unkhācas. Antī ā kendran nuḍaskī nannā kendran āsgē ciecas darā ās gahi kendran ek’am birī asedas khane taṅḍīdim goṭṭam urkhī. Jok ullā

khōkhānū ās cākhāgē taṅg dadā baggar gahi gōhlan nēcas. Ār āsin ānyar “kālā kārā maṇḍi bita’ā ekā gūṭi uiom.” Ās bācas “hā’i dadābaggarō bito’on,” taṅgdidim ūlā ūlā bita’ā lagyā, gōhlā biohrrar ki barcar khane nōdhrar ki ukkyar; ād ūlā tarā khollā khollā ui’i, ās ārgē ho’ā ho’ā ci’idas. Antile tām hō ukkyas ād jhakmakrā bilo nutim birkhā’āgē urkhā, ār iryar ki ajgut manjar darā utān khatrar helrar. Antlē ormar saṅgem ra’ā helrar darā khōb urb manjar kērar.

22. ORT PHIDHRAS.

Ort ālas ajgut urb ra’acas. Ās ūllā mākhā arkhi jharā nū mulk^{kh}kas ra’-alagyas. Taṅghai āli jōkharti nalakh nanta’ā lagyā. Ekā ortos eṅdas adin hō modhras cōdan arkhi jharā nū ra’acas. Taṅghai āli undul jharā laocā darā ormā jōkhārin onta’alagyā. Taṅghai ālasin ānyā “ekā ortas niṅdas sahi a^{kh}dae hole i sarkhin pesoe ki niṅdas gē ci’oe.” Sarkhin pettas darā tarkutintim cērā helras, pahē cinha’ā pollas. Khōkhānū ā āli taṅgdāsin ānyā “erā bēṭa nimbasgē sarkhin pesar ci’ā.” Ās ciccas. Ā urbas iryas eṅdas jō^{kh} manjas khane taṅgdas gē khai beddā kēras. Ās oṭṭā gunjan dharcas, ledrā jhapras darā kharā baggē rupiyā occas ki oṇḍ aḍḍā tūsā ḍahare nū ukkas ra’as, kukoe khaddar amm hō’ā barnar, khane gunjan cēddas darā kukoe khaddarin cēddas. Ort kukoe ṭhaukam gunj gane tuingācā. Ādi gahi khōkhā kēras darā ukyas. Ār āsin timbus ba’anar ki malā kacnakhrnar, piśā ārin ānyas “ana mai nīm janū kacnakhra’ā barcan.” Ār ānyar “endr nīm emāgē ḍali ci’ā oṅgoe?” Ās bācas “ciōn.” Ār oṭṭā kēṭaran ciccar darā ānyar “ondā kōran ninda’ā.” Ās bācas “kēṭaran endr ci’idar baugin sē ci’ā;” bācas ki tundyas; ond kēṭer niṇdā khacyā, iryar ki ār ajgut manjar. Piśā khed amm ciccar, ondar mokhar ki ās calras. Ḍahrenū ācākā kecas kēras, ḍhēr ūllā nū ruendrā “nimbas ḍahrenū kecas,” khane ās urmī dhan khurjin mulk^{kh}tācas ki nikim gusan jō^{kh} ra’ā calras. Erpā erpā kuddas darā āndas “eṅgan jō^{kh} uiyor?” Ār ānyar “i ḍhidhras endr nalakh nanos,” anne annem ās taṅḡā pāhi nanjā ra’acā ā erpānū kēras. Ā ḍhidhrasin ār khēr khēdāgē uiyar. Jō^{kh}har uinā khalti bar’ōbiri “guchrā, ḍaharenti ḍhidhrā” ba’anar ki lathnum kōrnar urkhnar. Khōkhānū ḍhidhras tām urbāsin ānyas “eṅḡ hō ekā’anum khal gachrar ci’ā.” Ās bācas “nīn endr uiyā oṅgoe ḍhidhrā,” ās ba’as “uyon,”

khane ond addā agjut kōhā marcan gaohras ciccas. Ās nitki ond gōhlā baggē laṇḍi laṇḍi aḍḍon ho'odas darā kādas. Daharē nū oṇṭā kūṭā gaḍḍas darā ānyas "eṅgāgē nē maṇḍi ondror, ārim mund i kūṭā ṭhokkē antlē ho'okē." Urbas gahi ānkā lekhā taṅgdādim nitki maṇḍi hu'i, undul malā ṭhokcā gechanti iri ajgar baggē jōkhar uyāgē lakkar ra'anar. Sōnā gahi diluānū jhukurdas. Ad khōkhā kiriyā ki kūṭan ṭhokcā khane ormarin gohlā kuddin uḡtā pagsin nunkhyas darā otkhāsim uidas. Maṇḍi occā darā idin nēkan hō malā tiṅgyā, urbas undul dhidhras gahi khallan ērā kēras, ērdas gā khāl gurgurrā usskā khōṭṭkā ra'i; barcas ki taṅghai jōkharin kēbā helras, "ās otkhāsim ekā lekhā ā khallan ussas, nim ekāse uidar?" Khane ār kōrhē āsin kadrāra'ā helrar. Ā kukoe ā dhidhras gahi bheddan akhā darā taṅgyō tambas gusan ānā helrā, "ēn dhidhras gusan ra'on." Ār ānyar "ān bēṭi ās gusan endr irrkī ra'oe? niṅgāgē bēs sobhā jaundkhaddi beddom ciom." Ad malā pattācā backan ānyā, "ēn ās gusanum ra'on." Khane dhidhras ganem beṅjyar ciccar. Ār irbārim tamhai khall tāram gecham ra'alagyar. Undul ās jōkharin uḡlācas darā tān sōnā gahi diluānū jhukrā'ā lagyas aulā ās gahi khai bongki kērā darā āsin khimciyā, khane ās pollas nunkhā, ād ānyā "ēo ullā nān niṅgan dhidhrā ēd'oe? akkū ambā dhidhrā manā." Aulantin jōkharim nitki uyā khosā helrar darā irbārim bēlar lekhā hāthi nū argā helrar, nē nē mund āsin sadha'ā lagyā ās ārin sadha'ā helras darā khōb biṭṭhi nanta'ā helras.

23. TIMBU PACCŌ GAHI KHĒR.

Oṇṭā raṇḍi paccō ra'acā ād nitki tembā kālagyā. Undul enne manjā oṇṭā erpanū tembāgē kērā. Ā erpanṭā ālārgē ci'āgē endrā hō malā ra'acā; anuhō ā paccō malam pattā'i. Khane ā erpanṭā ālī ānyā "endrā hō malā paccō endran ci'on." Anuhō ā paccō ni'idim ni'i khane erpanṭā ālī ānyā "oṇṭā khēr bi gāra'i paccō jok endrahō malā"; khane paccō ānyā "adinim eṅgā gē ci'a'e," antile erpā urbanī ā bi dim ciā; khane paccō occā ki kērā darā bācā "innā malā mōkhon nēlā mōkhon" bācā ki uiyā ciā, khane biyanti khērkhadd urkhā darā, "oiū ciū" bāi; khane paccō "endrā cīkhi" bācā ki iri hole khērkhadd rāi. Khane "adin pōs'on" bācā ki ādin pōsā helrā; tembā tembā undri darā adar gutṭhin khēr khaddāgē oi'i. Ennem khēr khadd pardyā ki cīkhālagyā "Kokrōe cōe" ba'ālagyā. Undul ā khēr paccōn ānyā "ēn

innā lassā kādan” bācā, khane paccō ā khēran ānyā “ī khēr ekāse lassō;” khēr ānyā “ēn janu ekāsem lasson” bācā kī kērā. Khal urbāsin ānī “ēngan khoyāgē helāba’ot” bā’ī khane ār ānyar; “ī khēr buid ekāse khoyō idin helāba’ot,” ennem minnum minnum oṇṭā kōhā urbasgahi khal gusan kērā darā ānyā “ēngan khoyāgē helāba’or?” bācā, khane ār hō ba’ānar “ī khēr buyā ekāse khoyō darā idin helāba’ot” ba’ānar khane khēr bā’ī “ēn janu khoyon nimāgē nalakh cār rūi kā?” bācā khane ādin khoyāgē helābācar kī tām manḍī onāgē erpā kērar; ār gahi onar barāgē ād khossā kī khalinū argā kī man maiṇyā uki rāi. Antile bācar ērnargā khoyā gahi munjrā darā argāgē hō munjrā. Antile ā khēran ānyar, “nābom aulā mulli hō’ā barkē.” Khane khēr ā paccō gahi erpā kērā. Ā paccō khēran bā’ī “lassā kādan bāckae okhoe mullin ondrkac?” Khēr ānyā “nābom aulā mulli hoā barkē bācar.” Ār nābyar khane khērgē hāl taiyar “mulli hōāge barā.” Antile khēr mulli ondrāgē kērā, khane ār ba’ānar “okho khēr endran hō malā ondrkac, endrnū ho’oe?” Ād ānyā “ciā to ēn janu ekāsem hō’on.” Ār ānyar “cō baggē ho’oe?” Ād ānyā “cō baggē ci’or ābaggē ho’on.” Khane ār oṇṭā dhēr kōhā khēs kud’hān ēdar cicar. Khēr ānyā “hu kudhantā khessan ēnghai khebdānū sajar ci’ā, cōdā ēnghai khebdānū samō aūdim ho’on” bācā; khane ār adi gahi khebdānū saja helrar, anti khalintī khess munjā laggi pahē adi gahi khebdā malā nindī. Anti khalintā khess munjrā, khane khēr ā paccō gahi erpānū kērā darā khebdantā khessan otthrā. Anti ā paccō gahi erpā khess trū nindyā kērā. Anti paccō ānyā “khēr. ēngdas nalakh nanjas, akkugā khēr ēngdāsin ēn beṇjon cion,” bācā kī kanyā beddāgē kērā darā ānā kuddi “khēr ēngdāsgē kanyā ci’or?” Khane ālar āunar “hāḍī paccō khēr khaddgē ekāse kanyā cior ād ekāse ēngdan pos’ō.” Enne ba’ānar kī nehō malā ci’inar. Paccō hārcā kī erpā kiryā. Khane khēr ānyā “ekho paccō kanyā beddāgē kirkī biḍkī?” Paccō ānyā “nēhō malā ci’inar khēr bēṭā.” Khane khēr ānyā “kalai paccō nīn polloe beddā, akku ēnim beddā kādan” bācā kī khēr kalā helrā; kānum kānum ond gusan cigālō khakhṛā darā ānyā, “ēndr kādae iyār?” Khēr ānyā sasrār kādan iyār, gucā nīn kādae hole. Cigālō bācā “kālon bādan iyār pahē endr nū kālon.” Khēr ānyā “barā iyār ēnghai khebdānū kōrā darā gucā ēnghai sasrārnū bēs bēs onā mōkhāgē khakhro’ō.” Khane cigālō khēr gahi khebdānū kōrcā. Kānum kānum ond gusan lakṛā khakhṛā darā khēran ānyā “ēndr kādae iyār?” Khēr ānyā “sasrār kādan iyār, gucā kādae hole, ēnghai sasrārnū dau dau onā mōkhāgē khakhro’ō.”

Lakrá anyá “kálágē ka'on pahē iyār endrnū ka'on?” Khēr anyá “iyār kánan jhakhdæ enghai khebdánū kōrá” khane lakrá khēr gahi khebdánū kōrcá. Kálá helrá, kánum kánum ond gusan tiní dará bhaürō khakhrá. Ād hō khēran anyá “endr kádae iyār?” Khēr anyá “sasrār kádan iyār gucá ninhō kádae hole.” Tiní dará bhaürō anyá “kálágā beddan iyār pahē endrnū ka'on.” “Bará iyār enghai khebdánū kōrá.” Khane tiní dará bhaürō hō khēr gahi khebdánū kōrcá. Antile kálá helrá, kánum kánum ond gusan cio dará amm khakhrá, khane anyá “endr kádae iyār khēr?” Khēr anyá “sasrār kádan iyār gucá káloo.” “Aná iyār kálágā beddan pahē endrnū kálon?” Khane khēr anyá “bará iyār enghai khebdánū kōrá enghai sasrār nū bēs bēs oná mōkhágē khakhro'o.” Amm dará cio hō khēr gahi khebdánū kōrcá. Anti khēr kálá helrá, kánum kánum optá bēlas gahi paddánū ārsyá dará optá kōhále simbáli man gahi argá nū ukýá ki ba'á helrá, “kokróe cōe, belas khaddátim ci'idas ká eng gane arbá nakhardas?” bá'i, idin belas menjas ki tanghai sipáhirin anyas “kalá, hu khēran dhara'ar ki gullē gahi dilánginū sajár ci'á, latpatrá'ar khēaneká'á.” Khane sipáhir kerar ki dharcar ki ondrar dará gullē gahi dilánginū sajár cicar. Khane khēr tiní dará bhaürō gutthín anyá, “urkhá iyār oná mōkhágē idigem gá ondrkan. Khōb mōkhá oná sē.” Bhaürō tiní dumbá gutthi urkhá ki urmí gullen mōkhá cioá dará ádhá gullē dhekká manjá kerá. Pairi biri belas anyas “ērato harō, khēr latpatrá ki keccá ká argi.” Antle ērnargá khēr ujjá dará gullégá dilánginū malki, ará jok jok ra'acá ád hō dhekká manjá kerá. Antile belasín tīngyar “khērgá ujjá dará gullégá dilánginū malki, jok ra'i ád dhekká lekhá manjá.” Antile belas nanná ullá anyá “bhaís kōrná gōesáli sajár ci'á; bhaís gutthi bhar mákhánū tirkhō ki piṭō ci'ō.” Khane sipáhir bhaís gahi gōesálinū sajár cicar. Khane khēr anyá “urkhá iyār lakrá oná mōkhágē enne gem gá níngan ondrkan.” Khane lakrá urkhá dará urmí bhalsan piṭýá dará adi gahi khēson cippyá. Pairi biri belas anyas “ērato khēr keccá ká malá.” Khane ērnargá urmí bhaís kicki ra'i. Antile anyas “inná ērá gōesálinū sajár ci'á ērá tirkhar ki piṭa'anneká'á.” Khane ērá erpánū sajár cicar. Khane khēr cigálon anyá, “urkhá iyār oná mōkhágē ennegem gá ondrkan.” Khane cigálo urkhá ki urmí ērán dharcá dharcá piṭýá dará urmí khesan cipyá. Pairi biri belas anyas “ērato khēr keccá ká malá.” Anti ērnargá urmí ērá kicki ra'i, báckan khēr ujnám ra'i. Khane belas anyas “mesgánū khuta'ar ki jurtár ci'á.” Khane mesgánū

khutcar ki jurtácar cioar. Khane khēr ányá “urkhá iyár cio oná mōkhāgē, ennegem gá ondrkan.” Khane cio urkhá dará erpānū lagyá anti erpan bassyá. Khane khēr urhyará ki simbālē man mēyá ukyá dará ányá “belas engane arbānakhardas ká lardas ká tangdān ci’idas?” Khane belas ándas “ambr ciá khēr engdan ciom.” Khane barcas dará tanghai khebdantā amman othras, khane cio tēbrá kērá. Antile belas onťa mańdbá patál khūtá nanjas ki tangdan bińjyas cioas. Khane khēras bel kuko’en ondras ki á timbū pacoō guýá barcas. Antile pacoō íryá ki khusmárá helrá ki ányá “engdas khēras gá kanyá biddyas” báca. Antile ár á pacoō gahi erpānū ra’a helrar.

24. BĀRIYĀ KUKOS GAHI ĀLĪ.

Onťa bāriyas gahi onťa tangdas ra’acas. Āsin tambas beńja bidyas khane tangdas ányas “nē engan co’obiri hō okkōbiri hō lauá ci’ō adinim ēn beńjro’ōn, nē malá lauá ci’ō adin ēn malá beńjro’ōn” bácas; antile tambas eksan eksan tanghai arbá parbar ra’acar aiyá hál taiyas; khane hál mennar ki nēhō ci’a malá beddnar, nikim ci’a hō beddnar, onťa ālī ad āsinti kōrhe akhū ráacá adi gusan hál kērá khane ad ányá “ēn ās gusan kálon” báca; khane cāđē cāđē samá jorá nanjar ki adin ās gane bińjyar ciooar, khane ās barát tarti kiryas ki okká bidyas á birim lauágē jūtan othras, khane ad báca “ra’a khōkhā gá lauōim pahē onťa katthá mená, nińghai arjacká mańđi ōnon aulá laukē, akkugá pacoō paogir gahin onálagdan.” Khane ās pairim cōcas ki addōnū álō gutthín ládcas dará nalakh nanágē kalá helras. Kānum, Kānum onťa belas gahi ráji nū āryas khane endran erdas khāiká khārnū đongá káli bari; adin íryas ki ajgut maná helras ki katyas ki kēras; endran erdas onťa bhetāgō khoppá dará adi gahi khānjká bhetāgō ond bita’a dará adi gahi goťa sauá háth ra’i, idin hō íryas ki ajgut manjas dará kēras; eká paddá nū á rájintá belas ra’acas aiyám tanghai addōn khuťcas khane á paddantá belas tanghai sipáhirin paddá gahi caugurđá érágē taiyas “ēra to namhai paddá nū ēka’am tarti nikim barcar ki dērā nanjkar ra’anar ká malá;” khane sipáhir érágē kērar; khane endran ērnar, onťa álas gahi dhēr ladni addō dará ās gahi muddi guthyar ra’anar ās gahi onťa ghōrō ra’i ās sōná rupátrū jhabrácká ra’i; ár kērar ki belasín tińgyar cioar khane belas ányas, “kalá āsin érágē páhi ci’a” bácas; khane sipáhir kērar ki á bāryásin ányar

"belas guiyá inná oñtá tamásá manō bēlas ormarin páhi cionas eñghai rájinū
 jetká álar, tamásá ērāgē barnar neka'á; nē malá ērā bednar ár akkunim eñghai
 rájintí urkharneka'á" ba'ás, khane á báryás ányas "bēs ēnhō kál'on; bēlas
 máyáti ēddas khane endrná malá kálon" bácas; antile mákhā bíri tamásá
 nanágē ōr nanjas khane álar khōb baggē khon'rar dará tamásá manjá; á
khōkhānū ormar goḡoḡá bēlas gane ukyar, khane bēlas á báryásin áná helras:
 "ē bhái ēngá eká tará hō rájī malá kuddkan ra'adan, áūgē ēn nannā rájin
 baldan adi gahi oálan hō baldan endr endr álō ra'í adin hō baldan níngá
 bisukhíndu álay níngá urmí rájin aiyántá nēgcar dará urmí álō gutthínakhdae
 adin teṅgá," khane ás ányas "ēnhō baldan pahē nínghai rájinum barékan
khane eñdotaṅg ajgut kattrhan írkan," khane bēlas ányas "ēndran írkae" khane
 báryás ányas "oñtá khārnū khaiká calkurnū ḡoṅgá ēkná írkan; híri
 barékan khane írkan oñtá khānjá bhetāḡō ond bittá ará adi gahi goṭá
 sauá háth gahi ra'acá adin írkan kí ajgut manjkan"; khane bēlas áná helras
 "ērato ís gahi kattrhan níkim patto'ō khaiká calkurnū ḡoṅgá gahi kánan ará
 ond bittá bhetāḡō gahi sauá háth goṭán nē patto'ō." Khane ormar áná helrar
 "ís pūrus taldas khaiká calkurnū ekāsē ḡoṅgá ēkō, ond bittá bhetāḡō gahi goṭá
 ekāse sauá háth manō" ba'áhelrar. Antile bēlas ásin ányas "íbrá kattrhan
 eñgan ēdo'e hole ēn eñghai urmí rájin dará eñghai erpānū endrim álō ra'í
 ará eñgdá bagárin ēn eñgan hō níngágē bison cion, makhle polkoe ēda'á
 hole ēn nínghai addon nínghai jōkharin dará urmí nínghai álon
 ekdā addōnū barokí ra'í níngan dará nínghai ghōron urmí khakhon"
 bácas kí hárá jítá manjnakhrar, antile ērā kalá helrar. Mund bhetāḡō
 gusan kērar khane endran ērnar bhetāḡō khānjá gá ra'í pahē sauá
 háth gahi goṭá mallá, khane báryas íryas kí mákhhiyas kēras anti ár ba'ánar
 "akkugá isan polkae ēda'á akku gucá khārnū eksan khaiká calkurnū ḡoṅgá
 ík'í adin eman ēda'á" anti khār gusan kērar, khanegá ērnar khār níndká rái
 amm sōysōyri'í ḡoṅgá káli bar'í, khane á báryás hárcas kēras; khane bēlas
 kiryas kí ás gahi urmí oíjan dará ásin dará ás gahi ghōron dará álon hō
 taṅguýá ocas dará á báryásin kulhū pikhta'á lagyas. Khane ás erpá malam
 kirdas khane á báryas gahi taṅgkhai taṅghai jiyá nū ányá, ísin níkim
 thakcas áūgem malá bardas, báckí ád hō oñtá ghōrōnū argyá kí taṅghai
 alásin beddāgē kērā, khane dahrenū írya oñtá khār nū khaiká calkurnū
 ḡoṅgá káli barí, khane ád ḡoṅgan dharcá kí ányá "eñghai barná guṭi ennem
 ra'oe ká malá" khane ḡoṅgá ányá "ennem ra'on," khane ád ányá "ennem

malá ra'oehole ēn bar'on ki tōngātī palkon darā cienū basson" báca kihāri kērā ki ir'ī oṇtā ond bittā gahi bhetāgō nū sauā hāth gahi goṭā pañjā. Khane ā bhetāgon ānyā "ēnghai kīrnā guṭiennem ra'oe kā malā," khane ād ānyā "ennem ra'on." Bāryās gahi āli ānyā "ennem malā ra'oe hole kirron ki niāgan kaṭkur ra'a caḍ'on" báca darā kērā darā eksan taṅghai ālas dērā nanjkaś ra'acōś asānim dērā nanjā. Khane ā rājintā belas adin hō tamāsā ērāgē pāhi nanjkaś khane ād hō tamāsā ērāgē kērā; ormar tamāsā ērāgē khondrar darā gorgor'a ukkyār, khane belas ā bāryās gahi ālin ānyas "ānā bhāi niāgā rāji rāji kuddae āugē urmī rājintā anthan ākhdae darā ērdae ēngan hō teṅgā" khane ād báca "ēn hō baggē rāji malā kuddkan ra'ādan, pahē niāghai rājīnū barēkan, khane khaikā calkurnū doṅgā ēk'ī darā oṇd bittā gahi bhetāgō adi gahi goṭā sauā hāth irkan darā ajgut manjkan" khane belas ānyas "ērāto harō is gahi katthan nik'im patto'or?" khane ormar ba'a helrar īsgā pūrū ālar lekha kaohnakhardas." Antile belas ānyas "ībrā katthan ēngan ēdar oi'a hole ēn ēnghai rājīn darā urmī khurjīn niāgāgē oi'on" bácas khane hārā jītā manjar ki bhetāgon darā doṅgan ērāgē kālā helrar; bhetāgō gusan kērar ki ērnargā oṇd bittā gahi bhetāgo darā sauā hāth gahi goṭā; antile belas hārcas; khār gusan kērar darā asan hō ērnargā khaikā calkurnū doṅgā kāli bar'ī; antile belas hārcas kēras; anti ā bāryās gahi kha'i kīryā ki belas gahi erpānū kōroā darā taṅghai urmī oījan othrā darā taṅghai jōkhārin aḍḍōnū ladtācā darā ārin othrā arā kīryā ki taṅghai ālāsin kulhū pīkhna ērpantī heresā'ānā natigyā ki othrā darā ormārin ondra'a helrā; antile daharē nū ukkyār khane bāryās taṅg khain lauā bidyas, baekan ād ānyā "niāghai arjācā māḍḍin ōnon hole gā lau'oe, gachrkat be'edat, akkugā urmī ālō niāghai ra'acā, ēnghai dim manjki ra'i, nin ekāse lauoe?" khane āś malā laucas darā irbarim conhā tule ra'a helrar ki ujjan khēpālagyar.

25. IRB KHADDAR GAHI KHIRĪ.

Irb tūar khaddar bhaiyā bahin ra'acar. Taṅg da'i ekestim aurkā eṇḍ khess beddar ki ondra'ālagyā. Adin taṅgḍis kha'edō biri khāpālagyas. Undul irbarim khess kha'ednā gusan ra'acar, aulā khākhā gutṭhi kīndā panjkan ondrā darā ār gahi khess artācā gusan iḍḍā ciccā. Taṅgḍi

irya darā endr ālō bācas ki pettas. Anti khatrnakhrā mokkhar khane daule embā lagyā. Antle khākhān menā helrar. “Katai dūrē rē kauā kind pakelā, kauā kind pakelā,” khane khākhā bā’i, “satō tungri pār baini kind pakelā, baini kind pakelā.” Enne ba’anum pārnum ēō goṭā tungri kattnar āō pārnum kānar. Antle satō tungrin kattnar ki ēnar gā kharā kōrhē panjkā dim ra’i. Irbārim argyar darā kūl ūpueinga’ā mokhar. Antle taṅdisgē ammōnkā lagyā, khane taṅg dayan ānyas, “amm ōnkā laggi dai.” Ād satte goṭā aurkan cōkkhā darā caugurdi lebdāca darā taṅgdisin oṇṭā dhodhrōnū nuḍḍā ki ekātarā amm kharkhyā attram kērā. Ā khōkhānū sāt sai bandrā kindā mōkhā barcā. Abra urmi argyā ki mōkhā helrā; oṇṭā jok kāṛā ra’acā ād pollā argā, ād āsin iryā, darā abrā baṇḍran āni “ei’ā se harō ēn oṇṭā jātilō oṇṭā āl khadd irkan ra’adan.” Abṛā ānyā “endr jātilō kāṛā,” urmi oṇṭā oṇṭā tiḍḍā. Ād pettā mōkhā darā ā kukkosin ēdā ciēā. Urmī bandrā jummrā āsin carriyā mōkkhā, captan asānum ambyā ki kērā. Ā captan ort jūgyas oocas darā ēktārā aḍcas darā kuddā kuddā tembā helras. Ās gahi taṅgdai amm ondrā kirki ra’acā ayam bēlas gahi ālar emālagyar. Ād asan bṛi lekḥā ethra’ā helrā. Ār adin bācar, “gucac niṅgan bēlas ēḍā lagdas, ’ ād ānyā, “bēgar punā kieri darā bēgar sindrinū ekāse kā’on.” Khane kieri darā isung sindri ondrar. Antle ānyā “bēgar ḍūli jahāj nū ekāse kā’on,” khāne ḍūli, jahāj, eiṛō laḥṭi endran endran ānyā, urmin ondrar. Khane bēlas gusan kērā ki ra’ā helrā. Jūgyas tembnum tembnum ā bēlas gahi mahāl kēras darā baliū ukkyas ki assā pārā helras. “Ṭimkī ṭikir ṭimkī ṭikir, pāni āne gele, didi rājā rāni bhelē, sāto sai bandrā didi, eiṛ khālū didi phār khālū.” Ā kukkos gahi taṅgdai ā mahalnū ra’acā ād urkhā darā ās gahi assnā pārnum menjā darā ṭhaukam yād nanjā, arā bujhur bujhur eikhā helrā. Antile ā kendran ās gusti khindyā ki patkācā, khane ayun tim jhākrmakrā taṅgdīs urkhas; ād āsin eikhā ṭāṭā helrā, eikhā taṅgdīs gahi katthan bēlas guyan tiṅgyā darā ās hō teṅgā helras. Bēlas mayā manjas darā āsgē rājinū pēskā ciēcas.

26. BĪRBAL.

Birbal nāmo ort ālas ra’acas. Ās gahi cūno bān ra’acā, ekā birī ās alkhdas khane cēp possālagyā; ond cān ās ikām hō malā alkhdas āṭṭi cēp hō

malā possā. Āsin alkhta'āgē bēlas rakam rakam gahi tamāsā nantācas annuhō malā alkhyas. Khōkhānū bēlas āsin tanghai belkhanfi othras eiccas. Kānum kānum ond addā oṇṭā maṭhnū ḍērā nanjas darā ond kōrānū cūtkas ra'acās. Uruṅg manjā khane ort kusāri bisus pēṭhenti kīrrālagyas. Ās hō oṇṭā kōrānū cūtyas, urung manjā khane irb andhrā andhri tembn m tembnnum barcar darā ā māṭhnūm ond kōrānū ra'acar. Khōkhānū ort ālas tanghai gadhan beddnum beddnum barcas, ās hō oṇṭā kōrānū ra'acās. Ā māṭhnū cāriyō kōrānū cār rakam ālar ra'anar; adin tām nēhō balnar, ormar bujhrnar ēnim ṭhaṭkā ra'adan. Adhā idhi mākhā biri andhras tanghai paecon gottha'ā nandas darā alkhdas. Abirim paeccō ānyā “akkun ekāse laggi pagi,” as bācas “ē paeccō akkungā tinō tirlōk ēṭṭhrī'i.” Ennē bācas ā ganem gadhā biddus ejjras darā ānyas, “tinō tirlōk ēṭṭhrī'i hole ērāto enghai gadhā ekā tarā ra'i?” Idin menjā ki paeccō bācā, “cō'ā pagī, cō'ā pagi natgā, natgā,” ā ganem kusāri bisus ejjras darā bācas, “khabardār ra'ā, enghai kusārin nēhō ambkē natgā urmi ganackā ra'i.” Ibrā urmi katthan Birbal menā lagyas darā ā ganem alkhyas, khane ajgut possā darā bijjyā; khane ērnargā kōrā kōrā nū ālar ra'anar ormar taṅga'ā katthan teṅgā helrar ekāse ekāse nū isan barokam. Birbal hō taṅghain tiṅgyas “mal alkhnāgē enḡan bēlas othras eicās darā alkhta'āgē rakam rakam gahi tamāsā hō nantācas pahē mal alkkan; pahē innā nim enḡan alkhtāckar.” Antle ormar tanga'ā tanga'ā ḍahrēnū kērar.

27. OṆṬA LAKRA DARĀ TETENGĀ.

Ort urbas gahi kharā baggē guṇḍi addō ra'acā. Khāpāgē ort kukkosin jōkh uikas ra'acās. Ā kukkos ullā ullā tōraṅg tarā mentā'ā ho'ālagyas. Anne annem oṇṭā sikrā khadd biddkas ra'acās. Idin pōs'on bācas ki erpā occas darā addō khāpnā tarti sagarkhane ādigē carā beddā beddā ondrdas. Undul oṇṭā tēteṅgan bajhābācas darā piṭā biddyas, ā ganem tēteṅgā bācā “enḡan amba'ā, ēn niḡgusan jōkh ra'on.” Ās bācas “nin endr nalakh nanā oṅḡō?” Tēteṅgā bācā “ninghai gāy addōn khāpon.” Khane ās malā piṭyas. Nannā ullā oṅghon tōraṅg tarā occas darā oṇṭā khoppānū kaprkas ra'acās, khane ērā helras tēteṅgā gāy addōn ekāse khāpō. Tēteṅgā oṇṭā sakhuā mannū argyā ki attrā ittrā ērā kuddi; gāy addōgā menā lakki ra'i. Ā ganem oṇṭā lakrā barcā darā addō gūṭṭhin dhara'āgē habrācki kuddi. Tēteṅgā

lakran iryā darā ānā helrā, “eṅghai addon endrgē elkta’ādae hō muṭā, akkun kērkan hole kukkon khottōn.” Lakrā menjā darā attrā ittrā erā kuddi darā bā’i “nē hō mal ethernar darā nē eṅgan mīkhi.” Anne annenum oṅghon ṭhaukam iryā, tēteṅgā mann māiyā ra’i “adim eṅgan mīkhi idin eleōn” bācā ki oṅghon harbrār’a helrā. Tēteṅgā bācā “endr hō muṭā ānkan malā mendae? akkun ittkan hole piṭā khaccōn.” Lakrā ānyā “barā tō ettā, eṅghai oṇṭā pall gē hō malā khakkhro’oe.” Tēteṅgā gārkhā guṭi ittyā darā ijjā. Lakrā “elektō’on” bācā ki angalki ra’i. Ā ganem tēteṅgā lakrā gahi ba’inum dḡgeā. Lakrā “cābo’on” bācā pahē cāba’a hō pollā. Tēteṅgā kṛl tarā boṅg kōrcā darā pottā guṭṭhin parmā helrā. Lakrā ufrār’a helrā ki bai mūiyan niḡgirkī kuddā helrā. Idin iryas ki ā kukkos ajgut alkhā helras. Lakrā āsin iryā darā ānyā, “eṅgan bachāba’a bha’i niṅghai jōkhāsin manāba’a, endrā beddoe ādinim niṅgā ci’on.” Pisā ā kukkos bācas “anglā’a,” ād anglā, khane tēteṅgā bai tarti boṅgkī urkhā darā mannnū ergyā. Aulantīm lakrā ullā ullā oṇṭā oṇṭā māk piṭā piṭā undri ci’i. Anti ānyā “tēteṅgā gahi katthan nē gusan hō ambkē teṅgā, makhlē lajjābāor ki ālar bā’or sanni kunā tēteṅgā kōhā lakran ekāse piṭā oṅgā. Iklā nṭk’im gusan teṅgoe aulam niṅgan piṭōn ki mōkhon ēn sagarkhane sarkha’a kālōn.” Antle annem nanālagyā. Ālar māk guṭṭhin hō erā erā ajgut manā helrar. Īs ekesti innelā ennē māk piṭdas. Ās lakrā gahi piṭnā ci’innan malā teṅgdas, baekan āndas “khāpnā tarā beddā beddā inim piṭdan.” Undul erpānū tēteṅgā darā lakran bujhur bujhur ajgut alkhā helras. Khane ālar ānnar “īahrāmōkhūs endrnā alkhdas?” Ās āndas, “nimhai katthā guṭṭhinum menā menā alkhdan.” Dhēr gahṛi hōnnem alkhnum ra’as. Khane bācar “teṅgā se hō, endranā birīmtim ijga’a alkhdao?” Pisā ās ānyas “eṅghai alkhnan teṅgon hole innam eṅghai jiyā kālō;” ār bācar “nē niṅgan endr nanō, kā endrā mōkhō, teṅgā niṅgan gā em kṛl ūlā nuṛukam ra’om.” Khane ās tiṅgyas; “oṇṭā tēteṅgā oṇṭā lakran piṭā lagyā, adinum alkhdan.” Ār ānyar “idīgēm mal teṅgdae?” Ās bācas “teṅgoe hole piṭon ki mōkhon bā’i lakrā āḡgē malā teṅgālakkan.” Ār bācar “niṅgan majhi nū innā kīd’tōn darā balin ūd’om darā adhā jōhom, ekāse lakrā isan barō.” Lakrā gā ullā ullā collā tarā sarkha’a kālā lagyā, tiṅgyas aulā ṭhaukam menjā darā kadrārā. Ālar āsin majhi nū khati nū kīdar tinā debbā kiyā hō oṭyar. Adhā mākhā birī ormar khandrar khane lakrā barcā darā alghē ormārīn kṛṭi nanjā ki khati bārī cōdā ki othrā darā kummyā ki boṅgā kerā, jōk geochā oceā khane ond addā ṭhaukam ejras. Ās akkhas ki eloā helras,

khōkhanū jīyan dhīth nanjas darā jiyā jiyā ānā helras, “mōkhō tā mōkhō tanī tamku to san’ōn kī mōkhon.” Ā ganem lakrā bācā, “akkū eksan boṅgoe, ambkē teṅgā bācān khane tingkae.” Ā bīrim cunnā othro’ō bīri cunauti kharkhyā, khane lakrā ānyā, “akkūn mōkhōn ba’adan khane endran kharkhdao’” ās bācas “endran kharkho’on aulantā tēteṅgā dim janu ra’i.” Lakrā ajgut ileyā darā okkrā kī ānyā, “ra’ā bhāi akkun ambkē othra’ā, ambkē othra’ā, enṅau jok gecchā boṅgā ci’ā.” Khane ās astlem erpā kiryas, ormārin tingyas kī ekāsenu bāchrkan khano ormar ajgut manā helrar.

28. CIGĀLŌ.

End thaur cigālō ra’acu, mukkā cigālō taṅghai ālasin ānyā, “anā paegī akkōgā kōrem bedddat mōkhdat, khaddar manor hole ekāse pos’ōt, kalā mahtos gusan bēs kunā ghāti ra’anā khallan gachrkē. Ā cigālō kērā darā mahtosin ollagyā darā ānyā, “gōr laggi dādā.” Mahtos ānyas “bhāiyā kōrem ra’akē, innāgā endr barekae, sannis gahi erpā tarā kōrem ra’anar?” Cigālō ānyā, “dādā jiyā badēgā kōrem ra’adam pahē niṅg bāynāli gahi ullā ārski ra’i ātūgē ānyā khaddar manor hole ekāse pos’ōt igē dādas gusan kalā jōk’em gadḍi ābō khallan gachra’ā ātūgē gā barekan.” Mahtos ānyas “bhāiyā igali ēkā khallan ci’ōn, ra’ā niṅgri bagar gane bujhurnakhrā ci’ā, kalā nēl benjā guṭi barkē.” Cigālō aulā kirryā. Mund ullā cigālō bareā darā mahtosin ānyā “okho dādā khaddar ciāgē bācar?” Ās ānyas “anā kō mōdharkan choṭkā nēlā barkē.” Nannā ullā mahtos naib kōhā kōhā allāguttḥin ocas, abrā gahi nāme Caūrā, Bhaūrā, Tilkā darā Lodhā ra’acā. Abran kieri ti jhaprā cicas. Cigālō oṅghon bareā darā gecchanti menā helrā. “Khaddar darā nāsgō āulantā kutthā gahin endr bācar dādā?” “Hiri barā kō innā menjkan ra’adan;” cigālō heddē bareā darā ukkyā ā ganem “dēkh re, Caūrā, Bhaūrā, Tilkā, Lodhā” bācas kī kicrin calkhas cicas, abrā allā khēda’ā helrā. Cigālō umlā erkḥā pītā chernum boṅgā helrā, bāchrā kī mandānū kōrcā. Khanegā cigālō ānyā, “endr manjā hō? endr manjā hō!” Mēt cigālō ānyā “niṅgyō gahi pōṭṭā, id enṅan khal gachrā tai’i, enṅhai jiyā ka’alagyā, khallan ne’ēdan khanegā allan ondras kī lilyācas.” Ād ānyā “ehō paegī ennem nē akḥa’ā kērā, ekāsem jiyā bāchrā ambā kalā, ekāsem pos’ōt.”

29. IRB BHAIYĀ BAHIN.

Ort bēlas gahi satte jēn bīrīr ra'acar, ār gahi majhiū nēkāge hō khaddar malā ra'acar. Khōkhānū sannigē osrā khaddar manjar, eklā nibbyā aulam abrā bīrīr khaddarin kumb'hār gadḍi nū hībryar darā khatina oṇṭā lūphī darā calkin kīdkar ra'anar. Antle bēlasin tiṅgyar "idigā khadd calki darā lūphī ra'i." Ās khisāras darā saoni bīrīn mal bēs nanā helras. Abrā khaddarin ort kumb'hāras ara paccō taṅgkhai ra'acar ār occar darā posa'a helrar ; jōk pardyar khane kumbhras ā kukkosgē kaṅk gahi ghōron darā kukkō khadd gē kaṅk gahi ōrā khindyas ki eicas. Bēl mukkar pokhārī ema'a kālagyar, khane abrā khaddar hō bēnum bēnum pokhārī taran kālagyar, kukkos āndas "Eṅghai ghōrō amm orae," kukoe āni "eṅghai kērkētā khaddā amm onae." Bēl mukkar ānnar "endr kaṅk ghōrō amm ōnō kā, kērkētā khaddā amm ōnō?" Ār ānyar "endr ālar lūphī kā calki khadd pākna?" Abrā mukkar bujhrar "īrgā mānim abrā khaddarin talnar, bēlas akh'os gā naman piṭos." Āṭige ār ormar ārin piṭāgē amm manḍin ambyar eicear darā bēlasin ānyar "abrā khaddar gahi khēṣō khappom hole kōrē manom." Bēlas cādem piṭtācas darā khēṣō ci'itācās. Ā kumbhras ār gahi mēdan pokhārī pindī nū mandyas khane ayātīm oṇṭā laraṅg urkhā darā daule pardyā. Bēl mukkar mejhra'āgē sibā khārar darā tōkkhā kērar, khanegā astelem oṇṭā ḍanḍi mendrā, "Baini gē baini muddai māgē phūl, lahas caṇhē baini kēōrā phūl, baini kēōrā phūl." Ār ārsam polnar. Khōkhānū bēlas barcas darā emcas ki lēṭher ukyas, khane gā oṅghon i ḍanḍi mendrā, "Baini gē baini babā māgē phūl lahas utār baini kēōrā phūl, baini kēōrā phūl." Enno ba'anum ār ittyar darā ās tambas gahi tinā darā ād debbā khōsgā nū ujnā manjar ki ukyar. Bēlas bujhras ibrā eṅdā bāgārim talnar, cīkhā helras. Anti abrā mukkarin ormārin piṭtācas.

30. UNKHŪ ĀLAS.

Ort kuṛukhas ra'acas, ullā ullā vākhālagyas. Oṇṭā ālas gē satte khaddar ra'acar. Ormārim biṇjyas. Kōhā khedō gahi khēkkhānū baugi ra'acā, ali gahi manjkātī mōkhānā onā arjācar. P'acgis ullā ullā jhārā onā

tikhil gahi arkhi onā lagyas, mañdi onā pollālagyas; khane oñtā bambhnas barcas, tuñki nū dēvtan dharcas ki tembā lagyas, khane paegis bācas “eṅdā eṅgāgē amm mañdi malā irti” idin menjas ki bācas, “nīn nīnghai kōhā khedon othra’ar ci’ā, ād bisāhī rāi,” khane ormā khaddarin oñtācas darā tīngyas. Khane ār bācar “othra’ā ci’ā.” Anti kōhas ānyās “cōdā ho’āgē uṅgdī ātūda khess tikhil ho’āe.” Ād ond baugi dhibā bākya matya ārkō ābdā tikhil sajjā darā ād erpanti urkhā; kōhas dahrē cōd’ā kā ārstā naihar kalā helrās; khane kānum kānum, dībēr’im gechā kērar, chinddra’ā polnā tī ukyar, khane ad pēn ērā helrā, khōkhānū ād kūgā helrā, anti ās gahi tōlongan kajyā ki cūtyā, khane ās jurōntā kantō tī adin mūoyas ki astile guchras darā erpā barcas. Khōkhānū ād ejrā darā ērā ērā cikhī. Anti cikhnum ulukhnum nantarā kalā helrā, annum bīrī puttyā; khane pattrā heddē oñtā kōhā mannan iryā ki asan cōtāgē kērā; ā mann nū ōrā khākḥā cōtālagyā. Ādhā mākhā manjā khane ōrā ejjā ki teṅgernakra’ā helrā “ekā tarā beddā mōkhā cērō kērkar?” Khane khākḥā ānyā “uttar rājī nū oñtā paddā ra’i aiya oñtā bēlas ra’as, ās gahi khebdā khurpī, aiya poegō pueyā ād urkhi udin pet pet mokkham” anti ōrā ānyā “ekāse kōrē manō ās gahi khādi?” Khākḥā bācā “nid’im namhai pikan hō’or ki ās gahi khebdānū saj’or hole ās gahi khebdā kōrē manō.” Idin ā ālīmenjā darā cōcā ki ond sōrā guhārin bākya darā sōrā nū tīpōā darā baugi nū uiyā; bīrī argyā khane ā paddā tarā kalā helrā; kānum kānum ārsyā eksan pōkhārī ra’acā asan kūg’har sannir emālagyar ār tām tām kacnakhrā lagyar, bēlas innā khē’os kā ujjos; idin menjā ki ād bācā “endr katthan kacnakhrār,” khane ār tīngyar, adin bācar “ān paccō, endr nalakh nandī bauginū endrā ra’i?” Ād bācā “bicōi mandar,” khane ār bācar “paccō mandar akhdi, guca’ā eṅg bēlāsin ērā” khane ād kērā darā bēlāsin iryā poegon otthrā ki, ā guhārin kassār ki khebdānū ṭapa’ā nanjā, khane urmi khorop khēs khaiyā; oṅd bīrinū ās cōcas ki mañdi mokhas oṅdas; ā paccōn “baid āyang” bācas darā erpā ciccas, ād ra’ā helrā. Urmī ālon ās ci’ā helras.

Āgalim taṅg sasrus kīrā manjas darā lēttē mandī arkhā cōkkel hō malā khakkhra’ā helrā, khane khakhdārkas mōkhā onā helras. Urmī munjā khane kank bisā ā paddā sato bha’ir saṅge ho’ar kalā lagyar, oñtā dhibā, dhibā eqd trū bisālagyar. Undulnum enne manjā kōhas adi gahi cālīnū ondras ā bīrī ād einhō, ās gahi kankan khindyā darā menjā, “anā paggi kohondā mōkhoe, “ci’āyang” bācas ād kohondā gahi dhidhrā gahi kiya mūcyā ki oñtā

mōhar sajjā, ultā darā ciccā. Ās occas kī kālagyas khane ort bānīyas menjas “cō dhibā kohondā gahi?” “Mund dhibā gali bācas,” khane ās ciccās, taṅghai erpā kēras, nannā ullā oṅghon kank ondras, khane ād bācā, “anā hō niṅghai ālī rā’ī?” Ās bācas “nīn malā kadrāroo hole ēn teṅgon.” Ād bācā “teṅgā mudhū.” Ās bācas “nīnim gā taldī” ā bīrim isuṅg darā bālkā darā kicri darā amm othrā kī khujyā. Anti emtācar darā maṇḍī ciccā. Bēlas gusan hāl taiyā, “eṅghai ālas barcas,” khane bēlas monjā manāgē barcas. Urmī kōrē gaṇḍan menjas kī āsin bācas, “nīni āyaṅg baṅg taldar, em khaddam, emhai nanjkan onā ra’akē.” Anti ās taṅgyon bhairin tambāsin lō ondras darā adi gali baugī ti kōrem ujjiyar ukkyar.

31. TURĀ KHADDAR DARĀ TAṅGRĪ.

Pāce jen turā khaddar ra’acar, ort kukoe ra’acā, aubrār khel ukhri gali tihānim ballālagyar. Ār sendrā kālā kalā abrā mōkhālagyar darā endrādim manō annū hō ondim tihā malā lagyā. Undul ād bācā, “dādā bagārō eṅgāgē ādhē pauā ci’ā, hudim nīm khata’ar mōkhā” anti ār annem nanjar darā undul enne manjā sannis luku’i luru’i pūpan menjbras kī erpā bardas. Khane ormar bācar “ambā ho’ā matyā ēri hole nam gane bara’ā beddō.”

Pahē ās malā ambyas, ondras khane īryā darā ānā helrā, “idi gali man eksan ra’i?” Ās bācas “eksan ōrā khakhā malā kā’i darā ālar malā kānar asan.” Khane ād bācā “ēn hō asan kālon” darā nannā ullā pairim cōcar khane ād hō tussā bekkhā lagyā. Annum kōg’har sarābācar kī mund bhāre kērar darā ās adi gali kirta’ānānū tīryas kēras darā kānum kānum enne khardyar ekati ād taṅghai pafran darā balan darā muddi bichīyā haslī pūn darā khēbdantā bickant darā mūi gali bulāki darā kaprentā paṭbasi ho’āgē pullī, khane taṅgris cedḍas darā okoe ṭoraṅgū bīri putyā. Kōg’har malā khakhrar khane ṭoraṅg kanda arkhyas darā īrbārim adinum mōkhālagyar; khōkhārū ās ārin beddāgē urkhas darā ekā ekā gecchā kēras.

Aulam saītnū oṅṭā bēlas ā dāhre num bejras kī kīrālāgyas khane bācas asan ērā isan hukā onta’ā. Ā bīri attrā ittrā ērālagyar khane ortos bācas, “abai thu’ithu’ira’ā mojkhā cū’i.” Antle kērar darā ānā helrar “nē ra’adar? Cio ci’ā,” khane ād ci’i. Khane ār nīrkhnar tuppā tuppā darā ānnar “khēkkhānū

ei'ae." Khōkhānū khēkkhānū eicā. Khane khapmār dharear darā ād eikhā helrā. Khane ambyar darā cicean occar kī kērar darā bēlasin ānyar "ort āli isan ra'i, ād bīrinti ko'hem sug'har eth'ri'i." Khane bēlas tānim kēras darā mundtār lokhā cic nēcas; ād ās gē hō hebrā hebrā ei'i, khane āshō tēbdas ei'idas darā ās khēkkhānū nēcas kī adi gahi khēkkhan dhareas darā adin occas. khane ād taŋghai kierin khaṇḍā khaṇḍā tiṇirki kērā.

Antle sannis barcas darā ormā blu'ir darā ānā helras "ond bhayā jarabjurub kandā ūlā maṅkkhao" darā pāco so'iye ānyas, khōkhānū baliu tisgas kī ērdas urmi ra'i. Pahē āli malki darā ormar bācar "guoā bēddā kālot" darā urkhar darā jok geechā kērar khane adi gahi kierī khattrki ra'i, lodrā manjā khane adi gahin cineā cineā petkas kēras darā ā paddā āpsyas khane ās taŋghai chayan badlācas kī māk manjas darā gohom khānū kōreas, idin iryar kī, bēlas darā paddan tā ālar piṭāgē gaṇḍās darā ballū darā tarri darā barchā darā urmi piṭnā cijan dharear kī urkhar darā ād erpā malyā argyā darā ānālagyā, "boṅgā dadā;" ās āndas "kiyā khed mulkhyā darā mai'yā marag ṭhekeā, eksan boṅgom?" darā khōkhānū piṭyar darā ahṇan khattrār darā bēlasgē irtāgē occar; khane ād ānā darā irtā helrā "ho'ō babū duro ālar gahi ahṇan irdan" ā biri bēlas menjas darā bācas "nīn ender ba'ādī" anti ād tiṅgyā darā bācā "oṅg dadas māk manjas kī barcas ās gahi khēs ahṇā talī," idin menā taprem urmi bitāckā ahṇā darā khēs ra'acā adin nēcas darā khupy-
as darā kierī jhapeas, ā birim ujyas darā taṅgrī gahi dhībā occas kī ra'acas aiyam.

33. RAṆḌĪ PACCŌ GAHI TAṆGDAS.

Ort raṇḍi paccō ra'acā ād bēlas gahi erpanū pellō ra'acā. Dālī gahi mōē gutṭhī arā adar gutṭhin ho'ār ho'ār mōkhā ōnālagyā. Birir gutṭhiar gē pūp malkō biri ārgē adin tōkkhā tōkkhā ondor ondor ei'ālagyā. Undul enne manjā bēlasgē sakhin mocā lagyar, khane mukkan bācar "id malā bi'iō ambā mocā." Anti paccō ir'yā darā bācā "innā eūgāgē mo'ē cunī ambē ei'ē pahē idin ei'ē," khane ār cicear darā khane erpā ondrā kī irtāgē lār cāprā darā malā mocyā darā malā amkhī ir'yā; panco ullā manjā khane lajjen khōkh'yā kī bācā "eūgdā bagārō ēn aulā nē'ān darā sakhin kukk ocean pahē tikhil gottā malkāti malā mukkin rā'en." Anti menjar kī ār jekendrin

bakhrā adigē ond ārkō tikhil ciccar. Ad ondrā darā ā sakhin gahi kukkan mocāgē basgā helrā, khane kukk ānālagyā, “ān paccō mendī kā, engā menjh’oe tani tani basag’aj”; ad ānyā “nē ba’ānai” bācā ulti bahri bongki bongki urkhā; khōkhā kiryā darā basgī, khane annem minī; antilē basagyā dim palkā helrā, khane ad ānā helrā, “ān paccō mendī kā, maj’hinum palak maj’hinum palak” idin menjā kī maj’hinum palkyā darā endran irī, oṭṭā kukō khadd ēkā ēkā sobbdas; khōkhā nū āsin ānā helrā “ēn betrā’on hōlegā ālar eṅgan ānor id eksan khadd bidyā” ba’or kī alkhor, ennē bācā kī āsin erpā ulti malā othrā.

As erpā ūlā ra’ā ra’ā pairī sanni ra’adas darā kukk cappō birī jōkh darā put birī paogī mandas darā; ad lasskā khessan khaida’āgē āsin dāngan ci’i darā kā’i darā ēkā ēkā manjā; khane undul cēp poēnā ūllānū adār manjki ra’acā, adin khāp’āgē ānyā kī kērā; khane khākhā gutṭhī barcā darā alkhuran darā adran hō mōkkhā, khane paccō barcā kī keppā, khane ās āulā “ekāse rāji ra’i” ba’cas kī erpanti urkhas kī dahrenū ukkyas kī bāgra’a lagyas; arā ās gahi cutṭi dig’hā ra’acā.

As gahi nāmen taṅgyō Sārū kūr pinjyā darā laṇḍi luhāfi manjā khane bēlas gahi tāngdā ema’āgē kālagyā, khane āsin iryā darā khatrā darā mund-bhāre kālāgē malā biddyā pahē khōkhā tarā kiryā darā erpā kōrcā kī cūtyā darā nāfi kacbyā darā maṇḍi amkhī bichrā; bēlas onāgē ukkyas adin beddā helras “kukoe okhō ra’i?” darā bīfi tingyā endrgē ad onā malā biddi. Anti khub menjar darā rōgen ēr’ār. Anti ad bācā “Sārū kukkosin eṅ gane beñjor hōlegā maṇḍi ōnon” bācā.

Khōkhānū ā paccōn edārki adin ānyar “ningdāsin ci’ae,” ad ciccā darā rāe lekḥā beñjā manjā. Ar gar’he ūlam ra’ālagyār darā khadd kharrā manjar. A khōkhā khasrā manjas darā ender hō nanā poldas, khane taṅgyō khaddā-rin āni “kāla niṅg māmus gusan darā niṅg ājas gusan darā māk ahīrā ne’ār ondrā’a, hōlegā, irton ci’on.” Khane ar kērār darā undul bācar” innā hūsin hō sendrā ho’ā darā ās gē oṭṭā licī ghoron ciccar mecchā partā argyar darā mund kālā māk gahi mūin darā margan darā or~~kh~~an mockas kēras; khōkhantā ālār “ēn piṭkan ēn piṭkan” bācar darā cōdkar kērār; ne’okhrā, khane bācar “amm onkā laggi” darā urmi mākan khondar darā āsin keppar; khane ās urmi mūt margan ēdas. Antle ekā gusan amm onā kānar asānim sansaurā’a khā’i, khane khōkhānū oṭṭā gadḍi pokhāri nū kērār, ad hō khaiyā, khane bēlas ānā helras “ci pokhāri amm ēn mankhā ci’on, ēn

merhō dārē ci'on." Anti nannas anyas "ēn khēr ci'on," darā ormar bācar. Khōkhānū ās ghōrō argkā bārī ānā helras, khane ās gahi ghōrō gahi khed mulkhā helrā darā anti mākā anti karmā anti kūr anti cōkh; enne mannum mannum urmī mulkhiyā khane amm urkhā darā ormā ālar ondar darā erpā kālā helrar; mund bēlas āsyas khane taṅgdā ānā helrā "okhō baṅg sārūs" darā ormā nātā ālarin menjā, khōkhānū taṅgris tiṅgyas; khane āsin beddāgē kālā helrā darā kānum kānum āsin mulkhkā pokhārī gusan kērā darā ānā helrā "okhō enghai Sārū kūr rā'ādaē"? khane āsin nād pokhārī ulī urkhā malā ci'i; ād ās gē mōkhā onāgē ci'ālagyā. Anti ās undul bācas urmī mōkhtācā, pahē sannī injō malā mōkhtācā, khane ās injō beddā helrā. Ā biri ād nū ac hiṅgyās, ās cāre urkhas darā irbārim barcar ki kōrem ra'ā helras.

33. ORT KUKKOS ARĀ LAKRĀ.

Onṭā ālas gahi ort rot'ō taṅgdas ra'acas darā ās kundras ā mākham lūr uiyur asan barcar, khane tambas menjas, "ī khaddas gahi ekāse ekāse ullā kā'ō." Khane lūruiyur paṇḍit gutṭhiyar bācar "isgā jok ullā gē iyām barcas, ennegē ekā ullā is gahi beñjā manō aulam lakrā ho'ō." Idin menjas ki tambas darā taṅgyō sendrā kālā malā ciccā darā tōraṅg aḍḍānū otkham malā ambyar.

Pardyas, anti beñjā gē kharā baggē ālon khondyar. Naumahlā kamtācas ki barāt occas darā ekā kōr'hē ōhmā gane kēras darā beñjā manjā darā aulam rokkā bidā manjas. Barnātī darā ḡahrenū ās jahāj ūlam bācas, "innā gem anyar lūr akh'ur enḡan lakrā dharo'ō, pahē kōrem urmī manjā kērā darā daule kālagdat;," khane ād bācā "takblē gā nīn lakrātī kharā elodae hūtā?" Ās bācas "ēkāse mūthan trū ād ra'i adin ērā hō argan." Anti ād bācā "ēroe?" Khane ād bālkā asmā khaskā gahi enḡarkā u'ikā ra'acā adin dharcā ki dōli ūlam kamcā ki edā darā ciccā. Ād ā ganem ujnā manjā ki āsin dharcā ki dōlīnī urkhā darā āsin occā darā tōraṅg kōrcā; muntā ānkā lekhlā manjā.

34. BABHNAS GAHI KATHĀ.

Onṭā babhnas ra'acās, ās ullā ullā tembā tembā taṅghai kūlan urdālagyas. Undul ās tembāgē onṭā paddānū kā'lagyas. Āsgē ḡahrenū onṭā ekkā khakhrā, ās bujhras innāgā bēs tembon ki ahrā mōkhon. Annem ba'anum ba'anum ās onṭā khār gusan ārsyas. Khane ā ekkā ānyā, "ana babhnā'oe i khār gusan enḡan u'iar ci'ā hole khār nū barlī nindō hole ēn arg'on ki kattā'on ci'on." Khane ā babhnas bujhras, bēsīm bā'i "eā gā ullā ullā tembāgē bardan," enne bujhras ki asanim u'iyas ciccas. Pardyā khane undul barhī nind'ā khane ekkān eḡdas, anti ekkā barcā darā babhnasin argā ki hō'ā helrā; majhā majhinū kērā ki ā babhnasin ānyā "ana babhnā'oe aulāgā mōkhā beddālakkāe innā endr, innā mulkhto'on ci'on." Babhnas ānyas "ṭhaukam mulkhta'ā pahē tani hū manan menā endr bā'i. Anti mulkhta'āgē bā'ō hole mulkhtoe ci'oe." Manan menāgē kērar khane man ānyā "mulkha'ar ci'ā." A ḡahrenū onṭā Sirūpādes barālagyas. Anti babhnas bācas "ṭhaukam mulkhtoe gā mulkhtoe, pahē Sirūpādesin menā anti ek'am nanoe." Sirūpādes ā babhnasin bachāba'agē tihā nanjā. Ekkā menjā "endr Sirūpādē i babhnasin mulkhto'on, aulā enḡan mōkhā beddālagyas." Sirūpādē menjas anūhō bēgar menjā manjas ki ekkā sin ānyas "tāni kūṭi nū ondrā endr ba'adae, kathā mal mendri'i." Anti ekkā onghon tanik kūṭi nū barcā ki menjā. "Endr i babhnasin mulkhto'on, undul enḡan mōkhā beddālagyas." Sirūpādes ānyas, "tanik kūṭi nū barar ki ānā hole mendo'ō." Ennem Sirūpādē ṭhaknum ṭhaknum ekkān kūṭi nū eḡdas. Anti kūṭi nū barcā khane babhnasin Sirūpādē ānyā "ḡēghā'ā babhnā'oe endran ērdae." Babhnas cūḡem ḡēghcas ciccas. Anti ekkā Sirūpāden dhirāba'ā helras darā ānyā "amm onā kāloe hole ēn asan niḡan dhar'on." Sirūpādē amm onā kērā khane ekkā adi gahi kheḡḡnim dharcā darā ānyā, "dharekan eksan kāloe?" Sirūpādē ānyā "dhara'āgā polkae; pōroe jaran gā dharaekae." Khane ekkā cūḡe cūḡe kheḡḡdan ambyā darā pōroe jaran dharcā. Anti Sirūpādē boḡgā kērā. Antle ekkā bācā "ērke nin ḡhēkarī sekra kāloe asan niḡan dhar'on." Antle Sirūpādē ḡhēkarī sekra'ā kērā, asan ānyā, "hō dinki i aḡḡā okkā okkā bā'i pahē innāgā endr hō malā bā'i." Khane ekkā asan baracki ra'acā, adim ba'āhelrā, "okkā okkā." Anti Sirūpādē bācā, "ha'i asanim ra'adae." Sirūpādē asti boḡgā. Ekkā ek'am ōr ti Sirūpāden pollā dhara'ā. Antle endr bahānā nanjā, taṅḡdā bagārin ānyā, "kalā babū sirūpādesin

ānkē, gucā iṅgyō keccā māḍagē gucā." Ekkā gahi khadd taṅgyō gahi ānkā lekḥā sirūpādē gusan kērā darā ānyā, "gucā iṅgyō gā keccā kērā." Engdā bagārin sikhābācāki ra'acā, "nīm māḍā hō'ō bīri kukk tarā dharta'ākē hole ēn āsin dhar'on." Sirūpādē ānyā, "endr māni keccā?" Abr'a ānyā "ha'i māni keccā;" hole gā Sirūpādē barcā ki kukk tarā malā dharcā, pahū taṅgdā bagārinim dhartācā. Anti māḍā ho'ō bīri bācā "mār rē keccā gā khanan andrā'i, idgā minkhki ra'i." Anti ekkā menjā ki khhanan andrā'a helrā. Anti Sirūpādē uiyāgē bācā, uiyā darā kōhāle pakḥnan cōdas darā adi gahi kukknū kacracas. Ekkā keccā darā kērā. Ad adin ekam ōrti dhara'ā pollā.

35. IRB BHAIR GAHI KHĪRĪ.

Kānā darā Kujā irb bhair ra'acar. Kānāsin ērā khāpta'alagyar darā Kujāsin khadd bestta'alagyar. Erpantā ālar nalakh nanā kānar ā bīri Kujāsin ānyar, "bābūs erkḥos hole pakra'ākē" darā Kānāsin ānyar "nīn ēran māsi khālnū ghāsi ra'i ayam menta'ā ho'ōkē." Khane Kānās māsi khālnū ēran menta'ā oas. Khane aiyā māsi guṭṭhi cankārki ra'acā, khane Kānās māsin cājdas mōkhhdas, khane ērā hō māsinim katarkuturrā pesi mūkhī, khane Kānās ānyar, "ērā eigan bēsta'ā" bācar ki urmī ēran piṭa'as erpā kēras. Khane endran ērdas Kujas? Lēllēs irkḥa'as, khane pakhrācas ki thelthelambācas ki jḥattā nū artācas ciccas. Kujas menjas "ekhō Kānā ērā hō" khane Kānā ānyas "ēn māsi mōkhdan khane bhēsi'i, khane urmin piṭkan ciccan." Kānās menjas, "anā hō khaddas jē hō," ēhō irkḥa'as khane pakhrācakan darā jḥattānū artācakan ra'adan." Anti Kānās bācas "anā Kujae niṅgan kicrin pakhra'agē bācar khane khaddasin pakhrāckae, niṅgan lauor erpantā ālar baro'or hole." Khane Kujas ānyas, "anā hō niṅgan ērā ment'a taiyar khane piṭkae; niṅgan hō jānu lauor; gucā hō boṅ'ot hō." Khane Kānās ānyas, "anā hō boṅ'ot hole endran ōnot hō?" Khane Kujas ānyas "gucā hō piṭkae abrā ēran ho'ot ki abranim mōkhot." Khane oṭṭā ēran occar ki ṭoraṅg tarā kērar. Anti ēran mōkhō bīri pollar mōkhā khane ānyar "barā harō heddē nū nikim ra'adar hole aḥra mōkhā." Anti lakrā barcā, ādigē mōkhā cicar. Mōkhā khane adin ānyar, "lagēhō ajjō khīri tēngā." Khane ad ānyā "lagē natī nīm tēngā;" abrar ānyar, "lagē ajjō nīnim tēngā." Khane lakrā ānyā "Kānā kē karāb kaluā, Kujā kē karāb

biyāri." Anti ārin ānyar "akkū lagē nīm teṅgā natti," khane ār bācar, "Kānā dharī kangōjā, Kuajā dharī pūnc; mār sār kē" bācar khane lakṣā boṅgā darā kalā helrā khane ār ānyar, "boṅgā hō ajjō khār boṅgoe holegā cambi malā ethro'ō dara pakhnā pakhnā boṅgoe hole cambi ethro'ō, hole tō gecchā boṅgoe em khēd'om," lakran khēdā'a helrar, backan ād maṇḍā nū kōrcā, khane pollar; ār ā poṭṭan saṅgem occar kī khēdā'ālagyar. Khōkhānū mākhā manjā khane oṇṭa mann nū argyar darā endr manjā, ā mann gusanīm ort bēlas beñjrā kālagyas dērā nanjas. Ormar khandrar darā bēlas gahi khaṭṭī ṭhaukam ajgom atkā ra'acā, ekā ajgō Kānā Kuajā aragkar ra'acar. Ormar khandrar, khane Kānā Kujasin ānyas, "anā dadā poṭṭan ṭiḍ'on?" Kujas bācas "ambā hō, lauor." Anuhō Kānās ṭiḍas ciccas, darā ṭhaukam bēlas gahi kūlnum khatṭrā, pahē adin nēhō balnar. Mākham ortos ejras kī bēlas gahi poṭṭa urkhā iryas; anti ormar cōcar darā urmin ambā bongar. Khane ār ityar darā Kānās dharcas dhulkin darā Kujas dharcas dhāl ṭarri darā kālālagyar, kānum kānum dahrenū jetkā dumbā darā bhaurō khakhrō adin Kānā taṅghai dhulki nu sajjas darā mundeas. Kānum kānum oṇṭa bēlas gane laucnaknā manjā darā ā bēlas gahi dhēr baggi paikar rāanar. Īr Kānā darā Kuajā irb rot'ō. Kānas khōb dhulkin asdas darā Kujas dhāl ṭarri trū uchlār uchlār nāldas. Ekā bīri ār mai'ā khōb banduk gahi guli hebra'alagya ā bīri Kānas taṅghai dhulkin umpyas khane anthannum dhēr baggi dumbā bhaurō ār tarā kēra darā ārin parmā utgā helrā. Khane ār bācar "ērā Kānā Kuajā eman baohābā'a, em nimāgō rāji ci'om" khane Kānas gahi tini bhaurō dumbā barcā darā dhulki nū kōrcā darā ārgē kaikō gōṭaṅ paddā khakhrā darā ār paddā trū ujā okkā helrā.

36. SATE BHAIR GAHI KATHĀ.

Sāt bhair ra'acar, sāt jan pū chau jan beñjrkar ra'acar darā sannis dīṇdam ra'acas. Sannis laṇḍī ra'acas. Ās iklam nalakh nanā malā kālagyas, pahē taṅgnāsgō bagar gane erpā nū ra'alagyas; khanem khhanem ōālagyas darā cūtkam ra'alagyas. Ās gahi bhair iryar kī khīsāralagyar pahē endrhō pollā nannā lagyar. Anti undul enne bācar "guā isin ujā bāri kūbi sajōt darā māḍot ci'ot" darā ār annem nanjar darā ās umpyas kī urkhas darā ārti mund erpānū barcas ra'as. "Mār rē isin māḍkat ekasti barcas."

Anti bácar “gucá undul tōrang kálot dará lakráti isin dharta’ot” dará ásin otkhásinim ambyar dará tám ond cōkh manjar dará ásin ambyar ciecar. Anti ásin oñtá lakrá dhara’agē barcá, khane ás bácas “oñtá lakrá endrgē bareki; kalai sau mund barkē hole enġan mōkhā onġor.” Khane dhēr ekan lakrá barcá dará ásin mōkhā beddā lagyá dará ás urmí lakráñū oñtá oñtá uġtan laucas dará abrar saġgem tán hō erpá ondras kī barcas, álar dará taŋghai bhaiṛ iryar kī eloá shelar pahē ás uġtan ettácas dará urmí lakráñ ambyas dará ciecas dará abrá taŋgá ađdāñū kērá. Dhēr ullá khōkhāñū endr manjá, ár onġhon tōrang kērar būs ondra’agē dará kūm kama’agē. Ar kērarki ásin ambyar dará cūde cūde khadyar dará kērar, ás otkhásim tōrang nū ambras kēras dará tōrang nū būs khoppá gusan kádas dará ennē ba’adas “hirá bajhaba’a onġoe.” Būs ennem báca “sausē tōrang nū kalár dará menkē” ás kudyas, khōkhā oñtá būs gacohrá, khane táryas kī ondras dará kūm kamecas, ár ásin ekan hō ica’a malá ci’inar tám injō bajharná khal nū ienar. khane ás ond ađdā ekan khūrītá amm itti ásan iecas; khane ár injō khettá khettá ondrnar dará ás gahi nū oñtá hō malá bajhra’a lagyá. Baggē ullá khōkhāñū ás gahi kūm nū oñtá hirá bajhra’a kērá; injō bisá bisá dhíba khonḍar dará ormar mēlá kērar ghōrō khendá dará dahrenū oñtá sāt pursá gahi dāġ ijtácar dará tám tám salah nanjar idin dēġhná lekh’a ghōrō khendot dará mēlāñū ársyar; ár gá kōhá kōhá ghōron khendāge érā kudnar, pahē ás urmí ghōron kál’a kál’a menjas, “endr ghōrō sāt pursá gahi dāġan dēġh’a onġoe?” ekdá hō malá gacohra’a. Khōkhāñū oñtá tiṭa ghōrō gacohra’a dará báca “ēn dēġh’on.” Anti ás adinin khindyas. Dahrenū dāġ gusan ársyar kī ormar taŋga’a taŋga’a ghōron dēġhta’a helrar pahē nēkhai ghōrō hō pollá dēġh’a. Khōkhāñū khadyá dará ormar gahi ghōrō gahi khedḍ esrá dará keocá dará álar hō aeanim keccar kērar. Anti khōkhāñū á tiṭu ghōrō dēġhdá helrá dará kaikō bēṛ dēġheá kērá dará ás kōrem kōrem erpāñū ársyas dará taŋġ násgō bagariñ tiŋgyas dará khōkhāñū ormārin tánim pōsas.

37. OÑTÁ LAKRÁ DARÁ BAṚIYAS.

Oñtá lakrá oñtá kūbī gusan amm onāgē kērá, khane ád ek’am ōrti kūbī nū khatrá kērá dará kūbī ūlam ra’i. Á kūbīñū oñtá baṛiyas amm ninda’agē

kēras darā lakrā āsin iryā darā nā helrā, “ana bariyae eṅgan otthr’a ci’ā;” khane ās menjas “ekāse otthr’on?” Khane lakrā bācā, “kāla niṅghai giṭhyan ondrkē hole ēn aiyā kōr’on hole natag’oe.” Ās kēras darā giṭhyan ondras darā kiya ettācas darā ciccās. Lakrā giṭhyanū kōrā, khane ās natagyas darā maiyā othras darā khōkhānū endr manjā? lakrā ‘ā bariyasin mōkhāgē igir jigir nani. Khane ās bācas “ēn ottharkan darā eṅgā nīn mōkhā beddi?” Ar irbārim aḍḍon panc badcar. Aḍḍo lakran bācā “mōkhāe ci’āe bariyasin eman sagar khane dik nandas mēdnū laddas darā khescrti hō natagta’as.” Anti khōkhānū taṭkhā manan panc badcar khane taṭkhā mann bācā “mōkhāe ci’āe lākrā bariyasin eṅgan dik nannar, khanjon annū hō oṇṭan gā eṅghai khanjan mōkhnar oṇṭon gā lebda’anar.” Khōkhānū oṇṭa sirūpūḍen badcar. Sirūpūḍē bācā ki ānyā, “nīm kōre kōre taṅg’a taṅg’a katthan teṅgā, hole bā’on.” Khane ār taṅg’a taṅg’a urmi katthan tiṅgyar ciccār. Anti sirūpūḍē lakran bācā, “ekāse kōreki khane niṅgan otthras?” Khane lakran giṭhyanū kōrā ki ēd’alagyā, khane bariyasin bhiṭtācā ciccā; arā ās laucā darā pityas ciccās.

38. PACCŌ PACGĪ DARĀ CĪGALŪ.

Oṇṭa erpānū paccō darā pācgis ra’acar. Pācgis nitkī pār Gaigā u’iyā kālagyas darā paccō nitkī khīrī maṇḍī ho’ar ci’ā lagyā; undul oṇṭa Sirūpūḍes khakkhyas darā menjas “endr kādī paccō?” “Ana babū pācgisgē maṇḍī ho’odan ci’īdan.” Sirūpūḍes bācas, “ē paccō, paccō ālī hikdī darā khāpnū baggē amm ra’i anti ekāse kāloe, bār ēn kārtāa’dan ci’īdan” arā ānyā “ān paccō maṇḍin ēn kumēn nīn khōkhānū kholan dhar’āe;” ennem nanjā, khanegā kaṭnum kaṭnum maṇḍin adhā ondā ciccā. Nannā ullā hō ennem nanjā darā ullā ullā ā paccō khīrī maṇḍin ho’alagyā. Anti pācgis menjas, “an paccō endrgē nitkī koc’ā nandī ki maṇḍī ondarḍi?” paccō ānyā, “ē pācgī oṇṭa cīgalō janu ḍahrenū ṭhak’i darā ūnī.” Khane pācgis ānyas, “ē paccō lagē nēlā ēnim erpānū ra’adan” annem nanjar. Pācgis erpānū ra’acas darā paccō toṅkā kērā, luhārī bēranū pācgis kukkān bāgras darā kicrin kūryasonṭā khollā kanton cācas darā maṇḍin kumyaskī kā’lagyas. Ḍahrenū Sirūpūḍē khār gusan khakkhyas darā menjas, “endr kādī paccō,” pācgis bācas, “ē babū pācgisgē maṇḍī ho’odan ci’īdan.” Sirū pūḍē bācas “khār nū

amm baggē ra'i, ekāse kaṭoe ēn kumon maṇḍin, nin kholan dharae" darā mund lekha'a maṇḍin onā lagyā; ās kanton otthras darā kholanim mucyas ciccas, khane sirupāḍē kirr ɪryā kī oinheā paogis hēkdas darā ānyā, "ra'a paogī niṅghai ugtā pagī nū corgon." Paogis panna gahi khuti kamtācas darā ugtā pagī nū thōkcas ciccas, khane sirupāḍē corgā kērā, curgī khanegā lindinim hōtrācā, khane Sirupāḍē bācā, "ra'a paogī thaka'ekae, niṅghai khēran ēn khār'on." Undul dhēr oigalon oocā darā khēr khara'a kērā. Mund paogis khēran guchābācas darā tāṭran dharcas darā kusli gusan ukyas, mund nannā nannā oigalō kērā khane paogis abṛan tanī tanī thōṭhcas khane abṛa ba'a helrā "anā harō ajgar kōhā gayā ra'i, ajgut jōr ti thōṭh'i." Urminti khōkhānū baṛṛā oigalō kērā khane gā adin jōrti thōṭhcas darā ciccas khane ād ba'a helrā, "khēr ba'adar paogis ukkas ra'as kā harō." Anti ād ba'a helrā "ra'a paogī niṅghai kohḍan kharon," khane ā paogis urmī kohdan cōkhas darā cindan khassas darā mesgānū nuḍarkas ra'as. Oigalō saṅgi oocā darā kohḍā khara'a kērā ekdā me-gānū argī adinim tukdas o'iḍas, khane oigalō gutṭhī ba'a helrā, "anā harō paogis gahi kohḍā gā ajgar kussi" anti khōkhānū baṛṛā kērā khane adin kōṛ'hēm tukyas ciccas. Anti ba'a helrā "nin ba'adae paogis gahi kohḍā kussi ba'adar, paogis hikdas kā harō." Anti paogis hō eklam ōrti oigalon piṭā pollas darā oigalō hō ās gahin endran hō khara'a pollā. Anti khōkhānū ba'a helrar, paccō paogī "ekāse oigalon thak'ot, anti endr ōr othrōt?" Paccō ba'a helrā "paogis keccas kēras ekāse nanon?" Oigalo ānyā, "bhōjē nanae" darā ānyā, "an paccō bhōjē onāgē eḍ'oe kā malā?" Paccō ānyā "endrgē malā eḍon natti?" Paccō endr nanjā dhēr baggē gōṭhā khonḍā darā pakhnā darā undul paogisin nuḍā; oigalō gutṭhīn urmin bhōjē onāgē eḍḍā, khane ādi gahi eḍkā lekha'ā oigalō gutṭhī barcā. Anti paccō endr nanjā gōṭhā kudhā nanjā kī adin dagcā ciccā darā pakhnā oā; khane othar othar amm nū saj'a, khane oboyē gorgor bā'i, holē abṛā oigalō bā'i "eṅā oī ajji eṅā oī ajji," paccō bāi, "ra'a naṭṭi bi'a oī'or hole janū ormargē manō hole khattōn." Ennem kaikō bēr nanjā darā dhēr gahī manjā khane bācā "barā natti bagārō akkū biocā"; abṛā barcā khane endr ba'a helrā "ē natti bagārō annem ra'or holegā nim baccānakro'r kā arbānakro'r āḷgē barā ormārim pāghāti khūṭ'on" darā urmī oigalon pāghāti khūṭō; backan baṛṇan sikṛīti khūṭō darā pāṭi pāṭi okṭācā darā mēkhā helrā. "Pannā kotogā cāḍē barkē janū paogī hō hō!" Oigalō gutṭhī bā'i "endr ba'adi paccō?" Paccō bācā "ē natti ekh janū

mikhkan," ennem mund mikhya; mundtagē eksan paegis kaparkas ra'acas asanti kōhale mugaron otthras ki barcas ki urmi cīgalon tarkūtinti lauā helras darā urminti khōkhānū baṇṇā gusan āsṇyas darā adin laucas khane sikrin eṣā dara urmi cīgalō pāghaṇ natga'ā darā khacā khacā ekātarā ekātarā boṅgā.

39. ORT CIHUT ĀLAS.

"Dahre ēkōe holesaṅge ēkkē, eksa'anim okko'e, hole kapkr ki okkē, nanna gui'ā kālō'e, hole cihut ti ra'ake."

Ī ānkan parkhāgē oṇṭā ālas urkhas. Ās ghōrōnū argyas darā kālā helras. Kānum kānum ond addā ās amm ōnāgē kēras darā amm onḍkā khōkhānū dōbhānū oṇṭā kakrō iryas darā ānyas "ānkā ra'i dāhrē ēkō biri saṅgē saṅgē ēkkē" darā oṅghai saṅgē gā nēhō malkar āūgē ās ā kakrānim pettas darā taṅghai kuk hē'enā nū guṣyācas darā jōk geohā kēras darā oṇṭā mann gusan ghōron kḥuṭcas darā tān ond addā cūtyas darā khandras kēras; khandras khane oṇṭā ajgar nerr asānim ra'acā āsin nunkhāgē bara'ā helrā; ekannē ekannē heddē bara'ālagyā annēm annēm ba'iyān kōhā āṅlālagyā, ā ālas gā khandrālagyas darā ās gahi saṅgē nēhō malā ra'acar; ā kakrō kuknū ghueiyāckā ra'acā, ād iryā darā nerr ekannē ekannē heddē bara'ā lagyā annem annem kakrō, pagānti urkhā darā taṅghai bakkān āṅlā helrā darā nerr bācā "āsin parmōn" bācā ā ganem kakrō nerr gahi pbēnim parmyā, khane nerr ajgut ufrār ufrār asanim keccā kērā, ā khōkhānū ās ejrās darā iryas ajgut manjas darā kakrō gabi nalkhan bujhras, darā kakrō eksan ra'acā asanim uiyas cicoas, khane ās ī katthan parkhācas, "dāhrē ēkōe, hole saṅgē saṅgē ēkkē" darā ās mund bhārē kālā helras. Kānum kānum ond addā dhēr ekan ṭhakbar ukkar ra'acocar. Ār dāhrē ikū ālarin phasta'ālagyar, asanim ās hō ārsyas; ṭhakrū āsin hō asan okkāgē ēḍar. Ār endr nanjkar ra'acar, oṇṭā kūbin patgālī trū aḍar darā ā māiyā piṇṇi aty'ar darā tām kūṭi kūṭi nū ukkar ra'acar darā nik'im bar'or hole ārin majhinū okta'ālagyar darā ār kūbi nū mulkhar kālālagyar darā ār gahi lattī patti jetkā ra'i adin hō'ālagyar; khane ās ārsyas khane okkāgē ēḍar darā ānyar "nīn majhinū okkā." Ās ond kuṭi nū dharacas darā cōcas khane ermar kūbi nū khattrar kērar. Khane ās iryas, "eksa'anim okhōe hole kap'erkē ki okkē" darā. Ās astekī hārī kēras darā oṇṭā paddā ārsyas khane biṇi putyā

kēra, khane ās ā paddānum dērā nanjas darā kumbhrār gu'iyā khatū tauā ne'āgē kēras, endran ērdas kumbhras gu'iyā cikhnār olkhnar darā āsin bācar "innāgā em gu'iyā katū tauā malā innā embai kukos gahi ji'yā kālō." "Ekāsenū" menjas khane ās tīngyas "oṇṭā bēlas gahi tangdā ra'i ād rakas ra'i adi gane oṇṭā kukkos gane pāti pāli bhar ṭōlantā ālar gane beñjā manī darā ād bhar mākḥā piṭi darā ci'i darā innā embai kukkos gane beñjrnā gahi pāli ra'i. Innā eṅgdas gahi ji'yā kālō āṅgē em cikhdam olkhdam." Anti ās bācas, "eṅg niṅdas gahi badlā bēl kukoe gane beñjā kālōn, eṅgāgē ci'ā." Á kumbhras khus manjas ki eṅgdas gahi ji'yā baohr'ō darā ās gē cōdā cār lagyā āsgē ciocas darā ontācas mōkhtācas, ūkhyā khane beñjāgē barāt urkhā. Kumbhras ā nannāsinim saprācas ki occas darā ās ganem beñjā manjā darā biñjyar darā oṇṭā erpānū kidar ciocar. Adhā idhi mākḥā birī adi gahi mu'iti eṇḍotā nāg nerr urkhālagya, adin ās ērdas darā, kukkan othra khane ās kainoiti kukkan khaḍyas ciocas darā nerr ufrāra darā urkhā kēra darā, ād niman manjā kēra darā mund lekḥā āsin mōkḥā pollā. Pairim ālar khonḍrār nitki gahi manjkā lekḥā māran othra'āgē pahē ār nicōt khandra'ālagyar. Ormar ajgut manjar innā endrgē malā tīsgī; urkhar khanegā irbārim urkhar. Anti khōkhānū ās idin iryas "nannar gu'iyā kālō hole cihut ti ra'akē" darā adin ondras darā taṅghai erpā baras.

40. OṆṬĀ LAKRĀ DARĀ ĀLKĤADD.

Ort āli ṭoraṅg kēra kharrā ondra'ā, kharrā hō besīm baggē khakkhrā kēra, ād baggēm mūcyā darā tētrā hō pollā, khane oṇṭā lakrā asanim ra'acā adin ā āli ānyā "ē babu barā'ā tēt'ā" lakrā bācā "endā ci'oe darā paocō" ā āli bācā, "ana babū endā ci'on idigā othā ēkh ra'i, kukoe manō hōlegā beñjon ci'on darā kukkō manos hole saṅgi jōrtōn." Anti lakrā tētā ciēcā. Jok ullā kēra, khane lakrā oṇṭā khākhan menāgē taiyā endr lēllē manjā, āli gusan barcā khano tīngyā "kukoe dim manjā." Baggē ullā kirkī ra'acā, khane lakrā oṇṭā khākhan ērā taiyā, ē'ō kōhā pardyā. Khākḥā iryā darā tīngyā, "akku tanī tanī amm guṭhī undrī" darā. Oṅhon ērāgē taiyā, khanegā khākḥā iryā darā tengr ciēcā "akkū kanyā manjā." Anti lakrā tānim kēra darā beñjā darā ondrā helrā; ondornum ondornum ond addā maiyā darā ḍippā darā

kiyā gaḍḍi ra'acā, asan lakṛā ā kukō'e'n endr bācā “lagē nīn isan kaḍarkā nanao darā ēn attrā bahri urkhā kā'adan” darā ād mūhi mūjhra'alakki ā birim adi gahi khan ba'i nū sagri umblā ciocā, khane ād andhri manjā kērā; khano lakṛā asanim adin mokhā. Anti taṅghai sasrānū kērā darā taṅg sāsan thak'ā helrā “An ayō niṅdā gēgā kalā khanemti khan nunjnā manjā urmi nalakh ukyā kērā, jok ullā khatri sanni eṅsārīn susar nanāgē taiyā'e.”

Adi gahi ānkā lekhā sanni taṅg sārīn taiyā ciocā darā kālō biri ḍahrēnū dhicūā ōrā ḍanḍi pāri “Boṅō'e kō'ē coṅō'e kōe hudin eṭṭā lekh'ā khōlā, guṅgū lekh'ā kukk.” Ā kukō'e lakṛan menjā, “hudā bhātū hu ōrā endr bā'i bhātū?” Ād bācā “endr bā'i, mai gucā'e”; ennem kaikō bēr ā ōrā pārālagyā. Eksan adin mokkhā ā aḍḍānū āsryā darā ā kuko'en kaḍarkā nanāgē bācā darā tān maiyā tarā kērā; mūhi mūjhra'ā lagyā, ā birim malyā tarti umblā ciocā khane ād hō andhri manjā kērā darā lakṛā ityā darā mokhā ciocā. Khane ād sasrār nū kirrā darā taṅg sāsan bācā, “ē ayō majhli hō kērā kī adigē nārīti unguṛ hō ausāndim malā, āṭigē sanni maiyan taiyae ār gahi susār nanō.” Taṅg sās pattācā darā taiyā ciocā. Ḍahrēnū kālō biri dhicūā ōrā ḍanḍi pāri, “Boṅōe kō'ē coṅō'e koe, hudin eṭṭā lekh'ā khōlā, guṅgū lekh'ā kukk.” Taṅg sārī menjā, “hudā bhātū endr bā'i hū ōrā bhātū?” Ād bācā “endr bā'o mai gucā'e,” kērā ki ā aḍḍā nū eksan irbārim ukki ra'acā asan adin hō kaḍarkā nanāgē ānyā darā tān kērā bahri urkhā darā mūhi mūjhrō biri barcā darā umblā ciocā khane ād andhri manjā, khane adin hō mokkhā ciocā. Anti ās sasrār kiryā darā taṅg sāsan bācā sannigē hō kūl nunjāti ufrārā kī kuddi, kōhā dādāsīn taiyā'e malā ra'os ēros kī baros.”

Adi gahi ānkā ād kōhāsīn hō taiyā ciocā. Ās ḍahrē khisārnum kālālagyas darā dhicūā gahi ḍanḍi pārnan menjas darā urmi katthan bujhras darā sōttan cēḍas darā kērā darā ād ānyā, “lagē dādā nīn isan kaḍarkā nanā, ēn bahri urkhā kādan darā ās chāohem darāṅgā hēddēnū kaparkas ra'as darā ekā biri barcā kī umblā lagyā ā birim kukknim passas; ād keccā kērā darā khōkhānū āsan mūhi mūjhra'ā helras, khane taṅgri bagar gahi punan iryas darā kollam manjas darā taṅgyon urmi kathān tiṅgyas ciocās.

41. DĀNO DA'ĪT.

Onṭā bēlas ra'acās, ās gahi mahāl ṭōraṅg ūlā ra'acā. Undul onṭā Dāno da'īt barcā ki ā bēlasin darā bīrin irbārimin mokkhā ciccā. Ār gahi irb khaddar ra'acar, onṭā kukos darā sannī kuko'e. Irbārim bahri urkhar darā cikhuar. Ghōrō menjā “endrgē cikhdar?” Abṛā khaddar tiṅgyar ciccār “Dāno dāṭt embāsin darā iṅgyon mōkhā laggi darā khōkhānā eman hō mōkhā biddi.” Khane ghōrō bācā, “ēṅan kollā darā irbārim ēṅ maṭya argā” bācā; khane ār adi gahi āntā lekḥā nanjar, khane ghōrō ārin occā darā boṅgā helrā. Dāno dāṭt ārin mukḥa capyā darā abṛā khaddarin khēda'ā helrā; khēdnum khēdnum āsā helrā khane onṭā bassar gahi jhundnū enne ba'anum kōrcar “Bassar khoppā hikdi hōlēgā eman bachāba'oe.” Bassar dhēr kōhā aḍḍā nū ra'acā darā Dāno da'īt ārsyā khane addā mundhrā kērā. Anti bassar khoppā ūlā kō'āgē addā beddā kudyā; pollā beddā khane bēsinir kaṭṭā helrā darā tāryā darā ārin ārsyā; khane ghōrō urkhā darā arin boṅgta'ā helrā; boṅgnum ond addā lau laṅang ra'acā āsan ghusyārar; khane Dāno da'īt beddā pollā, backan dhēr gahṛinū khakhyā. Khane ghōrō oṅghon ārin boṅgta'ā helrā pahē asan lau laṅang argāgē manālagyā; Dāno da'īt argā lagyā khane laṅang khacā kērā darā ād ārin khēda'ā pollā. Ghōrō boṅgnum boṅgnum ond aḍḍā dhakarkāti khatṭrā darā keccā kērā. Khane ār ghōrō gahi khebdan darā adi gahi kheḍḍan occar darā kheḍḍan ēret darā khebdan dhāl kamcar darā ār ā ṭōraṅgnum ra'ā helrar, ra'anum ra'anum māk guṭṭhin lauo lauo mōkhā lagyar darā undul ā rājintā bēlas sendrā bēcā kēras, ṭōraṅgnū ās gusan cicc ghaṭrā kērā, khane taṅghai ālarin cicc beddā taiyas darā ār mann nū argyar ki ērā helrar eksan cicc gahi mojkḥā cū'i. Ār ond aḍḍā nū cicc gahi mojkḥā co'onan iryar darā asan ondra'ā kērar darā ayā abṛā bhaiyā bahin gahi erpā ra'acā darā kērar ki cicc nēcar khane cicc ci'āgē bahri urkhā khane ār adin iryar darā tambai urbāsin barcar ki tiṅgyar, “ninghai tatkhā hō adi lekḥā malā jumro'o;” khane ās adigē taṅg dādāsin eḍḍas darā ās gusti taṅgrin nēcas khane ās malā ciccās. Khane ās āsin piṭa'āgē tihā nanjas āsin piṭ'on darā taṅgrin u'iyoṅ, darā āsin bācas “ēṅghai rājīnū uḍḍae kalā ēṅāgē māk piṭā ondra'ā.” Khane ās māk piṭa'ā kēras. Taṅghai ā ghōrō kheḍḍ ēreṭan occas darā ekā bīri onṭā māk maiyā ēreṭ calābālagyas ā bīri onṭā halmān maṭti ās gahi ēreṭ gahi ṭōpinā umblā ciccā khane

ĕrĕt gahi sœrnâ hœ malâ minri darâ mâk bongâ darâ calâ kērâ. Anti âs annem hœ â halmânan ĕrĕt tî tukâckâs kuddas, khane halmân bâcâ “endr lauâ beddae nîn bâ’œ â lekham nanon, enġâ ambâ lauâ.” Âs bâcas enġan bēlas mâk lauâ taiyas khane nîn enġhai ĕrĕt nû umbulkî cickî.” Khane âd bâcâ, “guoâ anti ĕnim bēlas gusan kâdan” bâcâ âs gusan kērâ. Ârsnâ bĕrânû bâcâ “enġhai khessĕr nû pâġâ lagâbâ’â darâ bēlas gusan ho’â” darâ âs ghisyâr nŭtim kâlâlagyâ; kĕras kî bâcas “idin enġan mâk lauâ malâ ciocâ;” khane âs irbârinim ambyas darâ â kukkosin bâcas “kalâ darâ lakrân lauar ondrâ’â, “lakrâ âsin mœkhœ hole adin ĕn u’iyon” âs halmânan bâcas “akkû endr nanon?” Halmân bâcâ, “enġâġĕ nau man gahi onġâ mugrâ kama’â darâ guoâ lakrân lauœt.” Sarnân tâiyas darâ mugran kamoas darâ halmân sanġĕ kērâ. Â tœrangtî nannâ tœrang kĕras darâ tœauk’am ârin Dâno daft khakkhyâ darâ âsin mœkhâġĕ kērâ; dharcâ khane halmân tanġhai mugranti ond mugrâ lauœ. Khane ‘Dâno daft’ “ambâ lauâ, bâ’or endrim bâ’or ĕn nanon ci’on;” halmân bâcâ, “lakrâ lauâġĕ mugran kam’œ.” Adi gahi ânkâ lek’hâ mugran kamoâ darâ lakrân lauar darâ bēlas gusan ondrâr. Anti bēlas ek’am œr tî âsin piġ’â pollas darâ tanġrin hœ oœœ pollas. Khane bēlas âs gane lařâ’âġĕ tœancoas darâ âsin ânyas “lagĕ enġhai darâ niġġhai majhinû lařâ’i nanœt.” Âs ġâ otokh âlas darâ âs gabi phaud hœ malâ ra’acâ, darâ âs halmânan menjas “ekâse nanâġĕ manœ?” Halmân âsin bâcâ, “ĕn phaud khonda’â kâdan” bâcâ darâ â Dâno daft gusan kērâ darâ ânyâ “jetkâ niġġhai sanger ra’anar ârin khondâ’œ!” Dhĕr ekam Dâno da’it gutġġhin khondâ darâ onġâ tuġġrî nû lařâ’i nanâġĕ kērâ darâ urmi Dâno daft gutġġhin iġtâca darâ halmân bâcâ “ekâtara hœ ambkĕ kalâ enġhai bĕgar ânkâti” darâ tân onġâ khoppâ kœœâ darâ tamâsâ iri darâ kukkos khebdâ gahi dhâlan dharcas. Maj’hi nû ijkas ra’as, âũdâ bagġĕ œâr calâbâcar pahĕ onġâ hœ âsin malâ lagyâ. A khœkhânû tām tām kaœcnakhra’â helrâ “i bagġĕ câr munġrâ lagġi pahĕ âsin onġâ hœ malâ lagyâ,” adin halmânan menjâ. Anti Dâno da’it gutġġhin ânyâ “innâ ŕ’œ bagġĕ mœkhâ onġdar â bagġĕ innâ mœkhâ.” Anti urmi Dâno da’it gutġġhi phaud tarâ kērâ darâ jetkâ âlarin dharcâ dharcâ carrâ carrâ mœkhâ ciocâ. Anti â kukkos â râġi gahi bĕl manjas darâ â râġinû râġi nanâ belras.

O.—TRADITIONS AND LEGENDS.

42. RŪIDĀS TĀ KURUKH BĒLAS.

Ort bēlas arā bīri ra'acā, ārgē oņtā eklā taņdas ra'acas. Ā bēlas bhagat ra'acas darā nēt nēg uiyū darā andhrā laņgrā tūthā guṭhiarge ciū khattū ra'acas. Ekam ortar tembā barālagyar, hole ārin nīdī khekā malā kirrā ciālagyas; nik'im oņtā dhibā nēālagyar, hole dhibā eņd ciālagyas, nik'im oņd ānā nēālagyar, hole ārgē cār ānā ciālagyas; nīkim pance aurkā khos nēālagyar, hole ārgē dassē aurkā ciālagyas. Nēkhain hō baccā puccā malā nanālagyas, muhin ērā ērā raibārī hō malā nanālagyas, baccā puccā kaenakhrā hō malā ciālagyas; ās emar darā ullā ullā pairī bīri ciā khattālagyas. Undul enne manjā Dharmes tembū alār gahi mūṭhan dharcas kī bēlas gahi garbē gusan kēras darā bahi gusan ijas kī tembā helras. Khane bēlas uruņg menjas darā urkhas darā bācas, “endrā bēddae je ēn niņāgē oi'on?” Ās bācas “Ānā bēlāyō ēn teņgāgē carmārdan endr ākhōe ci'ā oņgoe kā polloe.” Ās bācas “ēn pollōn ci'ā darā nē ci'ā oņgō eņghai gā urmi ra'i; anti dhēr tembū ālargē ciockan hole niņā ciā pollōn? Neā akkun ēn niņāgē oi'on.” Khane tembūs ennē baggē dhibā nēcas ās ci'ā hō pollā helras. Khane gā endr nanjas, taņghai erpā aḍḍō mekbō mankhā bhaisā hāthī ghōṭō guṭṭhin urmin bīsyas; anū hō ci'āgē malā mani, khane munjā nū taņghai ālin khaddāsin Tīllī erpānū bīsyas darā tān oņtā dōmas guyā bisras darā tembūs gē dhibā ciočas. Ā bīri nik'im khēālagyar, hole dōmārin bassālagyar. Ā ullā nū i nēgdim ra'acā, ār dhēr gecchā gecchā bisirkar ra'acar; āḍgē ērānakhrā hō pollālagyar. Bisirkā gahi dhēr ullā khōkhānū undul ennē manjā bēlasgē taņdas bēmar manjas kī keccas darā kēras mākham mākhadim keccas. Mākham dōmar gusan bassāgē cōḍor kī hō'ā helrar. Ā bīri bīri khōkhā oikhnutī kalā helrā. Adhā idhī mākha dōmas gahi erpā ārsyar darā mēkhā helrar khane urb dōmas cōcas darā adi gusan dhibā nēcas, khane adigahi bakhrānū taņghai urbar ciockar; ās dhiban cōcas darā ā bēl jōkhāsinim dōmas bassāgē cōdas. Ās ciockan dharcas kī ārgano masrā kalā helras. Dāhrēnū adi gahi oikhnan menjas kī āsgē sōggē lagyā darā adin menā helras, ennēgē ās adin lakhā pollas, bisirkā ullanti

ērāhō mal nakhrkar ra'acār arā Tilliyār lekham adi gahi kicrī hō marakhkam ra'alagyā; ād hō cikhnāti lakhā pollā, ās hō hēbqērkā ālar lekha ethralagyas, āōge ās menjas khane ād hō cikhā cikhā urmi katthan ōrenti tingyā; ās menjas ki tār hō cikhā helras darā cikhnum cikhnum bācas, "ēnim ra'adan." Khane irbārim khūb cikhā kalparā helrar. A birim ōnghon Dharmēs timbū ālar gahi muthān dharcas ki ityas dāra ār gusan kēras ki bācas, "nim ēngan khūb lōla nanjār ki mānōkar, āōgē ēn hō nimāgē dau ci'idan" bācas ki keekā khaddāsīn ujttācas darā ānyas "kāla i Rūidasīn hōar ki nimhai dim rāji manō." Antile ayaug bang guthyar khaddāsīn occar ki kērar darā taugdas gahi nāmeti Rūidās nāme ōnta punā gaṛhen kamear ekdā innā gūṭi rai; antile dhēr ullā rāji nanjar darā kōrim keecar.

43. CIC CĒP.

Hullō birī ōntā kōhā nād ra'acā, ād ālar gahi kānā barnā dāhrē nū ānglki ra'alagyā. Ād kōhā tuṅgrī lekha kōhā ra'acā; adin ballālagyar āōgē adi gahi bai nū kōrālagyar; cōdā ālar ā dāhrē nū kālagyar āōdā ālar malā kirrālagyar. Khane Dharmēs ānyas "i dāhrē nū dhēr ālarin nitki nitki kānā ērdan anti ōntā hō kirnā malā ērdan." Antile Dharmēs ārin beddāgē ityās. Khane kōhā mudda'in iryas cōdā ālar ā dāhrē nū kānar ār ormar ā nād gahi kūl num kōrnar. Khane Dharmēs ālar gahi muthā nū manjas darā ōnta kōhā adqō nū nau nau man gahi cnd balaman laocas ki kēras; ād ārsā helrā, khane; "arē bandā adqō" bācā; antile ā nād gahi kūl ōlā kēra ki ōntā balamankiyā jobōā darā ōntan maiyā jobōā; khane ā nād keocā kēra; kittā helrā khane adi gahi gamkārnā merkhā gūṭi ārsyā. Khane Dharmēs ānyas "idin ciē trū malā bass'on khane dhēr ullā gūṭi gamkārō" bācas ki ciē taiyas, ciē tainanti mund halmānan ānyas "āna bhagnā ēn nād bassāgē ciē cēp taiyon, ād ōlō darā ciē sagrō, adrā lagā, helrō'ō hole damuān dhokkē hole ēn cican tēbo'on." Antile Dharmēs ciē cēp taiyas darā ā nād ulliyā darā urmi khēkhēl nū adrā laggā helrā. Halmāns ōntā tēlā man nū khōb tēlā paṅjki ra'acā adinin mōkhānā lōbhras kēras, damuān thōka'āgē mōdhras kēras; ciē adrā lagnum urmi khēkhēl bindrā kēra. Halmān gahi mochā endrā jholrā kēra. Khane halmān taṅghai mochan tēlā mannnū nirgrā khane tēlā man mōkhārō manjā darā innā gūṭi ennem lakka bāri ra'i. Ānti sātise rāji darā sātise rājinta ālar darā urmi ālō ulyā; ā birim bhayā bahini

sirāsītā nāl nū kakrō latā nū kōrcar ki cīcanti bachrar, khōkhānū Dharmēs “caṭīra” “bhaṭīra” “tīlkā” “lodhā” allan oas ki sirāsītā nāl nū kuḍḍā kēras, endrā hō malā khakhrā urmi ullyā kērā; ekā aḍḍānū bhayā bahin ra’acar, ā aḍḍānū allā gutṭhi bārnum bārnum ārsā helrā, khane abrā khaddar kakrō latā nū kōrāgē kālalagyar. Dharmēs iryas ki ānyas “ambā eloā, ambā eloā” bācas khane latānū malā kōrcar. Anti Dharmēs ārgē bihini cīcas darā ānyas “akugā bihni khakhrā i latānum nim ra’ake” bāca’s anti Dharmēs tān kēras; aulantim dinki dinki Dharmēs ār gusan kālā barā lagyas. Antile abrā khaddar jok jok pardyar khane Dharmēs oṇṭā dhingran ār gusan oas ki ā kukosin ānyas “idi babū ort dhingran ti i pakhe oṭkē ort ā pakhe oṭkē, nin dhingran ti ā pakhe ambkē kalā” bācas ki Dharmēs kēras. Khane abrā khaddar Dharmēs gahi ānkā lekḥā dhingrā gahi ā pakhe ort i pakhe ort oṭā lagyar. Anti khōb kōhā manjar khane undul ā kukos dhingran kaṭyas khane ā kukoe ekh manjā darā ār gahi khaddarin saṭise khēkhēl nū nindyar ār gahi bārenū oṇṭā ḍanḍi paṇnar: “Bhayābahin purukhār koe; sirāsītā nālenū ra’anar, kakrō latā erpā koe: sirāsītā nāle nū ra’anar.”

44. LODHĀ DARĀ ASSUR GAHI KHĪRĪ.

Bārā bhāi Lodhā tērā bhāi Assur ond ullānū kūṭi dhukalagyar, khane mojkḥā merkhā nū argyā. Adin Dharmēs sah’a pollas darā dhicuan manā nanā taiyas; khane ār adi gahi ānkān malā pattācar ki ā dhicuan ānyar, “i sār dhicua manā nanā barcā” bācar ki adi gahi kholan sārī ti dharcar, ā birim dhicua gahi khola khambhā lekḥā manjā darā innā gūṭi annem ra’i, ā khōkhānū baklān taiyās, khane adi gahi khēsrān sārī ti dharcar ki natagyar khane baklān gahi khēser digḥā manjā darā innā gūṭi digḥām ra’i; annu hō ār malā pattācar; ā khōkhānū kerkeṭān taiyas; ād barcā darā manā nanā helrā, adi gahi katthan hō malā menjar, baakan adi gahi nartīn sārīti pēdkḥar aulantim kerkeṭa gahi narti gusan mokhārō manjā darā innāgūṭi mokhārim ra’i. Antile Dharmēs manā nanā hāroas darā tānim kḥārā khudrū kukos lekḥā manjas ki barcas darā ār gahi kūṭi dhuknā gusan kēras khanegā endran ērḍas bārā bhāi Lodhār darā tērā bhāi Assurar mukkar bāri kūṭin dhuka’āgē lakkar ra’anar, khane kḥārā khudrā kukos ārin ānyas “nim ekāse kuṭin dhukdar darā pannā cāre malā bi’i, engān kūṭi

ulā kōrā ci'a" bācas ki kōreas. Kōrnānti mund ānkas ra'acas, "cie khōb handkārō'ō hole punnā āri nū khēnā amman ondarkē darā eohkē" bāckas ra'acas. Khane cican darā kuilān kūtinū sajjar ki khōb dhuka'a helrar arā cie khōb handkārā helrā, khane punnā āri nū khēnā amman ondrar ki echa'a helrar ki dhukā lagyar. Annem annem urmī kuilā ōlā ōlā eind manjā; khane kūtin calkhar khane Dharmēs khasrā khudrū manjas ki kūti nū kōrckas ra'acas ās sōnā rūpā trū khōb jhabrāras ki urkhas darā ārin anā helras, "ērā gā nim ekāse poldar dhukā, ērā ēn akkun bēs bēs ālon bidkan ki jhabrārckau darā urkhkan. Akkun nim hō khakhdar, hole lagē kūti nū ormar kōr'a nimhai mukkar dhukōr" bācas khane abrā bārā bhāi Lodhā darā tērā bhāir Assurar hō ormārim kūti nū kōrear. Khane ār gali mukkar kūti nū kuilān darā cican nindar ki dhuka'a helrar, cie handkārā helrā khane ār ōlā helrar darā ūlā ūlā kār kōēr manā helrar darā uparārā kacār'a helrar, khane Dharmēs āndas "khōb dhuka'a akkun ār kacnakhrā'ā lagnar baggē baggē hō'āgē," khane ār gahi mukkar khōb dhuknar cōdā ār uparārnar āūdā adkō capuān dhuknar. Khōkhānū urmī kuilā ullyā ki eind manjā, khane kūtin calkhar darā ērnar gā ormar ullyar ki eind manjar; khane ār gahi mukkar āsin dharcar ki malam kālā ci'inar darā ānnar "nim emhai mētārin thakackae darā kūtinū dhuktackae darā eman niūgāgē pōsnā manō; akkū niūgan em malā kālā ci'om" ba'anar ki āsin mallam ambnar; antile Dharmēs hārcas darā abrā mukkārin ānyas "akkū nim tōraūg nū kālār ki kaisaigō khopā manā, hole nimāgē onāgē khakhro'ō" bācas ki pēsās; khane abrā mukkārim tōraūg nū kirkī darā kaisaigō khopā manjār; āūgem akkū guṭi ālar tōraūg kānar hole kaisaigō khopānū arjhbārnar; ād ār gahi khedḍan khāsi ki khēs urkh'i. Dharmēs bār cickas ra'ādas āūgem ālar karam ullā kaisaigō khopān darā tēlā khopān saūgem gaṇnar darā gaṇ'ō biri arkhin bhel mūnō jhāran adi maiyā tundnar ki kabōi khāl nū gaṇnar kā rō'ā khāl nū gaṇnar.

45. KURŪKHAR GAHI RUIDĀS TĪ BOŅGNA.

Hullō biri Kurukhar Ajab gaṇnū ra'acar aiyaṅti boṅgar ki Hardiban barear; cō ullā guṭi ayā ra'acar, ānun ti boṅgar ki Pipripāt barear. Aiya ra'acar; aiyaṅti boṅgar ki Ruidās nū ra'ālagyar darā kōrem kōrem onālagyar.

Antile khōkhānū Kurur gane lagānakrā manjā, khane khōb laṇcar darā adin iklam hō harāba'a malā cicar. Khōkhānū ārgē endr hō ōr nanā pollar, khane oṇṭā māhrā mukkan gāisi lagabācar ; ā mukkā ullā ullā dudhi bisā gē Rohidās nū kālālagyā ; dhēr oān ti kālāgyā āṅgē ād siyanti urmi nēgcāran akkhi darā irki ra'aoā ; ār gahi majhi nū ennē nēgcār ra'aoā : Ār saṭṭē rājintā ālar oṇṭa candō darā oṇṭa ullānū khaddi manālagyar, arā khaddinū urmi erpānū dhēr dhēr jhārā lada'ālagyar darā arkhin hō kam'ālagyar ; khaddi ullā kbōb ōnā mōkhāllagyar darā unkhā unkhā ormar keekā lekhām manar kālālagyar ; adin māhrā mukkā irki ra'aoā āṅgē Kururin ānyā “nim ārin auhāri ullānū harāba'a pollar,” khane ār menjar ki ānyar “anti ekā ullānū ārin harāba'a oṅgom,” khane ād ārin ānyā “ekā ullānū khaddi manō aullā kāor, hole ārin harāba'a oṅgor,” khane ār khaddi manjar ki jharā darā arkhin ondar ki khōb unkhayar, khane Kurur tamhāi gohondan ondarki barcar darā Rohidās rājīnū kōrcar ; ērnargā ormar unkhayar ki keekā lekhā manjar ra'anar. Antile Kurur Kuṛukharin lauā piṭā helrar, khane mukkar ērnar mētar ormar unkhkar ra'anar arā dokhar barcar ki ormā mētarin piṭālagnar, mukkarim kareyā oōc oōc tuṛsin darā manan dharcar laṛā helrar darā Kururin harāba'a malā cicar ; anti māhrā mukkan ānyar “nin eman ṭhakaoki” bācar khane ād ānyā “thū thū nim mukkar gane laṛa'a poldar,” khane ār ba'anar “nin ānki racki khaddi ullā ormar jhārā arkhi onnar ki keekā lekhā mannar bācki, okhō unkhayar, ormargā ērdim laṛnar,” khane māhrā mukkā ānyā “nimgano laṛnar ār mukkar talnar ār gane nim laṛā poldar,” ār ānyar “anti kareā gā cōckar ra'anar” khane ād ānyā “mukkarim kareā cōcar tūṛsi darā manan dharcā dharcā laṛnar nim eṅghai katthan malā pattā'adar hole ērā kālkē kaṇḍarkā nanōbiri ekāse mūhin mūnjhurnar oṇṭā khekhā trū mūhi mūnjhurnar hole gā mētar hēknar kā eṇḍānim khekhātrū mūhi mūnjharnar hōlegā mukkar hēknar,” anti joḥa'a helrar, khane gā ērnar mukkarim kareā cōckar ra'ānar darā eṇḍānim khekhātrū mūhin mūnjharnar ; antile akkar ki kiryār ki Rohidās nū kōrcar darā lauā lauā piṭā helrar. Ābirim ortos nijaryas darā boṅgā helras ; buāgnum buāgnum Nāgpūr nū barcas ār āsin khēdāba'anutim ondrā helrar ; ā biri Nāgpur nū Mundā bha'ir ra'ālagyar ār daṅgrā passkar ra'acar darā daṅgrā aḥṛān mōkhāgē khondrkar ra'acar ; ā biri Kuṛukhargē janai ra'aca āṅgē ormā mētar janai tangālagyar, ekā ortos Nāgpur nū boṅgkāsīm barcas ās gusan hō

janai taṅgkâ ra'acâ; boṅkâsim â ðaṅgrâ muncurgusan barcas ârin ânâ helras, "engan bachâba'a bhairo, engan bachâba'a bhairo;" khane âr ânyar "ninghai janain hebrâ darâ emhain mōkhâ hōlegâ ningan bachâba'om, ninghai janain malâ hebroe darâ emhai ðaṅgrâ ahraṇ malâ mōkhoe hole gâ malâ bachâba'om." Khane âs elenâ tru taṅghai janain hibryas ki ðaṅgrâ ahraṇ hō mokhas cicas antile âr asin khēdnum ondra'a lagyar; âr ârsyar ki ânâ helrar "ijgōnū ortos boṅkâsim barâlagyas âs nimgusânim barâlagyas, âsin nim eksen nūḍkar?" Khane âr ânyar "nēhō itrâ malâ barcar, ērâ sai isan gâ emhai âlarim ra'anar," Kuṛukhargâ janai taṅgnar ērâ se nekhai dim ra'i hole." Khane ērâ kudnar khane nekhai hō janai malâ ra'acâ, khane âr kērar. Antile âs Nāgpur num ra'âhelras darâ âs gahi khaddarin akkū Nāgpur nū baḥkar ra'anar.

46. KARMĀ DARĀ DHARMĀ.

Karmâ darâ Dharmâ nāmē irb bhaiṛ ra'acar. Dharmâs khulukhrī nanâlagyas, baekan Karmâs malang lada'âlagyas. Karmâs malang lada'a kēras khane Dharmâs taṅghai erpatm bārir saṅge bhādō caudō gahi ekādasi ullâ nū karam târyar ki ondrar darâ cālinū gadḍar ki kīrâ amm onkā nemhâ ti âdi gahi nēgoâr nannar, âdi gahi mundbhāre pārnar bēcnar. Â birim khardkâ kīrâsârkâ Karmâs hō barcas darâ cālinū ðahūrâ gadḍkâ iryas darâ menjas "id endrâ tali?" Âr ânyar "Karam gōsâi tali." Âs kadrâras darâ bâcas "ort Karman ên, nannâ ekâ karam isan ra'ō." Caḍḍas ki, hibriyas ciccas. Anūtim Karmas gahi kaprē bagrârâ, pahē Dharmas gahi nalkh pard ki kâlâ helrâ. Âs kīrâ manâ helras darâ âsgē onâgē hō mal khakhra'a helrâ. Undul Dharmas gahi rōâ idnâ ra'acâ, khane Karmas taṅghai paccōn ânyas "ana paccō gucâe innâ gâ namhai guṭyâs gahidim ra'i, ên birâ chit'on nin id'ōe hole pachait gâ cior." Irbârim kērar darâ âs birâ chitâdas, âd id'i. Put biri Dharmas ormârin pachait onâgē eḍḍas, pahē irin malâ eḍḍas, "eḍḍâ bar'or" ba'anar ki pāb êrnar pahē malâ eḍḍar. Karmas kadrâras darâ taṅghai paccōn ânyas, "an paccō gucâe nin ekâ uḡgō iddkī adin cad'ōt oi'ot, ormargē ciocar naman endrnâ malâ eḍḍar." Âd kērâ darâ tamhai iddkâ uḡgōntan caḍa'a caḍrâ hebrâ helrâ. Idi gahi khōkhānū Dharmas gahi âlar onghon barcar ki iryar ki âdin ânyar "nin ekâ urti hik'di?"

Ad anyā “ēn Karmas gahi āli taldān” ar bācar; “nīm endrnā iddkā rōan carḍar!” Ar bācar “em irbānim tāu iddkam, eman pachait onāgē ēḍḍa’a hō malā eḍḍar.” Dharṃas gahi jōkhar anyar “nimhai kaprē baḡrārā nīm karam gosātn ōhmā malā nanjkar, nīm karam gosātn gahi ōhmā nannōr hole nimhai kaprē paltārā’ō.” Khane Karam Gosātn beddāgē kēras. Kānum kānum kharā kīrā sārkas ra’acas. Onṭā dumbārī mann nū khanjka iryas kī kēras. “Onṭā dumbārīn mōkhōn” bācas kī carṇyas darā ērḍas gā aiyā poegū ra’i. Malā mōkkhas, hibṛiyas ciccas. Kānum kānum ajgut kōphē ammōnkā sārka, ra’acas. Anti ērḍasgā ort māhrās dūd’hi binā binā jūtan ōpḍas, ās gusan kēras darā anyās “ē bhai engā tanī kunā dud’hi ci’ā kharā ammōnkā sārkan ra’adan,” māhras ōnāgē ciccas, onāgē bai gusan oas hole ērḍasgā ad khesō manjā darā kērā, adin hō malā ōndas annem hibṛiyas ciccas. Kānum kānum ērḍas gā Gaṅgā nīndkī ra’i darā ā pakkhē karam mann ra’i. Ās mōkhā helras, “ē Karam gosāi barā’e ēng gusan; niṅgan hibṛikan aulantin oṅghai dasā baḡrārā aūgē niṅgan beddā barekan. Innāntim annem malā nanon.” Karam Gosāi anyā, “ēn niṅgusan malā kāōn, hō’odae hole nīnim bararkī oṅgan cōnhāti cōḍa’ar kī ho’oc.” Khane ās amnū helras darā khane mulkhdas khane urkhdas, annē annem ajgut gahṛi nū ārsyas kī adin ollagyas kī cōḍas darā ondras. Aulantim ormar cān cān Bhādō gahi pun’inti ulmund mundim Karam Gosāi gahi ōhmā pūjā nannar darā Karmās gahi dasā|hō paltārā darā urb manā helras.

D.—DESCRIPTION OF KURUKH CUSTOMS AND USAGES.

47. PACBĀ ĀLAR.

Orṭālas undul bemār manjas kī keccas kēras; khane āsin bassāgē masṛā oocar darā basyar ciccar; antile putbiri dāli mandī oocar darā sōrā patgāli gutṭhinū khattā khattā uiyar ciccar, enne bācar kī erpā barcar; “hudī pacbā ālarō nimāgē ciar kāldam, mōkhkē ōnkē darā ra’akē.” Iti ort ālas bācas “pacbā

álar önnar mökhnar ba'anar adin en era kálon," bácas dará kēras dará masrā gustá onta maun nū argyas dará era helras; mákhā mañjá khane endr erdas, pacbā álar urkhar dará kachnakharar kachnakharar dará khatrnakrá mökhnar önnar. Khane ort pacbā álas bácas "aná harō, ortos gē gā mödharkar;" ár bácar "dēkā?" Khane ás bácas "adā mann maitas gē" khaugā ormar era helrar; khaugā ás ittyas capyas ki boṅgā helras dará erpānū kēras ki ba'ahelras: "māuim harō pacbā álar ujjnar dará khatrnakhrā onā mökhālagyar, adin irkan ra'adan;" anti keckas gahi bhais ányas "bhōjē gā bākim ra'i, igē undul ás gahi nāmeti ontō'on ci'on." Aulanti keckā taṅg bhais tamhai erpā mákhā mákhā barāhelras; khane ekā biri ormar cūtnar ā biri álar lekham ēknūti bardas darā tamhai allā hō malā bhūki pahē ekāse ujjnā ra'acas ā biri ás gane leṭheṭ ki kudki kuddālagyā; annem manālagyas ennēm dinki bardas khane jōhā helrar ki eacem ērnar āsin talyas; khane dharā beddā lagyar, hole chayā manar kálagyas, erpanū hō bali latanti kōrālagyas darā mundantā lekhā āl man'ar kálagyas. Antile ōkkā kā cūtā kā ijkas rālagyas hole āsin dharā beddā lagyar; khane cūdem bali latanti kōrdas kálagyas, ennēm ekā gūṭi malā bhōjē nanjar ā gūṭi barālagyas; antile bhōjē ás; gahi nāmeti nanjar; khaugā aulanti malā barcas āḡgē álar ba'anar "ekā gūṭi bhōjē malā nanor ā gūṭi ár āse nannar;" āḡgē bhōjē nannar darā pacbā álar ujjnar ba'anar ki parb tihānū asnā kienar darā khēkhēl nā arkhiḷ kā bōro' tundnar, anti mökhnar darā onnar.

48. KARAM PARAB.

Kufukhar gahi majhinū Karam ontā kōhā parab ra'i, adigē mūndim tim nahā mannar ki samā nannar; ondrkā khaī gutṭhiyārā mundim naihārnū āṣṭ'āro'ō cior. Id Bhādo candō gahi ekādasi ullānū manī. Karam āṣṣnantī āṭh ullanti mund jauā khopnar, adin calkurnū erpānū khopnar darā ullā nitki bālkā amm chēchra'ānar adin parbb ullā mējherā gē; ikā karam gārner adinti mund ullā khurti bīrt dālī injō darā rakam rakam gahi arkhā kamnar darā aulā pakkā urucniṅga'a onnar, igē pairinti gā ubusnā manō; arā ennem kukkō kukoe khaddar darā jōkhar pellor hō nē ubā beddnar ár ubsnar. Karam gararnanti mund mákhan sanjōt ba'anar. Pairi bijgharin tim bēcēgē nádōar, darā pairi biri tim jhanā dīndā khaddar

karam tārā kánar, pahē á ganem malā tārnar kánar ki asánum khápnar,
 “emhai karman nēhō ambnar khaḍnar neka’á” bácar darā paddā nū ra’á
 ubsur bīrī dū pahar mannā gūṭī ákhrā nū bēcnar. Bēcō bīrī khēl sōykō jhájh
 jhálī singār nanjar bája assnar. Ársō bīrī manjá hole bēcnantī udrára’or taṅga’á
 taṅga’á erpá kánar. Bēgar kanḍrká nanam nīdī jhará amman eklā ōnōr. Antlē
 karam ondrá kánā bērá manjá hole jōkhar assná bája darā singār ghughrī caūr
 darā kicrī hōor’ ki ká’or darā pellar hō isung sindrī hō’or darā ormá jōkhar
 pellar sert’o emná khajrná aḍḍanū kanḍrká nanōr em’or khajrōr ki bēcná aḍḍá
 nū kálor. Aulá khōb rījh nanōr darā tamhai urmī attná pundūrnān attōr darā
 bēcōr. Eō gahṭī karman ondrōr ki malá bar’or, á gūṭī bēcnum ra’or. Karam
 ársyá hole puná ubsurim karam nū sindrī cōto’or darā baggē nēg cār nannar.

Nē nē pūrnaridāto cutṭe kollorká bári attrá ittrá bōngor nakhrkár kuddnar.
 Bīrī putbīrī karman ormar majhyáckar tiná debbá assnum párnūm bar’or darā
 ákhrá nū gar’or ki urung bēcōr darā taṅga’á taṅga’á erpá kálor. Ará ortosin
khápāgē asan uiyōr, ásgē onṭá jhará ci’or, dará jhára’ gūṭhī ōnōr dará ákhrānū
khondōr dará assá párá párá ukká bári mēkhuar. Kuk’ōe khaddar puná
 baugi nū ekdan karam dōṇō ba’anar aiyá onṭá billin kisgō attkhati
 kullnarkī ondrnar dará karman ond bērá kīrnar ki taṅga’á aḍḍanū okknar.
 Ormar khondnar khane onṭá manci dará kullá ondrnar ki níkim cān cān khīrī
 teṅdas áš manci nū okkos dará kulláti ekh manōs ki khīrī teṅgá helrōs.
 Khīrī munjurkantī ormá ubsu kuk’ōe khaddar á khīrī tiugusgē alakhrá
 isung mási ci’inar dará ormar urung bēcōr ki taṅga’á taṅga’á erpá kálor.
 Antle asmá, bōrē, arkhī onar mokhar ki ōnghon bēcá bar’or, makhle urung
khandnar ki bijta’á gūṭī nálnar bēcnar. Nanná ullan parná ba’anar ánu
jōkhar caḍ’or dará jōkhar pēllor mojrōro’or ki bēcōr; parná ullá elkhṛná
 bērá gūṭī bēcōr sannī ká kōhá ormar dará mal ubsur aḍḍō mankhá tará kálor.
 Putbīrī manjá hole karman caḍ’or dará mund naigas gahī panbharás gahī
 mahtos gahī erpá kutt’or. Anne annem saṭse paddānū khūṭ khūṭ nū assnum
 párnūm kuttá’ānar. Urmī gusan pūreá hole assnum párnūm bōháb’āge kánar.
 Bōhábā’ō bīrī urmī atkhān cōkhnar dará kakná gūṭhī endrá endrá taṅga’á bári
 amnū hebernar ci’inar dará kanḍrká gūṭhī nanor; khed khekhān nōrhrōrki
 ásan alkhṛá gūṭhī mōkhōr dará kuk’ōe khaddar gahī palkhanjō ra’ō adin
khadd kamnar. Antle taṅga’á taṅga’á erpá káor ki jhará asmá mandī amkhī
 ōnōr mōkhor.

49. KURUKHAR GAHI JATRĀ KA'ANĀ.

Kurukhar gahi majhi nū jatrā ka'anā khōb manī. Nik'im Kurukharim kā Khaṭṭarim gahi majhi nū khōb urb manjar darā taṅghai ōhmā cō'dā bidyar ār jatrā lagāba'anar darā jatrā cō'āgē tanhai khurjiā hō ūthāba'anar. Ār paddā paddantā ālarin oḍar ci'inar ki ārgē tikhil dālī, arkhī, bōḍē mankhā ōnā mōkhāgē ci'inar. Anti jatrā ullā jatrā ṭonkā nū nād pūjā nannar ekāti laucnakrā ambān manānekka'a darā ormar bēs bēsīm erpā kirmarnoka'a, igē nād gē dāre ci'inar. Akkugā ennē jatrā gutṭhi Kurukhar gahi majhi nū dhēr ra'i darā abrā nū hō ekdā ekdā gā khōb naujadi ra'i, idatō Muḍmā darā Gutuantā jatrā abrā ullā darā mākhā hō lagi. Neḍḍā ullā nū Kurukhar jātṛan cōḍnar darā mākhantīm ullā biri adhā biri gūṭi khōb bēnar. Antile udhrār-narkī mandī ōnā ka'anar, darā mandī onnarkī erti biri mukkar mētar khad-darin ho'onarkī jatrā gē urkhnar darā jōkhar tām gane bairakhī, tōpor, khēl, damuā, jhājh, sōēko, dhōl; dhāk, peṇdre, bāk, tiriyo, murli ho'onar ki ka'anar. Ibrāgā urmī surrā saprau tali, ormar ibṛan hō'a oḡnar darā nēkhai pāṭi ra'i ār kārā bairakhī rampācalpā, kaok gahi lakrā, aḍḍo, siṅbahādur, mākmarg, teṅgrā, kullā, injō, gōḍo darā temdāng darā endran endran jējētā argnar. Ibran nik'im punā kamnarkī jatrā ṭonkā nū argnar hole khōb launā manī, darā jiyā kānan hō balnar annem laucnakrnar darā jatrā ṭonkā num sendra tonkantā khisan khettnar. Ibrā metā likhekā urmī saprau Kurukhar ho'onar ki jatrā ṭonkā argnar darā asan āṣnar ki oṅhon hohkāri nannūti jatrā ṭonkan kindrārnrar, antile taṅga'a taṅga'a buhī maṇḍnar ki urmī bairakhī gutṭhin majhi nū uinar darā ormā jōkhar pellar dharnarkī ḍandī pāṛā pāṛā bēnar. Biri puttobiri ormar udhrār-narkī nē gā pāhi ka'anar nē gā erpā kirmnar darā paddā barnar ki jākhṛā nū hō adhā mākhā gūṭi bēnar; arā aulā khōb bōḍe arkhī onnar darā pāhi ērāgē ār gē khēr, kiēṣ piṭnar darā ondā mōkkantī pāhiar erpā kirmnar mak'le ullend gūṭi hō pāhi onnar.

60. KURUKH BEŃJĀ.

Pūse anti Māghe candō nū Kurukhar beñjrnar. Mundā beñjanti mund boñju'ru kukkos gahi tambas pāb id'us gahi lēkē ok'am paddantā ek'am ortos gahi taṅḍan ānta'adas; ās kādas arā kukoe gahi taṅgyō kā tambāsin mendas,

“ek'am tarti i ninghai kukoe ge ārsor hole bēcor kā malā?” Antile kukoe gahi taṅgyō tambā ānnar “ek'am tarti idnam ārsor holegā kukoen bisom.” Khane pāb'id'us enđ tartā kathā guthin atrā itrā ho'odas ondrdas anti enđ tartim kathā ukkī hole pāhī gē kānar barnar. Kukkos kā kukoe tartile kālō biri ālar sagun innum kānar, atti ār ērā anti akh'hā beddnar īr gahi beñjā thaukam manō kā malā. Kānum kānum eksa'anum chucchu kā coṭṭo keekā khakhor kā ēror hole ba'anar “īḃar gahi beñjā dau mal manō” pahē annuhō beñjro'or hole kukkos kā kukoe nid'im cādē gā khēcor kālōr, i cādē ībrar ambarnakhrnar. Mundā kālō biri murkhur dhicuan mennar, hole ba'anar “idgā anthan dau sagun manjā,” itti ār orgnar “i punā khai khōkhā nū oṇṭā narmiyā, dhirijā, conhā anti nalakhnanu āli manō.” Pābe nū eksa'anum māḃā bassnan ērnan hole hō ba'anar “īḃā punā biñj'rur gē kharā dau tali,” ār ghokhnar “īḃā kukkō kukoe gahi punā kundrnā manālagi, īr īrbārim pacnā gūṭi juṛi pāṭi ra'a oṅgor. Erpā ārsakanti barōbiri endran endran pābe nū menjar kā īryar abḃā guthi teṅnar arā mennar. Punā pāhiyar gahi barokō biri amm aṛi khottro'o kā billi tēbro'o hole hō “sagun bēs mal manjā” ba'anar ki kaenakhrnar, mundā ennē malā manō hole gā daulem onā mōkhāgē ci'inar. Ar pāhiyāria khedḃ nōrhnar anti khedḃ nurhu āli gē pāhiyar oṇṭā dhibā ci'inar. Khōkhānū kukkō arā kukoe tartar ond addā num oknar darā kaenakhrnar. Pāhiyar gē arkhi ondrnar kā erpānū jhārā tundnar, antile ormā mukkar mētar onnar mōkhnar, kukkō kukoe gahi bārē nū mennar arā teṅnar. Gōtr enđ tūrtādim oṇṭam manō hole gā beñjā malā cienakhrnar. Ar orgnar “īḃargā oṇṭā erpantā talnar, īr gahi beñjā ekāse manō īr īr'barim ond kūliyar manjar,” mundā nannā nannā gōtrantar gane beñjā cienakhrnar. Kukko arā kukoe gahi kundrkā cān guthin mennar teṅnar. Enđ tartarim pattārnar hole pattārkā gahi cinhā ēd'āgē enđ tartā khēppar co'onar arā samdhī samdhī ba'anum bāpin dharnar antile eōkhon emsernakhrnar anti oknar. Ondkā okkā khōkhā taṅg'a taṅg'a erpā kīrnrar kānar. Enmem beñjā ergō mannā gūṭi enđ tartim pāhī ka'anar barnar, beñjā gahi ullan cājnar. Pāhī edkā kukkos tartile hō erpā arā kukoen ērāgē ālar kānar, ār hō sagun guthi cnum kānar pābe nū urnidim kōre kōrem manjā hole kukoe gahi erpā gūṭi ārsnar anti kukoe tartar hō ārin khodḃ nōrhnar arā pāhī khōjnar. Ibirim dālī dhibā gahi kathā othornar, ābirim enđ tartarim anā manā alkhna gahi kathan kaenakhrnar. Kukoe tarta khēppar mennar anti kukkos tartā khēppar teṅnar.

Kukoe tartá kheppar: “Nim eká ortar taldar, eká tarti barekar, anti endran beddar, em niman baldam.” Kukkos tartá kheppar; “Em khará geohanti barekam, gollas gahi cirkhi ondrkam be'edam, puttibiri iyá ářskam, i paddá nū ha'i i erpānum emhai ontá osar bachiyá kanyá kōrcā, em irkam, ad cōdā cōdā ulanti ibsirkī bi'i innā em adin iyá kħakhom.”

Kukoe tartá kheppar: “Anti niŋghai osar ekāse ra'i, kħēsō ká mokhārō ká pāndrū endr adi gahi marag hō ra'i, nin adin akh'a oŋgor?”

Kukkos tartá kheppar, “Ha'i, mānim em adin akhdam, ad enghai dim tali.”

Kukoe tartá kheppar, “Akkun endr ā osar gahi mulli ci'a oŋgor, em adin bidkam, pōskam be'edam, adi gahi khará baggī dhibā manō,” ba'anar darā “bisoy eŋd doye, ká bisoy eŋd ūrū ká'ond bisoy doye rupiā ba'adam” ba'anar.

Ennem kaohnakhrnum, alkhnum dhiban etta'anar arā pāce rupiā dālī dhibā manī, adan hō doye nākhē annan oŋtā rupiā kamnar, idi lekħ'a nū rupiā nākh anti so'e annā manī, anti idim Kuṛukh benjā gahi dāl dhibā tali.

Benjā ullā hedde bar'i hole kukkos gahi tambas kukoe gahi tambas gusan pāb'ed'us ti ānā taidas, anti ās mendas “benjā iklā manō?” Khane kukoe tambas teŋgdas “eŋgdā hannī ullā kundrā anti āulā adi gahi benjā mal manō,” anti beŋjrkā kħōkhā tainā ullan hō mundim cājnar arā ānnar “i ullā taiyā gē thaukam manō, ad dau mal manō.” Ibrā urmī manjā ā kħōkhā nū barāt kālāgē saprārnar. Beŋjā kālōbiri jōk jharā amm kħēkhēl tuŋdnar paobālgē, antile khusmārnā gahi cinhā gē kārśa cōdnar, kánanti mund uṇuŋ cālīnū assnar, pārnar, nālnar. Kārśa nū oŋtā kħaj gahi bhanḍā tali adin khes gahi bāl ti tessnar, pūp mējhna anti orot mēt arā āli adin kummu darā, naltā'i, antile barāt kālī. Beŋjr'ū kukkos anti oŋtā khaṇḍā anti oŋtā firin ho'odas arā káadas; ibṛāg mēt arā saūgiā mannā gahi oŋtā cinhā tali. Beŋjā ālar paddā gusan barnar hole kukoe tartar hō nālnutim urkhear anti eŋd tartarim ond aḍḍā num kħoōdnar, arā nālnar, asan uṇuŋ paikī dēgnar, ā birim kukoe tartilē mukkar lōtā nū amm ondrnar arā ṭatkhā ḍahurāti beŋjru'ū kukkosin arā pāhiyarin chitka'ansar antilē ār erpā kōrnar. Beŋjr'ū kukkos taŋghai khaṇḍan anti firin dharar chāchem ijkas ra'adas, kħane kukoe tambas ká taŋgdādas barar kukkosin pākdas antile maṇḍbā ūlā ho'odas asan ās gahi kħedḍan nōrnar

khōkhānū āsin erpā ūlā kukoe gusan mankhnar. Kukko kukoe irbarim iñar, kukkos kukoe gahi khōkhā tarā ijdās, antile taṅghai eṇḍ khedḍ gahi aṅgliti kukoe gahi guḍkhin emserdas, kukkos gahi ennē nannā kukoen taṅghai āli kamnā gahi cinhā tali, anti kukoe āsin taṅghai guḍkhin emsera'ā ci'i id tābē nū mannā gahi onṭā cinhā tali. Ennē manjā khōkhā ār irbarim onṭā piṭrinum okknar, ā piṭri kiya maitā jargan u'inar, ennē mannā ābrā irbarim mukkā mēt mannā gē asan gaohra'anar. Kukkos taṅghai debbā khekkhā gahi nākhtā aṅgliti kukoe gahi kaprēnū isung arā sindri tuddas, anti kukoe hō taṅghai debbā khekkhantā nākhtā aṅgliti kukkos gahi kaprē nū isung arā sindri tud'i, id gā tām tām nū beṣjrnā gahi onṭā cinhā manjā. Beṣjā aḍḍā gusan onṭā ugtā anti onṭā pagai kukkos gē, kukoe gē paṭoācā onṭā, onṭā luṭhi u'inar, ugtā arā pagai mētas gahi cirkhi anti nalakh gahi, paṭoācā arā luṭhi mukkā gahi kumnā darā nalakh gahi cinhā gē ra'i. Asan kaṭikunā dubbā jargan ondrnar, itti punā beṣjr'ur gē ujnā baggi ullā mannan ēdnar, kā ir irbarim kōre kōrem arā khusmārnū tamhai ullan khēp'or. Beṣjro'o biri kicriti ārin oohor nannar, antile beṣjā gahi nēgcār ort pacoō āli nani, adi gahi mētas ujnūm ra'adas, hole ā pacoō kukkosin arā kukoen beṣjō biri beṣjā gahi kathan jōk tiṅgāba'i:—

Kukkosin, “ Erā Hanni () id hanni () niṅghai mukkā manjā; nalakh nanō biri kā sṛkhā tokkhō biri mannti khatro'o arā khedḍ khekkhā esro'o, kā kāḍi kā sōḍi manō, kā ek'am sastiti adi gahi mūhī muṭṭhan bigrārō, anū hō idin ambkē ambā, endrānim id niṅgāgē bit'ō, adinim onkē mōkhkē arā tarkae ra'ake anti nannā ek'am orti tarā ambkem ērā.”

Kukoen “ An Hanni yō—ērā'e Hannis—niṅghai mētas taldaa, ās nalakhgē kā sendrā bēcāgē tōrang kā partā kālos, ās gahi khedḍ kā khekkhā esro'o kā kāḍā manos, hole nim āsin ambkē ambā, endrānim ās ondr'os adinim bit'ākē arā ci'ikē anti nannā ekam ortos tarā ambkē ērai.”

Beṣjā manjā khōkhā nū ormā ālar onnar mōkhnar. Idhī makhā biri kukoen tainar ā biri erpantār nid'im adin pāknar arā jōk geohā paddānti othornar oi'inar. Antile kukkos tartar adin pāknar arā ho'onar, khane kālō biri kukoe ennē bāc bāc otkhī, “ an ayō, anā bābā hoe, anā dādā bagārō, nim engan chipā lōṭā lek'hā erpanti othorkar, khal sārē lek'hā engan hibrkar.” Aulā āli gane irb nub kukoe bagar kānar anti jōk ullā adi gahi argi hēbrnā gūṭi ra'anar. Antile khōkhānū ād otkhīdim kāli bar'i.

51. KHADDI PARAB.

Phagū kerkā khōkhā nū khaddi oandō ārsi hole ār khaddi mannār. Khaddi biri urminti kōrhe jhakkran kā cālā paccōn ōhmā nannar, anti adi gē dārē argnar. Ikā khaddi manā gē ōr man'i aulam Naigas arā Iṛbus, anti ār gahi mukkar pairi birintim ubsnar. Naigas anti Iṛbus irbarim paddā nū erpā erpanti jōk jōk ābdā tikhil ūjnar, anti mukkar ābdā tikhil Naigas arā Iṛbus gusan ondrnar, Naigas jōk ābdā tikhilan mukkar gē kirta'adas, ennē mannāti Naigas urmi erpantā khurji pājā nū dau ci'idas. Mukkar Naigas gustilē injrkā tikhilan erpā ondrnar arā taṅghai erpā ūlā cākhnar, ār orgnar "ennē nanā khane erpantā khurji pājā baggē manō." Kukc cappō biri Naigas anti Iṛbus anti cōdā ālar nēg gahi ālon jhakkā kā cālā paccō gahi nemhā addā gusan ho'onar, idāto khēr ābdā tikhil, ābdā mēr punā aṛi, kaṭṭū, tauā, dābna anti isuṅg arā sindri, punā kāntō, kalohur anti naur pūp, oṇṭā kēter ād can biṛdantim Naigas gē cickā ra'i, ās ā kēternum jōk ābdā tikhil arā naur pūp u'idas, jharā arā arkhī jōk ābdā tikhil guṇḍā, ibrā urmi ālon Naigas sapr'ādas antilē nēg nanā gē ōr nandas. Iṛbus idhi mākhā ond cirkhi amm punā aṛi nū ninddas arā jhakkā gusan ārstādas. Mākhā biri nindkā amm aṛintā jōk batti hole ālar ānanr "idnā cēp jukki manō," mundā aṛintā amm mal batti hole ālar ba'anar "idnā baggi cēp pōcō." Naigas mund emdas antile nēg nanā gē ōr nandas. Urminti mund Naigas jhakkā mann mūli nū ābdā tikhil guṇḍan bīddas, antile ābdā tikhilan aḍi mūd jōk jōk khattdas arā u'idas, adin khēr pitti mūkhī, hole ālar kaohnakhrnar "jhakkā pattāra." Ā khōkhānū Naigas jhakkā man mūlin isuṅg arā sindri tuṇḍdas, pār mund ābdā mēran mannū pojdas idāto jhakkran punā kieri kurtādas, adin beṇjdas, khōkhānū tān isuṅg sindri kaprē, end bari cōkh arā khēbdā guṭhi nū tuḍurdas. Khēran asan eṛbdas arā Naigas gohrārdas arā ba'adas, "Anai jhakkā paccō nin kōrē, kōrem idnā cēp amm taikē, paddā erpā palli, khāl ukhri anti urmi khurji pājā nū dau ci'ikē;" antile urmi nād guṭhi gē oṇṭā oṇṭā khēr asanum eṛbdas. Punā aṛintā annuti Iṛbus surhi maṇḍi bit'adas. Maṇḍi argi bi'inā guṭi Naigas jōk kheppar gane paddantā khūri khūri kuddas arā mukkar gē naur pūp khattdas, arā cālā gusan kirrdas, ennē Naigas kheppar gane asenum pārnum kēter arā pūp ho'odas anti mētarin surhi maṇḍi onā c

ērāgē paddā kōrdas. Ennem ās arā kheppar pār mund paddā kānar barnar,
kalō bar'o biri ennē dañđi pārnar :—

Sarindā gosāī sārem
Hiyō hi daldal hiyō hi,
Harē khaddi nanōt
Harē faggu nanōt
Hiyō hi daldal hiyō hi
Sarindā gosāī sārem
Innā khaddi kērā
Nēlā faggu kērā
Hiyō hi daldal hiyō hi.

Surhī mañđi bickā khōkhā nū nubb kā pañce ceplē guthiyar mund onnar,
ā biri Naigas urmī nād guthī gē khēr gahi umbalkhon arā surhī mañđin
argdas, antile ormā kheppar onnar mōkhnar.

Biri puttī khane ortos Naigasīn pākdas arā erpā ondrdas, cālī nū ās gahi
kheḍḍan Naigñī nūri, anti ās erpā kōrdas. Aulam Naigñī hō paddantā
ormā mukkar anti khaddargē taṅghai erpā nū mañđi bit'i arā ormārin
ont'i mōkht'i darā khusmārt'i. Anti putt biri Naigas taṅghai erpānū naur
pūp kherddas. Pairi biri ās ormā addiyar gahi erpanti ōr nanar gauror gahi
erpā gūti naur pūp kherrnūtim kādas, ā birim mukkar Naigas anti Irbus
gahi kheḍḍan nōḍnar arā ond aurkā ābdā tikhil arā onṭā dhibā ci'inar, khane
Naigas passti nū injrdas pahē jok tikhil arā pūp ās mukkar gē kirt'ādas, adin
ār tamhai kēternū injrnar; ā birim Irbus mesgā maīyā amm tuṇḍdas adin
mukkar taṅghai kēternū injrnar arā erpā mānkhnar, ennē nannā tile abrar
orgnar "em Naigas tartile dau khakkham." Naigas ibrā urmī nēgār
nanjkhacdas, khane taṅghai kēteran onṭā khēr erhdas arā taṅghai erpā ūlā
okt'ādas, anti ād cān malā birdā gūti ās gahi erpānum ra'i. Ennē ennē nēgār
nannāti Kurukhar orgnar "akkū urmī nād guthī taṅg'ā taṅg'ā aḍḍā nū
ukkyā khēkhēl benjra." Ār taṅghai nalakh nanāgē ōr nannar, arā ba'anar
"ui'ā khosā bihñī cūkh'ā, akkū endr elcñā hō malā manō, onā mōkhā, kōrē
kōrem ullān khepp'ā."

52. KURUKHAR GAHI KUṆḌĪ.

Kurukhar nid'im khe'enar hole aulam bassnar. Obā kā mātā ti khe'enar ārin māṇḍnar ci'inar, antile cirdi gali ār gahi māran bassō biri kukkan kheḍḍ cappō tarā mannar arā bassnar, ulkā khōkhā nū kukk, kheḍḍ, khokkhā anti raggantā oṭṭā oṭṭā khocol pesnar. Māran bāssnanti mund emt'ānararā isung khassnar kapṛenū sindri tuṇḍnar anti bainū mandī arā dhiba tiṇḍnar. Paddantā ormā paccō mukkar jōk jōk khess keckā ālas kā āli gahi cālī nū onḍnar arā ās kā adi gahi erpanti hō jōk khess oth'rnar antile māran kicri būcnar darā sāre nū ceḍnar darā masran gusan ho'onar, asan kaṅkti oṭṭā sarā kamnar darā mēdan bassnar. Kālō biri jōk jōk khess pāb nū cākhnutim kānar. Erpantile māran othrnar hole erpan ēgnar arā cindan biṇḍnar arā balin mucnar. Masrā gusan ārsnar darā kaṅk māiyā māran u'inar, antile erpantā urbas pār mund keckas gahi bai nū cie ti dāgdas, khōkhānū goṭṭā mēdan oldnar. Masrā gusan dīṇḍā kukkō, kā kukoe khaddar kā pellō ali guthyar mal kānar. Mēd oldkā khōkhānū mukkar kheḍḍ khokkhā nōḍhornar darā erpā kīrnar. Balin tisignar arā ērnar erpā ūlā cindnū endr endr cambi manjā kā malā, cindnū ālar gahi kā berkhā gahi kheḍḍ cambin ēror hole ba'anar "isin kā idin bis'hā guthi kā nād mokhā," mundā cindnū mēr gahi cinhā ērnar khane orgnar kā "isin idin Dharmē occā." Mētar hō khōkhānū erpā barnar, asan ār keckā ālas kā āli gahi nāmēti oṭṭā kissan piṭnar arā adi gahi jōk shran pannpik gane mocnar arā erpā bali gusan māṇḍnar. Paddantā ormā mukkar pacbā āl tikhil onḍnar. Mētar mund gotēng ciṭkhā atkhā ti oṭṭā dhukri ojnar ayā oṭṭā kā mundōṭe injō arā kaṭikunā baṅgur arā mani sējnar anti jōk got-māsin pūkhnar arā mandī gane abran mund gotāng patgālī nū khāṭnar arā kēternū u'inar arā khocol pesā kālō biri māsra gusan ho'onar darā kukk tarā u'inar ci'inar, māsra kālōbiri pacbā āl tikhilan cikhnum kānar. Kecker gahi urmī pōrentā oṭṭā oṭṭā khocol pesar punā sanjgi nū u'inar, antile erpā gahi khōkhā tartā cankhi gusan māṇḍnar. Khocolan kūḍi nū argi huḍāba'anā guṭi ullā ullā khocol maṇḍkā aḍḍā gusan ond khētā mandī āsta'anar. Cirdi khocolan ār kūḍi nū huḍāba'anar. Kurukhar cirdi gali keckā ālar gahi anti Pūsē candō beṇjā gahi nēg nannar. Kurukhar orgnar kā keckā ālar gahi khocolan kūḍi nū argi huḍāba'anā guṭi

erpā arā ālar sottrā mañjkar be'enar, aṭṭi beṣjanti mund argē nemhā manṇā cār ra'i. Khocolan kṭiḍi nū ho'onā gahi nēg ennē nannar, mañḍkā punā sañgin othrnar arā adin pṭip mejhnar, anti asmā kuḍnar arā attī pūn kamnar darā adin atta'anar antile khocolan kṭiḍi nū etta'agē asṇum pāṇum khocol gahi sañgin nalta'anutim kānar. Umdā mund kṭiḍin ēgnar, balkā amm ēchnar astā cācānū siṇdri tūḍnar arā aḍḍan nemhā nannar anti khocolan huḍāba'anar. Ibrā urmi nēg gā keekā ālarin pacbā ālar gusan āṛsta'agē Kurukhar nannar. Kṭiḍi khāṇū kā nālnū kamekā ra'i. Nē tamhai addi paddā nū malkar āṛ tamhai keekā ālar gahi khocolan adi paddantā kṭiḍi nū āṛsta'anar. Pahū akkū tamhai ra'anā paddānum addiyar gustile aḍḍā khēṇḍā khēṇḍā abgam ālar tamāgē kṭiḍi kamnar. I nēg nanō biri hō kharā baggē onnā arā mōkhnā manī.

E.—RIDDLES = AKHNĀ KATHĀ.

No. 1.

Pandrah bhair ra'acar, āṛ gusan oṇṭā asmā ra'acā, adin caudā bhair ugin kocā mokhar darā kōhasgē phin sausem cicar, endrā tali ? Candō.

No. 2.

Oṇṭā āli oṇṭādim khadnum pacci; endr tali ? Kērā.

No. 3.

Oṇṭā kukkos kundras, khane cār ṭhur khedḍ ra'acā, jōkh manjās, khane eṇḍ khedḍ manjā, pacgi manjas, khene mund khedḍ manjā. Ālas.

No. 4.

Ulā kukk darā maṭyā panjā, adi maṭyā ērā poṭṭā. Carkhā.

No. 5.

Kiyā t̥athrā, malyā hō t̥athrā, maj'hinū nāli mōkhāra pathrū. Kiori
esānā dōngi.

No. 6.

Kōṅkrō bōṅkrō dassē bhair ārgē kukk malā darā kūlnū bai ra'i.
Kakrō.

No. 7.

Tāngyō bhaku'a tāngdā t̥haku'a. Magi.

No. 8.

Khoṭka khasi, merkhā tarā mēn iri. Khes nārā.

No. 9.

Nannā paddānū cio lagyā, nannā paddānū mojkhā ou'i, nannā paddānū
gohār nannar. Endr tali? Hukkā.

No. 10.

Ontā ālas tānghai ālō nū cio lagābācas darā alkhdas : akkū enāgē dhibā
khakhrō. Kumb'har.

No. 11.

Ālarin iri ki balin mucī. Ghuṅghi.

No. 12.

Ujō birī onṭā nāme, piṭkanti sahasr nāme. Endr tali ? Bās.

No. 13.

Ulā ahrā bahri poṭṭā. Mōrā.

No. 14.

Ulā khāmi bahri kāth korōbā. Guṅgū.

No. 15.

Onṭā pūp ullā birī dolkh dolkhī, makhā birī bindri'i. Endr rāi ?
Piṭri.

No. 16.

Oṇṭā pūp ullā bīri bithrārī, māḥā bīri domphī'i. Kullā.

No. 17.

Oṇṭā mann nā bāgrkādim bāgrkā. Kōrnjō.

No. 18.

Ort kukkos pairi bīrim duban māndas, kukk cappō bīri urkhdas.
Endr rāi? Osgī.

No. 19.

Ort kukkosin pāknar khane cīkhdas, kidnar khane chachem ra'adas
Endr tali? Dhāk.

No. 20.

Ort kukoe ir'ri nippī ki collā nū ukki ra'i. Ender? Bāgarkā.

No. 21.

Ort kukkos kōhā sauāgiā, khōb jōr uiyu alarin hō pa'kadas. Nē
taldas? Bōr'e.

No. 22.

Ort kukkos konkō sotṭan ceḍkas kuddas. Ēkam ortas? Allā khola.

No. 23.

Ort bēl kukkos endran hō malā sahdas. Nē hēkdas? Khann.

No. 24.

Urmī pūpanti ekdā sobhi'i? Kiorī.

No. 25.

Kalō bīri kērā, bar'ā pullī. Ender rai? Cār.

No. 26.

Kalō bīri khaikī kai, bar'ō bīri dhirdhirkī bar'i. Endr tali? Ari.

(73)

No. 27.

Khacká kankantí amm pajhrár'i. Kōlhū.

No. 28.

Cughui Cughui coḡnā kukk mafyǎ fudnā atkhā kitan. Nē akh'i ?
Nerr.

No. 29.

Chipi chipi amm nū gisō injō ufrār'i. Fatkhā.

No. 30.

"Nin isānim ra'a, ēn rāji kuddā kádan." Ennē nē bā'i ? Cambi.

No. 31.

Bélas gahi barohan nē dhara'a oḡō ? Cio.

No. 32.

Muṭhi nū sam'i, muṭhi nū malā sam'i. Endr ra'i ? Kulla.

No. 33.

Mokhārō khasi gahi paṇḍrū ahrā. Adin akhdar ? Māsi.

PART II.

SONGS-DANDI.

1. SARHŪL JĀTRĀ GAHI DANDI.

No. 1.

Dhirem cūjoe Corēyā pellō
Mētās nīngan bhokṛonti ērdas
Pairi bīri Corēyā pellō
Mētās nīngan bhokṛonti ērdas.

No. 2.

Dhirem ṭhokā gisō chailā
Mainā pellō nīnghai ērālā'i
Pairi bīri ṭhokā gisō chailā
Mainā pellō nīnghai ērālā'i.

No. 3.

Dhirem ṭhokoe bhejoli gō
Dhūli rīrō argālaggi
Pairi bīri bhejoli gō
Dhūli rīrō argālaggi.

No. 4.

Nanē nanē pōk arkhā
Jīyā nīnghain koe pōso'e kā mal'ā ?
Pairi bīri pōk arkhā
Jīyā nīnghain koe pōs'oe kā mal'ā ?

No. 5.

Nannar gahi maṇḍi kōrē kā koe
Partā heddēnū nari'ālagdi
Pairi bīri kōrē kā koe
Partā maiyā nari'ālagdi.

No. 6.

Namāge cāuar kheṇḍā kēras
Iklā malā iklā bar'os
Kalkattā cāuar kheṇḍā kēras
Iklā malā iklā bar'os.

No. 7.

Namāge paggā mallā tā
Namāgē paggā bandidim ra'i
Pairi biri paggā mallā tā
Namāgē bandi paggādim ra'i.

No. 8.

Namā hō kōrā kēras
Iklā baro's iklā malā
Nannar gahi āeē nan'en
Iklā malā iklā bar'os.

No. 9.

Nalakhan nanā koe laṇḍi pellō
Hudur hudurā nū kirā bar'alagi
Pairi biri kōe laṇḍi pellō
Hudur hudurā nū kirā bar'alagi.

No. 10.

Namāgē beñjroe koe
Dinḍā pellow bhejjā dhar'oe
Pairi biri beñjroe
Dinḍā pellow bhejjā dhar'oe.

No. 11.

Nāmē jagarki kundi pellō
Ning mētāsin cullō 'ti laucki
Hai khaddi pairi kundi pellō
Ning mētāsin cullō ti laucki.

No. 12.

Nāsgō gahi punā kiorī
Pokoe pōdōe manālagī
Bhejjā becō bīri tokoe
Pokoe pōdōe manālagī.

No. 13.

Niṅgan ērēdan ērēdan
Malā etherdae eksan ra'adae
Bhejjā becāgē ērēdan ērēdan
Malā etherdae eksan ra'adae ?

No. 14.

Niṅgan koe niṅgiyō
Kuhū lekh'ā jogābā'ī
Jōkhar gē niṅgiyō
Kuhū lekh'ā jogābā'ī.

No. 15.

Niṅgāgē erkhō, nāri kūr'ī
Eṅgāgē erkhō, kollam laggi
Pairi bīri erkhō, nāri kūr'ī
Eṅgāgē erkhō, kollam laggi.

No. 16.

Niṅgyō koe pellō saihā nanjā
Thāthērā bali nū sindiri ra'ī
Pairi bīri saihā nanjā
Thāthērā bali nū sindiri ra'ī.

No. 17.

Niṅgiyō, paccō kecā darā kērā kō
Niṅgāgē deōrā, nēhō tihā malā nannar
Pairi bīri kecā darā kērā kō
Niṅgāgē deōrā, nēhō tihā malā nannar.

No. 18.

Niñgiyō pellō kharā rijhābā'i
Bijim'ta bhejā dhamesā laggi
Pairi bīri kharā rijhābā'i
Bijim'ta bhejā dhamesā laggi.

No. 19.

Niñgiyō hole kēbō koe
Nimbās hole mugarā ti lauos
Pairi bīri kēbō koe
Nimbās hole mugarā ti lauos.

No. 20.

Niñgis khejō do ayāng
Tūsā kērā darā malam bar'i
Aṛin khutiyā do ayāng
Tūsā kērā darā malam bar'i.

No. 21.

Niñghai erpā rañḍi paccō
Niñghai erpā nū kharā joro manī
Nannā mēt nanna rañḍi paccō
Niñghai erpā nū kharā joro manī.

No. 22.

Niñghai dulhas koe pellō
Terhai barsi nū paredālagdas
Dhirijā nanai koe pellō
Caudhai barsi nū paredālagdas.

No. 23.

Niñghai pārikān pellō pariya
Pollo ko'e dharnā-muṇḍri pārā
Pairi bīri dharnā muṇḍri pārā
Niñghai pārikan pellō pariya

No. 24.

Niṅghai mukkā pareā manī kō
 Nīn mētāyō muguran dhār'ā
 Pairi birī pareā manī kō
 Nīn urbāyō muguran dhar'ā.

No. 25.

Nīn urbāyō bōr'ē jharā ondae
 Karāpi gamak bar'ā laggi
 Pairi birī bōr'ē jharā ondae
 Karāpi gamak bar'ālaggi.

No. 26.

Nīn kō mahtō jōkhai
 Niṅghai dharnā pellon siṅār nanā
 Pairi birī mahtō jōkhai
 Niṅghai dharnā pellon siṅār nanā.

No. 27.

Nīn koe beñjerkā pellō
 Nīn koe munugā kharāgē kādi
 Pairi birī beñjerkā pellō
 Kharṭi birī munugā kharā'gē kādi.

No. 28.

Nīn guṭram cāl malā nan'lai
 Khane bēkār ekan laggi
 Pairi birī cāl malā nandai
 Khane bēkār ekan laggi.

No. 29.

Nīn chailā kōrā kādai
 Niṅghai dharnā pellon nē siṅār nanō
 Pairi birī chailā kōrā kādai
 Niṅghai dharnā pellon nē siṅār nanō.

No. 30.

Nin bhaiyā rē khūri ra'adai
Pellō niŋghai ākhrā nū ēralaggi
Pairi biri khūri nū ra'adai
Pellō niŋghai ākhrā nū eralaggi.

No. 31.

Nin bhaiyā hāsā pōdai
Hāsā niŋghai ghurri okkālaggi
Pairi biri hāsā pōdai
Hāsā niŋghai ghurri okkālaggi.

No. 32.

Nundim khōrē dimbō bōhā
Pellō maiyā hilō dōlō mani
Pairi biri dimbō bōhā
Pellō maiyā hilō dōlō mani.

No. 33.

Nēkā tali ko guṅgū jaunt
Nēkā tali ko ranḍi pellō
Pairi biri nēkā tali guṅgū jaunt
Nēkā tali ko ranḍi pellō.

No. 34.

Ān khadarō baredar
Cālī nū tiriyo ra'i
Jōkhhar pellar baredar
Cālī nū tiriyo ra'i.

No. 35.

Nēkāgē uiyā kādai
Nēkāgē khosā kādai
Niŋgiyō nimbā malā beñjor
Nēkāgē khosā kādai.

No. 36.

Nēkhai mokhārō mankhā
Bēlas gahi hajurē piṭar'ālaggi
Nambhai mokhārō mankhā
Bēlas gahi hajurē piṭar'ālaggi.

No. 37.

Paciyas ba'adi koe khayā rōyrā pellō
Lauon pellō cepetē nanon
Pairi biri koe khayā rōyrā pellō
Dhirem lauon koe cepetē nanon.

No. 38.

Pachi rē gōlā naḍḍō
Gondri biyan tirikhālaggi
Hāy dharmē ender nanon
Gondri biyan tirikhālaggi.

No. 39.

Pāṇdrū khākhā mokhārō bakilā
Ekesan beddoe paṇḍri pellō ?
Pairi biri mokhārō bakilā
Ekesan beddoe paṇḍri pellō ?

No. 40.

Paṭṭan kibā laucā
Pellōgē dau bana'ālaggi
Pairi biri kibā laucā
Pellō gē dau bana'ālaggi.

No. 41.

Pārā ci to koe Murtō pellō
Paṇḍin menoe arā dhirem ṭhokoe
Bhejjā bēco biri ḍaṇḍi menoe
Anti dhirem ṭhokoe.

No. 42.

Pārus gahi rōbā id'ā
Pellō ambkkē kālā
Bhejjā bēcō bīri malā dhardas
Pārus gahi rōbā id'ā ambkkē kālā.

No. 43.

Punā khaiyan ullā mākḥā
Hai rē bhosōḍī parmālaggi
Pairī bīri ullā mākḥā
Hai rē bhosōḍī parmālaggi.

2. CIRDĪ PAṆDĪ.

No. 1.

Kōrā rājī kerkai kō
Bujhur bujhur jiyā kalpālaggi
Pairī bīri kerkai malam bardai
Bujhur bujhur jiyā kalpālaggi.

No. 2.

Kōre kōre ḍaṇḍin pāṛā kō pāṛū
Pacbāl ēṛāgē kālōt
Mal kōrē ḍaṇḍin pāṛā kō pāṛū
Pacbāl ēṛāgē kālōt.

No. 3.

Konklō koe pellō rōbā id'ā kērā
Bakilā lekh'ā layā koyā manī
Sāban Bhādō rōbā id'ā kērā
Bakilā lekh'ā layā koyā manī.

No. 4.

Koroñjō pūpan kuṛdi koe
Ekā lekḥ'ā rijhubar mandi
Kēter kēsō biri kuṛdi
Ekā lekḥ'ā rijhubar mandi.

No. 5.

Koroñjō mann nū
Teteñgā aregālaggi
Mai kukoe kholānim dharecā
Teteñgā aregālaggi.

No. 6.

Khatardi hole khatar ṭaṭkhā
Malā hole kirim bi'ōn
Pairi biri khatar ṭaṭkhā
Malā hole kirim li'ōn.

No. 7.

Khaddi candō ēdā koe pellō
Naur pūp tilāidim rai
Pairi biri ēdā koe pellō
Naur pūp tilāidim ra'i.

No. 8.

Khār nū ontā injon koe
Kirkirā munjiyā mokhā
Bār ēroe cēdā pelli
Kirkirā munjiyā mokhā.

No. 9.

Khūri khūri pellō man beddā kādi
Man niñghai pellō kōdā nū rai
Mētaṅgū pellō man beddā kādi
Man niñghai pellō kōdā nū ra'i.

No. 10.

Kheddantā dhūlin kheter koe
Niṅgyō kharā kēbālaggi
Nimbās gā malā kēbdas
Niṅgyō khara kēbālaggi.

No. 11.

Khōkhā tarā ambā bēōā ambā hō
Jiyā enghai pellō bēkār ekan laggi
Pairi bīri pellō biedi koe
Jiyā enghai pellō bēkār ekan laggi.

No. 12.

Khōkhā tarā pellō bīoi kā
Karri ghōrō lekh'ā lathar'ālaggi
Bīri argō bīri bīoi kā
Karri ghōrō lekh'ā lathar'ālaggi.

No. 13.

Gaṅgā tīrē nān koe pellō
Nāri kōrnā niṅghai kōrē manō
Pairi-bīri nān koe pellō
Nāri kōrnā niṅghai kōrē manō.

No. 14.

Barekē barekē ba'adai juri
Bardan khane Jhariyā ka'adai
Hē pairi bīri ba'adai juri
Bardan khane Jhariyā ka'adai.

No. 15.

Bar to koe bannā kieri pellō
Bar to koe bhejjā janū tōkto'on
Jātrā pairi bannā kieri pellō
Bar to koe bhejjā janu tōkto'on.

No. 16.

Bar to koe bhejjā dhardan
Khekkā dharnāgē ender manō
He pairi biri bhejjā dhardan
Khekkā dharnāgē ender manō.

No. 17.

Bās'i gulaici pūp
Dhirem nukar'ālaggi
Pairi biri argō biri
Dhirem nukar'ālaggi.

No. 18.

Biṇḍo bisiyā biṇḍo bisiyā
Manekhā khendāgē kālī
Pairi biri biṇḍo bisiyā
Manekhā khendāgē kālī.

No. 19.

Biārkhō machindar dēōtā
Kaṇḍō lekh'ā urukhālaggi
Kāl pellō ēragē kāl koe
Kaṇḍō lekh'ā urukhālaggi.

No. 20.

Bēcā gā cickat bhāi
Naṅāgē nē maṇḍi ci'ō
Pairi biri bickat bhāi
Naṅā gē nē maṇḍi ci'ō.

No. 21.

Boṅgā boṅgā pellō naihar kādi
Ayōdular pellō cō ullā ra'ō
Sāsudulār pellō janm jugā
Ayōdular pellō cō ullā ra'ō.

No. 22.

Bongoe koe landi pellō
Telg'ae khaṇḍā ti launar
Hairē pairi biri landi pellō
Telg'ae khaṇḍā ti launar.

No. 23.

Bolō biri uiyā kādai
Hilō ḍōlō namboe manā
Saban Bhādō uiyā kādai
Hilō ḍōlō namboe manā.

No. 24.

Bhāiyā bahin urkhar
Sirā sitā nālē num ra'anar
Kaṅkrō latā erpā
Sirā sitā nālē num ra'anar.

No. 25.

Bhallem kirā bicā pellō
Bhallem soterā manjki
Mānim khūrī kuddā kādi
Bhallem soterā manjki.

No. 26.

Bhaṭrō beddā nū koe
Jhīgā pūp kanyā annem ra'i
Ērā ērā pāhi nānā
Jhīgā pūp kanyā annem raī.

No. 27.

Pāhi nanjka ḍhibā kiriya
Mārā niṅghai olan koe ṭahilō pellō
Pairi biri ḍhibā kiriya
Mārā niṅghai olan koe ṭahilō pellō.

No. 28.

Muk^kan pak^kā lau^a bh^ai^yā
Muk^kā bh^aifu^t nan^alaggⁱ
Ayaⁿan amb^a kē^bā bh^ai^yā
Khar^a khil^pat pō^sālaggⁱ.

No. 29.

Mus^ur kūt^a lau^alagⁿar
Hairē dad^a eks^an ra[']ad^ai
Pairi bⁱri lau^alagⁿar
Hairē dad^a eks^an ra[']ad^ai.

No. 30.

Mok^hārā kⁱorⁱ mok^hrār^dai
Hairē bh^ai^yā rē ein^hā hō^o pol^kan
Rā^ji kⁱrā nū mok^hrār^dai
Hairē bh^ai^yā rē ein^hā hō^o pol^kan.

No. 31.

Rat^a jhⁱng^a pan^jā hol^e
Muk^kā mēt^t khoy^āgē k^anar
Pairi bⁱri pan^jā hol^e
Muk^kā met^t khoy^āgē k^alor.

No. 32.

Bhut^anglō am^khⁱ bē^k mal^a
Pellō gahⁱ pan^jerā bilic^alaggⁱ
Pairi bⁱri bē^k mal^kā
Pellō gahⁱ pan^jerā bilic^alaggⁱ.

No. 33.

Bhe^jjā dhar[']āgē jō^khan ba[']ad^ai
Ugut^an thok[']āgē baled^an ba[']ad^ai
Kh^ur^ti bⁱri jō^khan ba[']ad^ai
Ugut^an thok[']āgē baled^an ba[']ad^ai.

No. 34.

Bhejjā dharackā pellaṇ bhalē bichrkai
Dhanī niṅghai bēṛā kō eṣ ulla ra'ō
Pairi bīri pellaṇ bhalē bichirkai
Dhanī niṅghai bēṛā kō eṣ ulla ra'ō.

No. 35.

Raf rafrā gulaicī buiyā
Pellō maīyā hilō dōlō manī
Ērā khanem jiyā sal'i
Pellō maīyā hilō dōlō manī.

No. 36.

Rājī gahi bēlas koe
Hāthi maīyā cauran koe dhuk'ālagdas
Haire rājī ērā urkhas koe
Hāthi maīyā cauran koe dhuk'ālagdas.

No. 37.

Rim rimra'a biṛ'ālaggi
Pellōgē ammōnkā laggi
Pairi bīri biṛ'ālaggi
Pellōgē ammōnkā laggi.

No. 38.

Gudlū panjā bēṛā manjā
Pellō gahi captā nukra'ālaggi
Pairi bīri bēṛā manjā
Pellō gahi captā nukr'ālaggi.

No. 39.

Gollāsin bēlāsin
Bhūsunḍī parmālaggi
Pairi bīri bēlāsin
Bhūsunḍī parmālaggi.

No. 40.

Gauriyāsin hēār lauā
Surli nū nādan rasāba'adas
Pairi biri hēār lauā
Surli nū nādan rasāba'adas.

No. 41.

Cān mund bhejjā dharcas
Idnāgā jōkhas lajera'alagdas
Pairi biri bhejjā dharcas
Khurtti biri jōkhas lajera'alagdas.

No. 42.

Cāli bali nū ambā pāhi nanā
Cāli bali bēkār ekan laggi.
Cāli bali nū dhibā kirriyā
Cāli bali nū bēkār ekan laggi.

No. 43.

Ciā campā muddin enghain
Ender ender sasurār kādan
Jharā mallā gunḍā mallā
Ender ender sasurār kādan ?

No. 44.

Ciō ciō malā ciō
Kalā to kō samdin menar barā
Bor'e ciō maṇḍi ciō
Kalā to kō samdin menar barā.

No. 45.

Cūjā kālō biri loslosordi
Bhejjā bēcō biri jhamjham'arā ṭhokdi
Pairi biri koe loslosordi
Bhejjā bēcō biri jhamjham'arā ṭhokdi.

No. 46.

Oūjā laṇḍi ti boṅgā darā kērā
Laṇḍi pellō gē nē maṇḍi eiō
Pairi biri boṅgā darā kērā
Laṇḍi pellō gē nē maṇḍi eiō.

No. 47.

Ceṇḍā jōkhas bara'ālagdas
Kaṭṭū ci'i koe karkōyā pellō
Pairi biri bara'ālagdas
Kaṭṭū ci'i koe karkōyā pellō.

No. 48.

Ceṇḍā pellō pārā pulli koe
Kaṭrārā pellō kō nitki pāri
Pairi biri pārā pulli koe
Kaṭrārā pellō nitki pāri.

No. 49.

Ceblō dahurā cirō cilpi
Mainā juṛō nū bilicālaggi
Pairi biri cirō cilpi
Mainā juṛō nū bilicālaggi.

No. 50.

Cō koe boṅg koe bariyār pellō
Coṭṭō aḍḍō tirikhālaggi
Pairi biri bariyār pellō
Coṭṭō aḍḍō tirikhālaggi.

No. 51.

Cō pellō oūjā kāl koe
Hardi raṅgā bīri gā aregālaggi
Pairi biri oūjā kāl koe
Hardi raṅgā bīri gā aregālaggi.

No. 52.

Cō pellō cūjjāgē kalai khēr cūkhālaggi
Uddū nū khess kōrā nū man ra'i
Cō pellō bijiyā khēr cūkhālaggi
Cō pellō cūjjā gē kalai bīri argnā gūṭi cūtkidim ra'oe?

No. 53.

Caṭrā ba'adi koe caṭrā manekhā lekh'a
Dhirem dhames'a laggi
Jōkhas lekh'a ba'adi koe caṭrā manekha lekh'a
Dhirem dhames'a laggi.

No. 54.

Chāchem kalā barā bhāi
Pellō kōrā nū ra'i
Pairi bīri kalā barā bhāi
Pellō kōrā nū r'ai.

No. 55.

Sanni ekan dimbō pellō
Jiyan eṅghain patiyārālaggi.
Bhāi bhejjā malā dharnāgē
Jiyan eṅghain patiyārālaggi.

No. 56.

Sanui bhaiyā rallin urū kheṇdoe
Kā mukkan urū kheṇdoe
Rāji kirā rallin urū kheṇdoe
Kā mukkan urū kheṇdoe.

No. 57.

Jatrā ṭonkā nū bhaiyā rē
Jōkhas jhikā tirā nandas
Pellō gahi bāgrkā khattrā
Jōkhas jhikā tirā nandas.

No. 58.

Jani sikār bara'ālaggi
Kissan mōkhoe hē cēḍā pellō
Pairi bīri bara'ālaggi
Kissan mōkhoe hē cēḍā pellō.

No. 59.

Jīno jino koe ṭhikāri nū ra'i
Coppō injō koe jarpā nū ra'i
Pairi bīri koe ṭhikāri num ra'i
Coppō injō koe jarpā num ra'i.

No. 60.

Jūri jūri nōl khanjā
Oṇṭā ei to koe tuhilā kam'on
Pairi bīri nōl khanjā
Oṇṭā ei to koe tuhilā kam'on.

No. 61.

Jūri jūri bhejjā bec'en
Beñjrkā mētas gandhūp nanālagdas.
Satte gōṭā ḍaliyā kērā
Beñjrkā mētas gandhūp nanālagdas.

No. 62.

Jōkhāsin māyā nandī
Nīng mētasin māyā malā nandī
Khurṭi bīri māyā nandī
Luhāri bīri māyā malā nandī.

No. 63.

Jhiko jōkhae uiyā baldai
Pellō gane maserat nandai
Pairi bīri uiyā baldai
Khurṭi bīri maserat nandai.

No. 64.

Dinḍā gūṭi oikan man'oe
 Pisā gā pellō roporō manoe
 Pairi bīri oikan man'oe
 Pisā gā pellō roporō manoe.

No. 65.

Dimbō bōhā nambā caḍ'a
 Oṇḍ ulla kharā nalakh bar'ō
 Pairi bīri ambā caḍ'a
 Ond ulla kharā nalakh bar'ō.

No. 66.

Dombō madgī dō ayaṅ
 Rāsē rāsērā khatera'ālaggi
 Bērā kerā dō ayaṅ
 Rāsē rāsērā khatera'ālaggi.

No. 67.

Taṅg metas kōrā kēras
 Taṅg mukkā bhejjā bēcālaggi
 Pairi bīri kōrā kēras
Khurti bīri bhejjā bēcālaggi.

No. 68.

Tile tile hō'a bardai
 Malā taiyon harō eṅdan kalp'ālagdai
 Pairi bīri hō'a bardai
 Malā taiyon harō eṅdan kalp'ālagdai.

No. 69.

Tūsā dahrenti bhalū cōcā
 Binḍō bhokoronti irdi koe pellō.
 Pairi bīri bhalū cōcā
 Binḍō bhokoronti irdi koe pellō.

3. KARAM DANDĪ.

No. 1.

Akkun jōri cotor koe ba'adai
Pisā jōri barākē ba'adai
Khandiyan attā'oe barekan jhaproe
Kullāti ohāri nanoe.

No. 2.

Asār Sāban nū cēp pōeyi
Ender hō mal ithri khēkhel nū
Eō kōdē khār bara'alaggi
Khāran kattā gē pollot.

No. 3.

Ēn malā kāon koe cēdā, bhariyā
Ēn malā kāon koe kum'ā, bhariyā
Jōkhāsin te'yo'e cēdā, bhariyā
Pellō nīnghain teyoe kum'ā, bhariyā
Jōrā jōrā kālon cēdā, bhariyā
Jōrā jōrā kālon kum'ā, bhariyā.

No. 4.

Karam bēoō biri malā bardai
Jhapī bēoō biri gotta'ā nandai
Nēd pellō mānō hole kuriyā khāpoe
Dinā bērā nīnghai nēō ullā ra'ō
Gucā koe pellō nadā ērā kálot
Dinā bērā rijhan baldas ba'adi.

No. 5.

Kāl koe kāl mā̃ bariyam taidan
 Kāl koe kāl mā̃ bariyam taidan
 Karam gē barkē ba'adan
 Karam gē barkē ba'adan
 Kāl koe kāl mā̃ bariyam taidan
 Kāl koe kāl mā̃ bariyam taidan
 Jitiyāgē barkē ba'adan
 Jitiyāgē barkē ba'adan.
 Bar'a gā bar'on dadā naiyō babā kēbor
 Bar'a gā bar'on dadā naiyō babā kēbor
 Nē niŋgan dhirjā nanor
 Nē niŋgan karjā nanor.

No. 6.

Kabu rē khākhā kahu rē khākhā.
 Gudlun mūkhdi gudlun mūkhdi
 Sonā gahi taḍē rūpā gahi manci
 Okkon arā khendo'on.

No. 7.

Kahu rē khākhā khessan enghain mōkhdi
 Kahu rē khākhā gudlun enghain mōkhdi
 Khēdā koe mā̃ gō bār'hai hāth dāngti
 Khēdā koe mā̃ gō tēr'hai hāth dāngti
 Khēdā koe mā̃ bār'hai hāth dāngti.
Khessan enghain mūkhī
 Khēdā koe khēdā mā̃ bār'hai hāth dāngti
 Khēdā koe khēdā mā̃ tēr'hai hāth dāngti
 Bārhai hāth dāngti
 Irkidim khēdā tēr'hai hāth dāngti
 Nitkidim khēdā.

No. 8.

Kalō biri irkam khaikā khār
Kirrō biri endim khār nindyā
Ondā sēyam keṣṭā enghai sonā gahi muddin ci'adan
Eḡan kaṭ'ta'ar ci'ā.
Malā ho'on muddin niman kaṭto'on.

No. 9.

Kūl kīran bujharki koe aṅlō pellō aṅgalki ra'adi
Pairi biri koe aṅlō aṅgalki ra'adi
Kuhur kuhur uiyā kādan koe
Dalai dalai amm ho'okē
Amm naṅgā maṇḍi ho'okē koe
Karmā nū bēk marcā
Pairi biri uiyā kādan koe
Aṭi biri amm ho'okē
Amm naṅgā maṇḍi ho'okē koe
Karmā nū bēk marcā.

No. 10.

Khūri kādai sagri khūri kādai
Pellō khūri ambkē kālā
Pellō khūri ambkē kālā
Pellō khūri nū gā alkhna dumbi mani
Pellō khūri ambkē kālā
Pellō khūri ambkē kālā.

No. 11.

Khēl khendoe Lālu bhaiyā rē
Mukkā ra'anā lekḥā laggō
Khēl khotrō'o Lālu bhaiyā rē
Mukkā kerka lekḥā laggō laggō.

No. 12.

Guc koe pellō nad ērā kálot
 Diñḍā bēṛā niñghai ēṭṭ ullā ra'ō
 Jōkh mēt koe guṅgū kam'ā bali
 Paebāl gusanim káloe
 Paebāl gusanim káloe.

No. 13.

Cāriyō kōḍā cēp gā pūi'i
 Nam gusan iklam malā pūi'i
 Ender gē cēp iklam malā pūi'i
 Badāli iklam malā murri
 Endergē badāli iklam malā murrđi
 Mūkhā iklam malā cīkhī
 Ender gē mūkhā iklam malā cīkhđi
 Doḍō nunkhā gem biddi.

No. 14.

Jhiṭir jhiṭir cēp gā bar'i
 Hairē jūrī eksan ra'ot
 Hairē jūrī eksan ra'ot
 Khandiyan atṭot barkan jhapro'ot
 Kullāti nohāri manot,
 Kullāti nohāri manot.

No. 15.

Gucai koe ba'adan
 Cotor ko ba'adi
 Pisa jūrī barkē ba'adi
 Pisa jūrī barkē ba'adi
 Cūtā hō cūtōt ; khāndrá'a hō khāndro'ōt
 Anti janu dhiyā (hani) manō.

No. 16.

Nayō gē guṅgū babasgē kullā
 Kullā tī rōbā nid'ā malā ban'i
 Bijā put'ā cēp gā pōi'i
 Ēn ender nanon nin ender nanoe
 Dharmē i dasā nanjā namā nē maṇḍi oi'o
Khaddāsin ērēn khaddan hō ērēn
 Ēnim ender nanon
 Tambas hō kēras darkas
Khaddar hō kalbalarnar.

No. 17.

Nīngan dadā ba'alakkan hō
 Ninim purukhā manjkai
 Nin ekā tarā hō ēn ekā tarā
 Dharmē ennē dasā nanjā.

No. 18.

Bichra'ā kō bichra'ā jurī
 Barid enghai khacra'ā laggi
 Barid enghai khacra'ā laggi.
 Bichra'ā gā bichro'on jurī
 Hairē enghai dasā dim mallā
 Hairē enghai dasā dim mallā.

No. 19.

Bichirā bhaiyā bichirā kō
 Pun khocol bhaiyā khacera laggi
 Ayō hō mallā babā hō mallā
 Dharmē hō mallā conhā nannī
 Ohārī malkar dehārī malkar
 Dharmē hō mallā conhā nannī
 Kūār bārī ambiyar kī kērar
 Dharmē hō mallā conhā nannī.

No. 20.

Boṅgā pellō naihār ká'oe
 Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō
 Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō.
 Malam ra'oe pellō naḍḍo keddal kālō
 Pañcē rupaiyā dālī nēō ullā ra'ō.
 Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō
 Nīn pellō ra'oe ēn jōkh ra'on
 Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō
 Nayō dular niṅghai nēō ullā ra'ō.

No. 21.

Rājī nū koe cēpgā pūi'
 Naṅgusan jhalā malā nani
 Naṅgusan jhalā malā nani
 Nīn purab tarā ēn pachim tarā
 Dharmē i dasā nanjā
 Nīn pel ēn jōkh ra'on
 Jogā jogī ullā dim kālō.
 Jogā jogī ullā dim kālō.

No. 22.

Khēl khōṭorkā dhiban cēḍē cī koe
Jōkhar kharam dhirābānar
 Cēḍā cēḍā jōkharin pai'ik lagāba'ānar
 Pacgī jōkhar ne'okhtārā barnar.

No. 23.

Ān koe ranḍi pacoō
 Taṅḍā kom aṛkhan mōkhdi;
 Ghōṛā lekh'ā khandardi, cufjā lassā baldan ba'adi,
 Biri biri kom aṛkhan mōkhdi
 Ghōṛō lekhā khandardi, cufjā lassā baldan ba'adi.

No. 24.

Bhalē nīngan dadā ba'alakkan kō
Dharamē i dasā nanjā
Nin ekā gusan kō ēn ekā gusan
Dharamē i dasā nanjā
Pairi put biri dadā ba'alakkan kō
Ninim purukhā manjkae.

No. 25.

Bhalēā nandi gō nandi ender nandi
Ender malā khaddim tangyō khēran hō pityā
Jholoi hō malkar moco'i hō malkar
Gallen kappā kappā cīkhi.

4. BENJĀ DANPĪ.

No. 1.

Ayō hō kibi kibi
Babā hō kibi kibi
Urkhon arā kálon
Holē ayō hō cīkhō
Babā hō cīkhos.

No. 2.

Ontā addā mal kā'on
Nannā khal lassā kā'on
khaddā cīkhō mulli khakhro'o
Kutṭā cuñjnum ullā kā'ō.

No. 3.

Ond khettá arkhá ond laṭum asmá
 Dharmē hō mal mayá nani bhāi
 Nurbar gá lassábá'ar khōkhá kassá
 Dharmē hō mal mayá nani bhā'i.
 Ond laṭum assá ond khettá arkhá
 Hay Dharmē mayá malá nandī
 Dadás hō kēbdas nasgō hō kibi
 Nayō hō kibi babas hō kēbdas
 Kakas hō kēbdas kaki hō kibi
 Ontim gotaṅg bhaiyásin nērá khane
 Jiyá kirri malá holē urkhon ki kálon
 Cī nayō khotor tumbá
 Ēn nayang jōgi manná kálon.

No. 4.

Kōrē nayō kōrē nayō
Khōkhá tará kōrē nayō
 Chamhē tará kōrē nayō
 Chamhē tará kōrē nayō
 Gayá Gaṅgá ká'on ayō ;
 Gayá Gaṅgá ká'on nayō
 Kir'on ayō kir'on ayō
 Bárá bacar kir'on ayō
 Tērā bacar kir'on ayō.

No. 5.

Choṭēkuná rádan dadá hoe ambōe bisá
 Dadá hoe ambōe bisá
 Man khaddá khendoe dadá hoe cūjon bēcon
 Dadá hoe cūjon bēcon
 Kēter khaddá khendoe dadá hoe kēson bēcon
 Dadá hoe khōyon bēcon.

No. 6.

Pōs'a pard'a uiki nayō akkun uiyā pulki
Neṅgā nuiyā pulki
Undim khaṇḍā kierigem nannar cālī nanjki
Nannar balī nanjki
Nundim tippā sindrigem nannar cālī nanjki
Nannar balī nanjki.

No. 7.

Bābus cēḍas pannā tempan
Maīyā kumiyā bannā ṭunkin
Bābus cēḍas pannā tempan
Maīyā kumiyā bannā ṭunkin.

No. 8.

Rāji rāji kuddiyān nayaṅg
Dēsē dēsē kuddiyan
Konkō mētan biddiyan
Bonkō mētan biddiyan.

No. 9.

Hairē ayaṅgō hairē ayaṅgō
Kukoe bāri raṇḍi manj'ēn
Guṛkhuṇḍi kicin kuri'ēn
Kukoe bāri raṇḍi manj'ēn
Cocārē carai'i baḍi rē ceṭā
Khijurē patai'i ḍhilbā jhulai
Raimon carai'i dadi rē golā
Khijurē patai'i ḍhilbā jhulai
Khijurē patai'i ḍhilbā jhulai.

No. 10.

Hairē engdan hairē engdan
 Gōl beñjuā biñji'an ayaṅ,
 Bēl beñjuā biñji'an nayaṅ
 Neṅgā kerā dahrē nū ayaṅ
 Cīrō baṅuṅ kundiā ayaṅ
 Poṅdrā baduṅ kundiya ayaṅ.

No. 11.

Hairē engdā ērā khāpu
 Hairē engdā mērḥō khāpu
 Endran beddā kērā endran ondrā dō
Kha'i kukoen beddā kērā
 Pellō buyan ondrā dō
 Mai kukoen beddā kērā
 Paocō buyan ondrā dō.

No. 12.

Gucai ayō bidā ei dō nīn ayō erpānū ra'oe
 Nīngdan cicki nīngdāsin biddkī
 Nīn erpānū nicot ra'oe.

6. JĒTH JĀTRĀ GAHI DĀṆḍĪ.

No. 1.

Halu malu Tillā pārū ghōrō māiyā nariyalagdai
 Pellō nīnghai khēkhēl kiya ghōrō māiyā nariyalagdai.

No. 2.

Kānk gahi ghōrō nū nē argō nehālū pārū
 Kānk gahi ghōrō nū pellō argō nehālū pārū.

No. 3.

Kir Laliyā ender kādi, malā kirron nan tarā kādan
Jūrī jōkhas kōrā kēras malā kirron nan tarā kādan.

No. 4.

Niṅghai pārkan pellō pariya polloe kō dhanāmudi pārū
Pairi bīri pellō pariya polloe ko dhanāmudi pārū.

No. 5.

Bali kamā hō bali kamā pell erpā daṅglō ra'i
Jōkh erpā niṅgi ciṅgi pell erpā daṅglō ra'i.

No. 6.

Ēkā'm sāheb itiyas Panāri pargan nū barāldas
Rassal sāheb itiyas Panāri pargan nū taileṅgarin ondrdas.

No. 7.

Rājā hō rājā Jagarnāth rājā niṅghai rājī nū larekā manjā
Niṅghai rājī Bhūḍū Tāmār niṅghai rājī nū larekā manjā.

No. 8.

Bēlas gahi kukk maiyā kāṛesā jhilmilirālāgi
Cōḍā pellō mār laucā kāṛesā jhilmilirālāgi.

No. 9.

Endergē pellō kabrá khēran arigta'adi
Jōkhar pellō bhejā malā dharnar
Adi gem pellō kabrá khēran arigta'adi.

No. 10.

Niṅgan koe pellō Naipāl ērāgē ho'on dhibā ci'a ci'a
Hār mānālagdan niṅgan koe pellō Naipāl ērāgē ho'on.

No. 11.

Hairē engdā gaṅgō pellō gaṅgela chōrē jhūr nū ra'i
Gaṅgela khoyā kērā gaṅgela jhūrē jhūr nū ra'i.

No. 12.

Ayaṅg gā keaā kērā bhaiyārē nēkan ayaṅg bā'ot.
Dharmē tu'ar nanjā bhaiyārē nēkan ayaṅg bā'ot
Hairē ayaṅg baṅg malkā hairē bēkār ekan laggi
Hairē ender nanot hairē bēkār ekan laggi.

No. 13.

Kalā hudin ho'ar barā, hudi gaṇē ullā malā kālō
Tina kheddan dhēkoe nani, hudi gane ullā malā kālō.

No. 14.

Hiri bar koe bannā kiciri pellō; niṅgan ambar rih hō malā laggi
Hiri bar koe bannā kiciri pellō hāri kāl koe
Jhikā bilōā pellō barālagdi.

No. 15.

Maṇi sāe bēlas sanni nū conhā ra'acās
Taṅgyō keaā darā sanni nū conhā ra'acās.
Cōreā paddā nū boṅgas ki bāchrāgē
Shērghāti paddā nū boṅgas ki bāchrāgē.

No. 16

Kampani Urbar gūli ambnar
Hājāribāgh tā teleṅgar mēyā;
Mākhā biri gūlin ambnar
Teleṅgarin bhaiyā rē chek'ā

No. 17.

Teleṅgar jirōṅg jorōṅgrā barālagyar
Ṭikū paddā nū chauni nanjar
Endernā Jagarnāth sāe bēlay
Boṅgae ki ka'alagdai?

No. 18.

Haridal, Giridal irbarim laṛekā paṛiyā keocar
Jian diṭh nanā bhaiyā laṛekā paṛiyā keocar.

No. 19.

Bhaurontā Gaṇpatrae rājin dhirē dhirē piṭṭa'adas;
Lōknāth sae bhaiyā re rājin dhirē dhirē sambhra'adas.

6. KHADDAR GAHI BĒONĀ-DANḌĪ.

No. 1.

Guo Caṭūri Bhaṭūri gō murkā cipā kā'ot
Nāle num ghokṇonum bhaiyāgō jirō jirō dhaniyā dhanyā bēoot.

No. 2.

Aṭci mafei cenekhō nippyā kā lafuā nippyā,
Khaddan durā nippyā, kā budhin durā nippyā, hudim janu khai gō
Sōnā giddhini kā rūpā giddhini.

No. 3.

Sasurār kālō bīri dhirē dhirē: naihar kālō bīri dalaē dalaē.

No. 4.

Goṭṭhā peṣā ker'an dāi gō: cūri capā pāhi ker'an;
Jōkhar pellar laucar dāi gō: karmad enghai rahi kēra.

No. 5.

Konkō bonkō palāki jiyan kalapi;
Mārā niṅghai bassāgē; bēlāyō kuṭi amboe manā,
Mahtō majhi manoe saggāi manoe.

No. 6.

Sani bēranū sani cōrō, kōhā bēranū kōhā cōrō
Pāhi nandae hole uiyā kā'on malā hole kañkan bēcon
Malā hole datā bēcon.

No. 7.

Nin koe ratā jhiṅgā pellō birnin hasulī kamdi,
Tūsā dahrenū kamdi, jōkh'en bhalē rijhāba'adi.

No. 8.

Guc lundri caurī gō cidhri oipā kāot.
Cidhri gahi mūli nū bhaiyāre bēre bēre bēcot
Bhaiyā rē juri juri bēcot.

No. 9.

Tāoi gō tāci, jinō dim jinō, gadri dim gadri, tip'en to ūli, iryen to tabsi.

No. 10.

Khudiyae cuniyae pōsālō bhaiyārō, sē bhaiyā gelā, paradēsā
hō hay rē ont goṭā pith kā bhaiyā gelā paradēsā hō.

No. 11.

Māghē māghori pūrucā bhareṅgae māghē māghori pūrucā janu,
ciōim nonḍori ciō'im hole gā saram bakilā mandidim janu,
ciōim nonḍori ciō'im holegā cērom cērontā dubukin janu.

No. 12.

Būtūtū būtūtū pesā mōkhā kēras, hū jōkhas dayangō tarki rangō
pellō bidyas.

No. 13.

Pūrb tarti barecā kadam mann nū ukkiyā
Radhē bhalē rijhirkae.
Gucā Radhe niṅgan ērā taikan
Radhē bhalē rijhirkae.

No. 14.

Ci cōrō cī cōrō pān gundā
Baroe raji kālāgē büt kumbā.

No. 15.

Namhai mesgā nū ender ōrā iri jūh'i dadā iri jūh'i
Siloe sopoe khami turu bafyar ci'ā dadā bafyar ci'ā.

No. 16.

Mani ari nū dhibā ra'i do ayaṅgō,
Othr'ar ci dō ayaṅgō hebṛar ci dō ayaṅgō.
Dhōl āni dēdēng dēdēng.
Tēndē āni torō torō,
Torō rorō ro rō ro rō—tenē nē nē nē nē nē.
Bābus āndas ho'on ba'adas; mai anī malā kālōn
Torō ro rō ro rō ro rō—tenē nē nē nē nē nē
Bābus cedḡas rangā sottan; mai kumyā rangā baugin.
Torō ro rō ro rō ro rō—tenē nē nē nē nē nē.

No. 17.

Tulū tulū tulū jargā dē bhaiyārē
Taṛkī rangō jōkhōdā, biṛyō rangō pellō dē bhaiyā rē,
Nēō'kharā biddi dē sībā khārā biddidim bhaiyā rē
Kucāi kucāi ṭoraṅ ūli dē bhaiyā rē
Bāroe pañjar sālī dē tēroe pañjar sālī dē bhaiyā rē.

No. 18.

Hacā carak carak dadā naur pūp pūidā
Gucā dadā ērā kaot khildī dadā rijhira.

No. 19.

Ācā ācā bālkā malā kasri'i
Tani tani amm ciā khane kasri'i.

No. 20.

Sanni tuṅgri nū, sanni mūyā cōcā dadā bagarō
Dadā cāḍē cāḍē man mungā pūidā dadā bagarō
Kōhā tuṅgri nū kōhā mūyā cōcā dadā bagarō
Dadā cāḍē cāḍē man mungā pūidā dadā bagarō.

No. 21.

Ci bindi ci bindi bār bindi
Nayō kē debō pānri gūḍā
Babā kē debō celri chātā.

No. 22.

Jinō injō pasrā kañji ekāse khaṭon
Sai pellaē sai jōkhaē ekāse khaṭon,
Ekāse irton.

No. 23.

Sanni bēṛā iriyan sui sutri khaḍā,
Nayāri taṅgedā cūjā lasā jugiyā;
Nayāri taṅgedā kēsā lasā jugiyā.

No. 24.

Tāṛ man nū kā koronjō man nū khaṇālagḍai
Rāṛ baṇḍarō kā rāṛ cigālō
Khaṇālagi jōhālagi dadā hoe.

No. 25.

Kauri koe ran ban, kauri bēcē bicōban
Nagar malā pamplā dhōcē.
Nagar malā pamplā dhōcē.

**HOME USE
CIRCULATION DEPARTMENT
MAIN LIBRARY**

This book is due on the last date stamped below.
1-month loans may be renewed by calling 642-3405.
6-month loans may be recharged by bringing books
to Circulation Desk.

Renewals and recharges may be made 4 days prior
to due date.

**ALL BOOKS ARE SUBJECT TO RECALL 7 DAYS
AFTER DATE CHECKED OUT.**

NOV 2 - 1975 1 0

MAY 4 2000

LD21--A-40m-12,'74
(S2700L)

General Library
University of California
Berkeley

U C BERKELEY LIBRARIES

C054784669

M291876

PL4704

Ferdinand

F3

folk_lore, in

M291876

PL4704

H3

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

